

ДНІ НАУКИ

ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ – 2008

**МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ
(16–17 КВІТНЯ 2008 РОКУ)**

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ ТА ВИСТУПІВ

ЧАСТИНА XI

Редакційна колегія: **А.Є. Конверський**, д-р філос. наук, проф., чл.-кор. НАН України (голова); **В.А. Бугров**, канд. філос. наук, доц. (відповідальний секретар); **Л.В. Губерський**, д-р філос. наук, проф., академік НАН України; **І.С. Добронравова**, д-р філос. наук, проф.; **А.М. Лой**, д-р філос. наук, проф.; **В.І. Лубський**, д-р філос. наук, проф.; **В.І. Панченко**, д-р філос. наук, проф.; **О.М. Приятельчук**, канд. філос. наук, доц.; **М.Ю. Русин**, канд. філос. наук, проф.; **В.Ф. Цвих**, д-р політ. наук, проф.; **П.П. Шляхтун**, д-р філос. наук, проф.; **В.І. Ярошовець**, д-р філос. наук, проф.

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
(протокол № 6 від 31 березня 2008 року)*

Дні науки філософського факультету – 2008 : Міжнародна наукова конференція (16–17 квітня 2007 року) : Матеріали доповідей та виступів. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – Ч. XI. – 135 с.

Адреса редакційної колегії: 01033, Київ-33, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, філософський факультет; ☎ (38044) 239 31 94

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Редколегія залишає за собою право скорочувати та редагувати подані матеріали. Рукописи та дискети не повертаються.

Секція "ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ"

О.В. Антонова, студ., КНУТШ, Київ
antonova_ov@ukr.net

МІНІМАЛЬНА СИМПТОМАТІЯ ЗАГРОЗ ДЕМОКРАТІЇ

Як досліджувати зміцнення чи ослаблення демократій? Труднощі такого аналізу полягають в тому, що оцінка зміцнення демократії – це оцінка перспективи збереження режиму. Адже ми говоримо, що демократія зміцніла не тому, що на даний момент система працює, а тому що є підстави припустити, що ця система збережеться в майбутньому. Звісно, ці судження ми формуємо спираючись на факти, які спостерігаємо сьогодні, але це все-таки судження про майбутні події.

Які з фактів, що ми спостерігаємо сьогодні, вказують на загрозу руйнації демократичного режиму завтра? Дослідниками демократичної консолідації було виділено основні рівні зміцнення демократії. Л. Даймонд виділяє дві групи індикаторів демократичної консолідації: поведінкову і світоглядну (норми і переконання). Х. Лінц і А. Стефан додають до такої моделі ще й інституційний рівень. А. Шедлер додає до інституційного рівня соціально-економічний, оскільки, хоча економічний розвиток і не визначає долі політичних режимів, рівні економічного розвитку становлять важливі обмеження та можливості для зміцнення демократії.

Інтегрувавши ці підходи, ми можемо виділити основні рівні, на яких можна спостерігати ознаки загрози руйнації режиму: поведінковий, світоглядний, структурний.

На поведінковому рівні загрози проявляються в першу чергу, оскільки поведінку легше спостерігати, ніж переконання чи структурні підтексти. Можна виділити три головні типи девіантної поведінки, яка порушує основні правила демократичної гри:

- ✓ використання насильства. Головним симптомом невдалої демократизації – є застосування насильства;

- ✓ відкидання виборів. Якщо політичні партії: а) відмовляються брати участь у демократичних виборах, б) активно заперечують право інших брати участь у виборах, в) шахрайством і залякуванням намагаються вплинути на результати виборів, г) не визнають результати демократичних виборів, а вдаються до позаінституційних протестів, щоб подолати обрану владу – то демократія не стала "єдиною можливою грою" [Шедлер А. Вимірювання демократичної консолідації // Демократія: Антологія. – К., 2005];

- ✓ вихід за межі повноважень. Для зміцнення демократії політичні гравці повинні коритися законам, конституції і взаємно визнаним нормам політичної поведінки.

На світоглядному рівні зафіксувати певні відхилення набагато складніше. Проте про загрози збереженню демократії говорять такі симптоми:

✓ значна частина населення (більше 15 %) надає перевагу авторитарному режиму. Менше 15 % населення вважає демократію єдиною прийнятною формою правління в країні [*Diamond, L.J. Developing Democracy: toward consolidation.* – Baltimore, 1999. – P. 69];

✓ діяльність організацій, які публічно (в своїх заявах, програмних документах) піддають сумніву доцільність демократичного режиму в країні, або і відкрито виступають за встановлення авторитарного режиму;

✓ переважна більшість визначних діячів політики, культури та бізнесу не вірять в те, що демократія – найкраща форма правління і засвідчують свої переконання в публічній риторичі, в писаних матеріалах та символічними жестами. Варто зауважити, що соціальні сподівання часто мають самопідтримний вимір. Якщо головні політичні гравці мають сумніви, що демократія збережеться, є великий ризик відкату.

Оскільки структурний рівень являється контекстом, який формує і гравців, і погляди, то відхилення на цьому рівні породжують як світоглядні відхилення так і девіації в поведінці. Про загрози стабільності демократії на інституціональному рівні ми можемо говорити якщо:

✓ в суспільстві наявна велика соціально-економічна нерівність;

✓ інституційна структура не встановлює ефективної системи регулювання життя суспільства: наявні залишкові неформальні інститути авторитарного режиму, залишаються не врегульованими певні суспільні відносини, припущені помилки інституціоналізації, через які владна система дає "збої" у своїй роботі та ін.

Ці індикатори не представляють собою незалежну ієрархію змінних, оскільки формують ланцюг казуальності, окремі ланки якого спричиняють одна одну.

Д.В. Белявцева, доц., БГЭУ, Минск, Беларусь
belyavtseva@mail.ru

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК СУБДИСЦИПЛИНА ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКИ

Аналитики во многих странах отмечают, что если в 70-е годы политическая наука была аморфна и гетерогенна, то сегодня для нее стали характерны такие явления, как специализация, фрагментация и гибридизация. Ее границы стали подвижными. Процесс специализации способствует фрагментации и возрастанию количества субдисциплин, для которых характерен огромный творческий потенциал. Последний обусловлен возможностью плодотворного сотрудничества политической науки со смежными, в первую очередь, социальными науками, формирования ее устойчивого взаимодействия со специализированными областями знания. Как итог, многие исследователи даже говорят о процессе гибридизации общественных наук.

Особенностью процесса гибридизации является обмен информацией в основном в периферийных областях знаний, а не в рамках mainstream раз-

личных наук. Существует также мнение, что современную политическую науку нельзя представить вне взаимосвязи с другими социальными науками.

Представляется, что одним из таких гибридных направлений современной политической науки являются региональные политические исследования. Первоначально специалисты в области региональных политических исследований специализировались на развивающихся странах, не относящихся к западной цивилизации. Эти проблемы были, в первую очередь, областью антропологии. В 60-ые годы им на смену пришли исследователи, по образному выражению Р.Ламберта, не испытывающие уважения к границам между дисциплинами [*Lambert R.D. Blurring the disciplinary boundaries: Area studies in United States // Divided knowledge across disciplines, across cultures / Ed. by D. Easton, C.S. Schelling. – Newbury Park, CA: Sage, 1991. – P. 190*]. Их интерес был сосредоточен на проблемах региональной политики, взаимоотношений центр-периферия и др., которые зачастую являются областью экономической географии и экономики. Не составляет исключение и постсоветское пространство.

Значимой для развития региональных политических исследований является возможность использования значительного арсенала методов и методологий. Однако потребность в подобных исследованиях, к сожалению, сопряжена и с определенными трудностями, в частности методологического характера.

Представляется, что данные трудности связаны, в значительной степени, с необходимостью разграничения региональных исследований, которые традиционно проводятся в рамках экономической географии, или, что значительно реже, правоведения и региональных исследований, осуществляемых средствами политической науки.

Кроме методов вышеуказанных наук, особое значение для становления региональных политических исследований имеют методы психологии, социологии и статистики. Импортирование последних не всегда может быть положительным. Например, зачастую исследователи, их применяющие, больше думают о технической стороне проблемы, а не о ее сути. Это, как результат, влечет за собой появление недоступных для верификации моделей, малозначительных для исследования проблем. На эти факты в свое время обратил пристальное внимание М. Доган [*Dogan M. Limits to quantification in comparative politics // Comparing nation / Ed. By M. Dogan, A. Kazancigil. – Oxford: Blackwell, 1994. – P. 35–71*].

Иными словами, ситуация с области оформления методологии региональных политических исследований несколько не выбивается из общей тенденции, характерной для методологии политической науки. Принято считать, что большинство исследовательских подходов и методов, используемых политологией, заимствованы ею из других наук. Кроме того, существуют методы, которые созданы в рамках политологии, но специалистами из других областей знания, в частности социологами, психологами, экономистами и другими.

Таким образом, процесс формирования субдисциплин в рамках научной области знания имеет два очевидных последствия. С одной стороны, специализация есть свидетельство дисциплинарной зрелости. С другой сторо-

ны, развитие субдисциплины может продолжать развиваться в рамках нескольких научных дисциплин. На сегодняшний день скорее именно последняя тенденция характерна для региональных политических исследований. Она проявляется, в первую очередь, в слабости методологической базы. Тем не менее, отмеченная "проблема роста" не может перечеркнуть такого очевидного факта как – процесс специализации и гибридизации политической науки, выразившийся в появлении тенденции к оформлению субдисциплин, в частности политической регионалистики, в том числе и на постсоветском пространстве, есть несомненно признак прочной институализации политической науки в целом.

А.Г. Бондар, студ., ДонНУ, Донецьк
nastyabondar@gmail.com

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРПОРАЦІЇ ЗА СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ УМОВ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

За сучасних умов, майже всі політичні, економічні та соціальні зміни і події в Україні відбуваються через корпоративну форму взаємодії. Саме сукупність політичних корпорацій на всіх рівнях являє собою специфіку сучасного політичного поля. Мабуть тому, у теоретичній площині політичної науки, все більшу актуальність здобувають дослідження трансформації політичної системи в контексті конкуренції політичних корпорацій з державою та між собою. У політичній науці категорія "*корпорація*" має значно інший сенс ніж к економіці. *Політична корпорація* – це будь-яке структуроване представництво груп інтересів, що виходить на рівень політичних інститутів. Існує багато теорій, які розглядають цю проблему, але жодна з них не дає повну картину діяльності політичної корпорації. Бо її функціонування – це більш глобальний процес, ніж його описує, наприклад, теорія корпоративізму [http://dialogs.org.ua/print.php?part=issue&m_id=2812]. Корпоративізм розглядає взаємовідносини між державою та корпораціями, випустив з поля свого аналізу психологічний та індивідуальний фактори, фактори ризику та найголовніше – які реакції викликає політична корпорація в суспільстві, яке в свою чергу є корпорацією, створеною внаслідок функціонування різного роду інституцій.

Тому, на думку автора, простежити процес функціонування політичних корпорацій, їх особливості і принципи діяльності найбільш повно дозволяє синтез чотирьох теорій (неоінституціоналізм, теорія конвертації капіталу Бурдье, теорія ігор і теорії брендинга). Перевага полягає в тому, що такий синтез теорій дозволяє аналізувати діяльність політичної корпорації за траєкторією, починаючи з особливостей і норм усередині самої корпорації, продовжуючи реалізацією цілей і розподілом можливих ресурсів (капіталів) для здійснення визначених інтересів, закінчуючи прораховуванням стратегії дій суперників і виходячи на новий рівень, коли всі ці дії в сукупності утворюють бренд і викликають певні емоції щодо себе в соціумі.

Отже, з погляду *неоінституціоналізму* [Шаститко А.Е. Неоінституціоналізм // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. – 1997.

– № 6. – С. 3–22], політична корпорація являє собою сукупність формальних і неформальних правил і норм, взаємин між членами корпорації і різних корпорацій між собою. За такими критеріями видно, що в українських політичних корпораціях переважають неформальні норми. Прикладом аналізу може служити така неформальна норма, що переможець на парламентських виборах має право формувати уряд – в українській практиці це не дотримується (ПР не формувала уряд після перемоги на виборах 2007 року, більш того, вона опинилась в опозиції), на відміну від, наприклад, Італії. Українські політичні корпорації мають клієнтський характер, крім того, специфічним в Україні є те, що існує межа у поглядах, звичках та ідеях між старим і новим поколіннями політичної еліти (Донецька ФПГ), між представниками однієї політичної сили (ПРУ, НУНС). Саме цей аспект закладає підґрунтя для характеру корпоративної етики, культури та ідеології. Все це ускладнюється закритою циркуляцією політичної еліти на високих її прошарках. В Україні існування політичних корпорацій і їх подальша діяльність часто залежить від особистості і її інтересів, що реалізуються за допомогою *конвертації капіталів*. Так, політичні сили витрачають гроші (економічний капітал) на розробку свого бреду (символічний капітал) задля того, щоб отримати політичний статус – електоральну довіру та мандат депутата задля нової конвертації в економічний капітал [Бурдые П. Социология политики. – М., 1993].

Кожна політична корпорація має свої інтереси і грає за своїми правилами, що закладені усередині корпорації. *Теорія ігор* на цій фазі виводить аналіз політичної корпорації на зовнішній рівень, коли увага приділяється психологічним факторам, конкуренції, прораховуються стратегії суперників і політичний процес вже розглядається як гра. В українських реаліях можна побачити, що виграє завжди той, хто встановлює правила. Тому кожна політична сила намагається проводити свої закони на голосуванні, в залежності від позиції, яку вона займає в умовах певного простору та часу. Прикладом може бути суєта навколо Закону про Кабмін та конституційних змін. Коли корпорації розуміють, що співробітничати вигідніше, ніж суперничати, тоді вони вступають у союзи [<http://ecsocman.edu.ru/db/msg/54933.html>]. В Україні, як правило, таке співробітництво має хаотичний та ситуативний характер і виникає, якщо інтереси всіх гравців співпадають, або хоча б не суперечать один одному (наприклад, коаліція ПР–КПУ–СПУ в ВРУ 2006 р.).

Важливим задля корпоративного виміру політики є часовий чинник (він завжди обмежений). І саме на цій фазі політична корпорація отримує оцінку з макросередовища, яка за теорією брендингу має емоційний вимір. На цьому етапі формуються емоції сприйняття корпорації ззовні всіх учасників гри, інших політичних корпорацій, споживачів політичного ринку, соціуму в цілому. При чому викликані емоції не завжди будуть відповідати реальним діям гравців, тому що норми і рішення, що продукують усередині корпорації як у "чорному ящику" залишаються за ширмою і не завжди доступні сторонньому спостерігачу, тому що рішення викидаються в зовнішнє середовище вже відшліфованими. Так, наприклад, пройшовши всі описані вище фази, зовнішня сторона може оцінювати рівень демократичності проведених виборів чи рівень довіри до певної корпорації після всіх прийнятих рішень (наприклад,

Секретаріат Президента, ВРУ на ін.) чи взагалі країну як бренд в системі міжнародних відносин. Наприклад, Україна відома Помаранчевою революцією, високим рівнем торгівлі людьми та СНІДу, перемогою Руслани на Євробаченні та багатьма іншими подіями, кожна з яких додає штрихи у формування бренду країни й нажалі частіше некрощі.

За допомогою вище вказаного, можна у подальшому простежити як по спіралі екстраполюються рішення та дії політичних корпорацій на зовнішній рівень, до яких наслідків призводять і як можна закріпити чи знівелювати певний результат. Українські політичні корпорації міцно закріпили своє право керувати політичним процесом і є надія, що незважаючи на різні інтереси, вони будуть працювати на покращення життя в країні.

Д.В. Бычков, асп., МосГУ, Москва, Россия
denis007-71@mail.ru

ИНСТИТУТЫ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ РОССИЙСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В современной России прежняя система политической социализации молодежи подверглась серьезной трансформации. С начала 90-х годов прошлого века российское общество пошло по характерному для переходного общества пути, когда прежняя система существовавших ценностей была изжита и дискредитирована, а новая еще не вошла в массовое политическое сознание и поведение. Произошедшие социальные и политические перемены привели к ослаблению механизма воздействия и утрате прежними институтами социализации своей роли. Г. Алмонд проводя сравнительное исследование политической системы СССР (образца 1985 года) и России (образца 1998 года) констатировал тот факт, что в российском обществе коренным образом изменились роли основных институтов политической социализации [Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор : Уч. пособ. – М.: Аспект Пресс, 2002. – С. 84–88]. При этом, отметив, что в трансформирующийся политической системе механизм политической социализации претерпевает существенные изменения. В сознание индивида начинают внедряться новые политические ценности, кардинально отличные от существовавших прежде. Происходит расширение числа институтов осуществляющих политическую социализацию, одновременно с разрушением приоритетности у ранее существовавших.

В настоящее время ведущими институтами и агентами политической социализации российской молодежи выступает: семья, система образования, средства массовой информации, органы власти, партии и общественные организации, а армия, профсоюзы и трудовые коллективы заметно ослабили свою роль в данном процессе.

Из традиционных институтов политической социализации молодежи наиболее действенными продолжает оставаться система образования и семья.

Важная роль в социализации молодежи, особенно на ранних этапах жизни, продолжает принадлежать семье. Она играет важную роль и в политической социализации подрастающего поколения. Именно в ней, человек приобретает к политике и, именно от родителей дети получают первые политические знания и стереотипы поведения. В процессе политической социализации семья воспитывает в ребенке восприимчивость к тому, что он изучает в школе, смотрит по телевидению и то с чем сталкивается в повседневной жизни.

Семья оказывает ощутимое воздействие на формирование установок по отношению к власти. Не редко политические предпочтения семьи и ее включенности в политическую жизнь влияют на начальные политические ориентации ребенка. Учеными отмечено, что участие детей в семейном принятии решений способно усилить в них ощущение политической компетенции, обеспечить необходимые для политического взаимодействия навыки и стимулировать активное включение в политическую систему во взрослом возрасте. Аналогичным образом, слепое повиновение решениям родителей может выработать у ребенка предрасположенность к выполнению роли политического подданного.

Но, несмотря на то, что в последнее время происходит усиление роли семьи в процессе политической социализации российской молодежи, многие дети формируют свои политические предпочтения независимо от родителей. На примере электоральной активности видно, что политические установки старшего поколения направленные на участия в выборах перестают или слабо воспроизводятся у нового поколения [Гудина Ю.В. Активность российских избирателей: теоретические модели и практика // Полис. – 2003. – № 1. – С. 113]. Другая причина осложнение протекания политической социализации в семье связана с нестабильностью института семьи в современной России. Значительная часть молодежи в нашей стране не имеет возможности полноценно социализироваться в семье. Миллионы детей воспитываются в неполных семьях, более 800 тыс. находятся в интернатах и детских домах, от 1 до 2 миллионов детей – беспризорники. Но и в полных семьях социализация нередко протекает в обстановке столкновения поколений, в условиях когда она не может успешно осуществляться.

Процесс вхождения молодежи в политику в настоящее время проходит в обстановке политического и идеологического плюрализма, что выражается как в разнообразии существующих в обществе позиций и ориентаций, так и в их напряженной полемике и соперничестве, в условиях расширения демократии. У российской молодежи появились реальные возможности действенной интеграции в политическую систему общества через политические институты, принимая соответствующие нормы и идентифицируя себя с определенными группами, участвующими в политических процессах и отношениях.

Нынешняя ситуация в стране дает молодежи новые возможности для политической самореализации, раскрытия их потенциала и открывает простор для политического развития и деятельности.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Отдавая дань западным политологам и политическим деятелям, оказавшим большое влияние на исследование национальной безопасности, прежде всего, США и развитых стран Европы – Б. Бруди, М. Гальперину, Г. Кану, Г. Киссинджеру, Г. Лассвелу, Г. Моргентау проведенное нами исследование их теоретических воззрений позволяет выявить составляющие национальной безопасности.

Изначально большинство исследователей определяли национальную безопасность через силу, т.е. преобладание, прежде всего, экономического развития и военной мощи над другими государствами. Таким образом, речь шла о военной безопасности как детерминанте национальной безопасности. В результате научного осмысления категории национальной безопасности была выработана точка зрения о взаимосвязи между безопасностью и нацией, т.е. национальную безопасность стали определять с определенной территориальной, государственной общностью, основанной на устойчивых социально-политических, экономических, культурных и религиозных связях. Таким образом, происходит расширение понимания понятия национальная безопасность. Речь идет не только о военной безопасности нации исходящих от отдельных развитых государств или военно-политических блоков, но и угрозы национальной безопасности от неравномерного экономического развития. Это порождает новые виды, составляющие национальной безопасности – экологическая безопасность, продовольственная безопасность, демографическая и энергетическая безопасность, информационная безопасность и т.п.

Целесообразно акцентировать внимание на появление в конце прошлого столетия транснациональных корпораций позволивших руководству развитых стран оказывать влияние на политику государств, в которых они распространены. Несмотря на то, что ряд политологов полагают, что руководство ТНК в XXI веке заинтересованы только в прибыли, поэтому в большинстве случаев, прежде всего, исходят из финансовых соображений, а не из необходимости поддержания национальной мощи того или иного национального государства. Это заставляет государственные органы власти искать новые методы воздействия на глобальные экономические процессы, в том числе и посредством дипломатии, которая представляет своеобразный симбиоз бизнеса и государства. Заметим, что наметившиеся тенденции в изменении понимания целей и задач транснациональных корпораций в условиях глобализации не снимают потенциальную угрозу национальным интересам государств, в которых они активно ведут свою деятельность. Отток финансовых капиталов из страны можно рассматривать как угрозу национальным интересам и ослаблением государства перед странами с высокоразвитой экономикой на базе передовых нанотехнологий.

Произошли изменения и в системе защиты национальной безопасности. Если раньше государство отстаивало национальную безопасность, полагаясь только на собственные возможности, посредством укрепления обороноспособности страны, то в современном мире руководства стран пытаются защитить национальные интересы посредством участия в разного рода международных организациях.

Обеспечение национальной безопасности является не только актуальной, но и принципиально важной проблемой в Российской Федерации. Отсутствие политической воли в продвижении и реализации форм и методов по реализации эффективных внутренних реформ в ряде стран, отсутствие гарантированного законодательством контроля за исполнением правовой сферы, это на сегодняшний день одна из причин. Неэффективная организационная работа по контролю за деятельностью государственных органов, вторая причина, параллелизм в осуществлении отдельных функций по обеспечению национальной безопасности на конкретных территориях государственными и в т. ч. региональными органами государственной власти – это третья причина, которые мешают пока что реально изменить данную ситуацию в области обеспечения национальной безопасности, как личности, так и общества в целом, как на высшем государственном уровне, так и на уровне местных органов власти.

Рассматривая вопрос обеспечения национальной безопасности в России, следует подчеркнуть, что и формирование структур гражданского общества, и консолидация взаимодействия исполнительной и законодательной ветвей власти в Российской Федерации будет являться лишь начальным этапом на пути проведения эффективной политики обеспечения национальной безопасности страны. Необходима разработка программы действий связанная с повышением политической культуры граждан. Это позволит многие вопросы решать путем установления гражданского согласия, а не на юридическом уровне.

Таким образом, происходит постоянное расширение составляющих национальной безопасности. Если изначально национальную безопасность связывали только с военной безопасностью, то развитие общества на пути его усовершенствования технологий и коммуникаций породило, и будут порождать новые составляющие. Одним из последних составляющих национальной безопасности, обусловленная отчасти религиозными различиями, является безопасность от террористических актов.

К.В. Винцукевич, асп., КНУТШ, Київ
catwin@ukr.net

МЕХАНІЗМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАМОВЛЕННЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Важливим питанням для місцевих громад є наявність значної кількості соціальних проблем, вирішення яких належить до компетенції місцевого самоврядування, які, проте, не можуть бути самостійно вирішені органами місцевого самоврядування з цілої низки причин: відсутності достатньої кількості

бюджетних коштів, необхідного кадрового потенціалу та матеріально-технічної бази; гострота проблеми; недостатність навичок у вирішенні певних проблем, а іноді і відсутність розуміння проблеми.

Соціальне замовлення – це механізм, завдяки якому громадські організації можуть отримати кошти на свою статутну діяльність із місцевого бюджету і спрямувати її на розв'язання соціальних проблем, які стоять перед місцевими громадами. "Соціальне замовлення – це економічно-правова форма реалізації пріоритетних цільових соціальних програм, спрямована на вирішення проблем, які мають соціальне значення на міждержавному, загальнонаціональному і місцевому рівнях; забезпечуються за рахунок бюджетних коштів, що перебувають у розпорядженні органів державної влади та місцевого самоврядування, шляхом укладення контрактів (договорів) на конкурсній основі" [Соціальне замовлення – форма співпраці влади та громади // Соціальний захист. – №12. – 6.12.2007. – с.5].

Проте отримати значний соціальний ефект від залучення громадських організацій до вирішення місцевих проблем можна лише у випадку, коли такий процес буде прозорий, контрольований і зрозумілий для мешканців громади й державних контролюючих органів. Сьогодні в більшості міст України в міських бюджетах передбачається певна сума коштів, яка фактично йде на субсидування певних громадських організацій. Проте в більшості міст ніхто не знає, чому саме ці, а не інші організації отримали бюджетне фінансування, наскільки ефективно були використані кошти, які позитивні здобутки від цього мала місцева громада [Форми та методи залучення громадськості / За заг. ред. В. Артеменка. – К.: ІКЦ "Леста", 2007. – С. 53].

Запровадження практики соціального замовлення вирішує цілий комплекс питань для громадського сектору:

1. Громадськість буде причетна до використання державних коштів, що забезпечить прозорість виконання бюджету.
2. Держава буде підтримувати не конкретні організації, а напрямки їх діяльності, заходи щодо реалізації певної соціальної проблеми.
3. Зросте конкурентноздатність, професійність громадських організацій, що матимуть відповідати вимогам до їх організаційних, ресурсних, кадрових та інших можливостей, необхідних для виконання соціального замовлення.

Дієвість механізму соціального замовлення на сьогодні вже проявила себе. Так, Одеська міська рада затвердила Положення "Про соціальне замовлення" як місцевий нормативний акт ще 10 серпня 2000 року [Проненко Л. Механізми залучення громадських організацій до розвитку освітньої реформи в Україні // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2005. – № 4 – С. 224]. За цей час соціальне замовлення в тій або іншій формі було адаптоване і застосоване на міському або обласному рівнях в Києві, Боярці, Луцьку, Харкові, Сімферополі, Донецьку. Готуються подібні рішення і в інших містах України.

Закупівля послуг громадських організацій за державні кошти є досить спорідненою процедурою із соціальним замовленням. Згідно із Законом України "Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" виконавцем визначається суб'єкт господарської діяльності, що підтвердив намір взя-

ти участь у процесі закупівлі і подав тендерну пропозицію. Отже, це положення не виключає можливість громадських організацій бути виконавцем закуплених державою послуг, адже відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" громадські організації є суб'єктами господарської діяльності (ст. 7, п. 7.11.11).

Аналіз досвіду діяльності громадських організацій дає змогу стверджувати, що сьогодні вже є прецеденти прямих тендерних закупівель, виконавцями яких стали громадські організації. Так, пенсійний фонд України уклав контракт про закупівлю послуг з Українським освітнім центром реформ у вересні 2001 року [Вінніков О. Соціальне партнерство територіальних громад та неурядові організації: закупівлі послуг за державні кошти // Громадські ініціативи. – 2001. – № 4. – С. 27].

Отже, механізм соціального замовлення дає можливість більш ефективно-го задоволення потреб суспільства і впливу на політичні процеси. Прийняття Закону України "Про соціальне замовлення" надасть можливість громадським організаціям вийти із залежності від міжнародних, іноземних донорів; сприятиме професіоналізації членів цих організацій. Кінцевою ланкою розвитку механізму соціального замовлення на державному рівні має стати соціально орієнтована методика формування місцевих та національного бюджетів.

Л.М. Галаган, асп., КНУТШ, Київ
galaganl@ukr.net

ПОДІЛ ВЛАДИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Процес державотворення в Україні є складним і багатоманітним, тому проголошення незалежності лише поставило питання про розбудову власної держави. Цей процес є тривалим і продовжується по сьогодні, оскільки суспільство не тільки функціонує, а й змінюється, отже, неминуче виникає потреба у пошуку нових форм і методів організації та здійснення державної влади. Тому пріоритетним напрямом державотворчого процесу в Україні була і залишається проблема поділу влади.

Деякі дослідники в динаміці даного процесу в Україні виділяють вплив двох тенденцій: демократичної та авторитарної. Першу розглядають радше як результат природного розвитку української спільноти і суспільства загалом. Витоки демократичної традиції спостерігаються, як правило, із конституційного устрою у Гетьманській державі, який набув фіналу свого оформлення у "Пактах і конституціях законів та вольностей Війська Запорозького", що відомі як Конституція Пилипа Орлика 1710 року. Авторитарна ж традиція була запроваджена в Україні із входженням Гетьманської держави у склад Московської держави. Пізніше ця традиція була відтворена у тоталітарному режимі Радянського Союзу. Радянська конституційна спадщина була побудована на запереченні ідеї обмеження влади, зокрема поділу влади та судового контролю над діями органів влади. Тому тільки після проголошення незалежності перед Україною постала проблема втілення цього принципу в державний лад.

На фоні боротьби цих тенденцій в концепції Конституції України на початку 1991 р. було визнано ідею президентської республіки, як, на той час, "єдиного можливого шлях виходу з кризи" [Бюлетень Верховної Ради України. – 1991. – № 51. – С. 32]. Пізніше посилення ролі Президента в здійсненні управління державою знайшло своє відображення в наступних проектах Конституції, що у 1995 р. реалізувалося в Конституційному договорі, а згодом, хоча дещо в іншому варіанті, в самій Конституції 1996 р. По суті було запозичено напівпрезидентську (французьку) модель форми правління, яка передбачала "дифузю" у системі поділу влади та дуалізм виконавчої влади. Референдум 2000 р. став ключовим моментом у спробах дискредитації парламентаризму та встановленні шляхом конституційних змін президентської форми правління в Україні. Те, що його результати так і не було імplementовано у конституційне поле держави доводить, що всі ці перетворення не спиралися на жодну виважену наукову концепцію статусу Президента, цілковито проходячи в руслі побудови міцної вертикалі влади.

Новим етапом у вдосконаленні системи влади в Україні стало прийняття Закону "Про внесення змін до Конституції України" від 8 грудня 2004 р., що передбачав зміну форми державного правління на парламентсько-президентську. Був здійснений перерозподіл повноважень у трикутнику Президент – Верховна Рада – Кабінет Міністрів, змінений механізм формування уряду на користь парламенту. Але, як зазначають деякі дослідники, "за відсутності сталих демократичних традицій зміна форми правління перетворюється на кулуарний перерозподіл політичного капіталу і не має нічого спільного з процесами демократизації" [Перегуда Є.В. Про попередні підсумки першого етапу конституційної реформи // Конституційні засади державотворення і право творення в Україні: проблеми теорії і практики. – К., 2006. – С. 137]. Так більшість науковців переконані в тому, що в Україні трансформація форми державного правління відбулася в напрямку не зміни однієї моделі іншою, а виправлення певних деформацій класичної моделі напівпрезидентського правління у старій редакції Конституції України. Зокрема, за Президентом України залишилися досить широкі повноваження, що призводить до непослідовності у схемі формування Кабінету Міністрів, коли міністри оборони та закордонних справ призначаються Верховною Радою за поданням Президента, інші – за поданням Прем'єра (ст.85). Відтак Прем'єр-міністра підтримуватиме коаліція депутатських фракцій, а зазначених міністрів – лише Президент. Окрім цього, Президент України має право законодавчої ініціативи та право вето. А останнє є, як відомо, ознакою "чистої" президентської форми правління, або напівпрезидентського правління.

Незважаючи на порівняно нетривалий вік незалежності України, в країні діє вже друга редакція Основного Закону, але запроваджені зміни до Конституції поки що не наблизили Україну до європейських держав з подібною парламентсько-президентською формою правління, не усунули конфліктогенних чинників у діяльності законодавчої і виконавчої гілок влади. І це ще раз доводить, що зміна форми державного правління має, перш за все, відкривати суспільству політико-правовий простір для розв'язання актуальних проблем державотворення, а не виступати лише самоціллю.

"СКЛЯНА СТЕЛЯ"

Дуже популярною є метафора про "скляну стелю" ("glass ceiling"). Вже більше 20 років тому американські вчені говорили про цей термін як невидиму, але реальну перешкоду, на яку натрапляє жінка-лідер, коли намагається досягти вершин успіху; для чоловіків такої перешкоди не існує.

Скляна стеля перешкоджає значній кількості кваліфікованих людей брати участь в конкурсі на заміщення вакантних виконавчих посад в приватному секторі. Навіть, в США, де існує спеціальна комісія, що займається дослідженнями "скляної стелі" 46,5 % від загального показника робочої сили займають жінки, 8 % з яких – топ-менеджери з нижчою, у порівнянні з їх колегами-чоловіками, заробітною платою. [Glass Ceiling Commission – A Solid Investment: Making Full Use of the Nation's Human Capital. – http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/120].

В США, 67 % чоловіків і 60 % жінок не вдоволені розміром своєї заробітної плати. Близько 70 % жінок і 57 % чоловіків вважають перешкодою в просуванні по службі для жінок "скляну стелю" [Women in business. From The Economist print edition. – http://www.economist.com/displaystory.cfm?story_id=4197626].

Серед об'єктивних чинників, що перешкоджають успіху жінок-лідерів є позбавлення їх доступу до інформації, а також менша в порівнянні з чоловіками можливість навчатися у менеджерів своєї статі, що займають вищі посади, – вважається, що процес наставництва проходить успішніше за умови схожості його учасників.

Але головною перешкодою є оточуючі. Не дивлячись на те, що за чергою якостей жінки-лідери не відрізняються від своїх колег-чоловіків, уявлення про їх непридатність для лідерської ролі є стійким. Воно виявляється в засудженні близьких і друзів, в наданні переваги чоловіку з боку керівника, а також у скептицизмі чоловіків-адміністраторів по відношенню до жінок-лідерів. Головна проблема в тому, що в більшій психологічній ізоляції опиняються успішні жінки-менеджери.

На противагу усталеній думці про перешкоду "скляної стелі" існує інша думка, що "скляна стеля" не впливає на задоволення жінками своєю роботою [Clark H. Are Women Happy Under The Glass Ceiling? –http://www.forbes.com/2006/03/07/glass-ceiling-opportunities-cx_hc_0308glass.html] Дослідники довели, що чоловіки, в порівнянні з жінками, значно частіше вимагають керівних посад. Відносини з колегами й активне суспільне життя більш важливі для жінок, ніж розмір заробітної плати.

Однак, це не виключає того факту, що в більшості випадків корпоративна культура пригнічує успіх жінки. Інколи це пояснюється тим, що жінка на деякий час вилучається з колективу на період догляду за дитиною. Інколи тим, що жінки рідше за чоловіків вимагають підвищення заробітної плати, не вважаючи, що вони на це заслуговують. Існує, навіть, думка, що жінки обирають

пріоритетною приватну діяльність, роблячи акцент на незалежності [Glass Ceiling Commission – Good for Business: Making Full Use of the Nation's Human Capital. – http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/116].

Все ж такі більшість жінок працюють в колективі, де панують усталені норми й традиції. Недолік влади, дефіцит лідерства примушують жінок удаватися до захисних стратегій (так званого "гендерного менеджменту").

Під "гендерним менеджментом" слід розуміти – "надфункціонування" на роботі (за часом і зусиллями); використання специфічно жіночих способів ведення ділових переговорів з чоловіками (кокетування, приниження своїх здібностей); застосування "маски" – прагнення приховати своє емоційне і особисте життя, щоб не здатись неефективним працівником.

Незважаючи на те, що жінки, використовуючи "гендерний менеджмент" в тій чи іншій мірі досягають поставленої мети, однак, використання даного типу менеджменту може складати загрозу психічному здоров'ю жінки (зниженню самооцінки).

Та все ж жіноче лідерство частіше стає реальністю, виконуючи у тому числі й соціальне замовлення. Багато компаній, орієнтованих на залучення клієнтів зацікавлені в гуманістичних підходах до управління, покладаючи надії на жіночу модель лідерства; вони навчають жінок-менеджерів за спеціальними лідерськими програмами, деякі фірми навіть отримали репутацію "кращих компаній для жінок" [Breaking glass ceiling through the Women in management. – <http://www.forbes.com/finance/mktguideapps/compinfo/CompaniesByIndustry.jhtml?ind=769&orderby=coname&sortorder=desc&fullind=Management+Services§or=Services>].

Щодо "кращих компаній для працюючих матерів" то в США, за рейтингом найкращих, виступають 100 компаній, де жінка-мати може вільно реалізуватися в професійній сфері. В рамках таких компаній активно проводяться програми для працюючих батьків одинаків [Weiss T. Best Jobs For Single Parents. – http://www.forbes.com/leadership/2008/02/08/single-parents-jobs-lead-careers_cx_0208moms.html].

Частіше за все гаслом такої компанії є: "Жінки не можуть всього цього мати?" [Who says women can't have it all? – <http://www.workingmother.com/web?service=vpage/859>].

"Найкращі компанії для працюючих матерів" розуміють, що життя жінки не закінчується за дверима кабінету. Розвиток кар'єри та широкий набір інновацій – ось, що пропонується жінці. Схильність до компромісів та жіноча комунікабельність вважаються одними з головних рис успішної жінки-менеджера.

Нажаль, "скляна стеля" не єдина перешкода на шляху жінки до самореалізації в професійній сфері. Основною проблемою є те, що "гендерним лідерством" більше цікавляться не соціологи й політологи, а психологи, не державні інституції, а приватні компанії, головним досягненням яких є порівняльне вивчення лідерів різної статі й проведення політики рівних можливостей [Егорова Е.В. Новейшие исследования личности политических лидеров в американской политической психологии // Психол. журн. – 1983. – № 4].

ПОЛІТИКА – АКВАРИУМ

У процесі своєї життєдіяльності, людина прибігає до різних засобів і методик, що полегшують їй розуміння процесів функціонування суспільних систем. Основною причиною, що пояснює це, є бажання спростити й перенести до побутового рівня сприйняття, складні комунікаційні процеси на всіх рівнях людської життєдіяльності. Коли складний і незрозумілий соціальний образ можна методологічно зіставити з яким-небудь подібним і вивченим об'єктом, даний образ переходить у площину повсякденної дійсності, стає більш передбачуваним і поясненим. У якості запропонованого асоціативного знака, може виступати будь-який об'єкт, механізм або процес, що максимально схожий за рядом характеристик на свій досліджуваний аналог. Семіотика (наука про знаки) пропонує асоціативний процес по наступній формулі: X розуміє й використовує Y як представник Z . У цій формулі X – це той, хто використовує знак (користувач знака) і бере участь у процесі комунікації. У якості Y й Z може виступати що завгодно, однак Y повинно бути сприймаємо, тобто фактично повинно бути матеріальним об'єктом [<http://www.krugosvet.ru/articles/82/1008271/1008271a1.htm>]. Використання знаків чи асоційованих кодів є розповсюдженим політологічним засобом, який дозволяє різноманітніше розглянути той чи інший об'єкт чи процес. Одним з найбільш символізованих рівнів вивчення є рівень взаємодії еліта – суспільство, а також еліта – еліта. У своїй версії "Теорії еліт", В. Парето розділяє різні типи еліт на "левів" та "писиць", відповідно до їхніх внутрішніх характеристик. Ще одним засобом для вивчення політичної дійсності, може служити наділення окремих політиків тими чи іншими ролями. Асоціативна роль, у цьому випадку, є відображенням сукупності поведінкових характеристик політика, формату організації взаємодії, як із соціумом, так і з іншою частиною політичного середовища. Прикладом такими ролей, можуть виступати аналогії політиків з населенням океану.

Акула: Найцікавіша, жива й авантюрна роль у політиці. Досить сильна фігура на політичному просторі, як правило, підкріплена як електоральним, так і фінансовим капіталом. Її головна сила проявляється в русі, створенні подій, провокуванні PR-акцій на свою користь. Причому, як правило, потрапляючи в інформаційну блокадну сітку, або, просто втрачаючи можливості з'являтися у всіляких конфліктних ситуаціях на очах у публіки, такі політики в найкращому разі або втрачають підтримку, або – зовсім йдуть із політичного олімпу. На українській політ.сцені акулами, як правило виступають жінки. Серед найяскравіших можна виділити Ю. Тимошенко.

Кит: Досить "велика риба" на публічній сцені. Психологічно консервативний, найчастіше із флегматичним темпераментом політик або суспільний діяч, який мовчки й терпляче, досягає поставлених цілей, намагаючись не втручатися в проблеми риб поменше. Харчується "політичним планктоном", не проковтуючи їжу більше, знов ж таки намагаючись залишатися в тіні, не потрапляючи в гучні скандальні ситуації. Як і кити в океані не відносяться до класу риб і змушені "співробітничати" з ними через спільність територій, так й

їхні політичні аналогії, найчастіше, змушені співробітничати з політичним середовищем, через власні інтереси. Приклад: Р.Ахметов.

Риби-причепи: Як і в океанічних глибинах, так і на вітчизняній авансцені, існує специфічна роль "риби-супутниці" більших особин. Як і їхні морські аналоги, політичні "причепи" з'являються на публіці найчастіше зі своїми небезпечними супутниками, або побічно перебуваючи під їх тінню. Харчуючись залишками "їжі" своїх великих супутників, вони в той же час ніколи не стануть на їхньому шляху. Їх поєднує набагато більше факторів (фінансові, родинні й т.ін.), чим роз'єднує (наприклад, різні стратегії поведіння). Причому, що стосується політичного прототипу даної ролі, можливий конфлікт не вигідний не однієї зі сторін: "політик-прилипало" знає занадто багато "зайвого" про свого небезпечного супутника й може це використати надалі, якщо його, звичайно, не проковтне смертоносний супутник. Прикладом може бути О. Довгий й О. Турчинів.

Щука: Досить розповсюджена роль на українських політичних глибинах. Основне завдання, якої у політичному акваріумі полягає в атаках на "риб" з протилежного табору. У своїх нападах не соромиться застосування найбільш "брудних" прийомів: апелювання до моралі, чесності й логіки, яких, найчастіше вона позбавлена сама. Раніше дана роль була популярною серед жіночої частини українського політикума, але останнім часом, даною роллю не соромляться користуватися більшість політиків, не дивлячись на статевої відмінності. Наприклад, І. Богословська й А. Герман.

Фуґу: Ховаючись за смішною маскою специфічної індивідуальності, дана категорія політиків ховає в собі досить великий потенціал. Як і в океані, "політик-фуґу" – одна з найбільш, якщо не сама отрутна особина. У своїх надрах, вони ховають сукупність основних ресурсів, що дозволяє їм почувати себе досить комфортно як на певній території, так і на загальнодержавних просторах. Прикладами даної категорії можуть служити Л. Черновецький і Л. Кучма, під час свого президентства.

Розгляд можливих політичних ролей не закінчується на вищезгаданих, а являє собою безмежне поле для дослідників. До того ж, необхідно виділяти статичну й динамічну асоціативну ролі. У першому випадку, ми маємо справу із внутрішніми характеристиками політика, які, як правило, залишаються незмінними протягом усього його "політогенезу" (тут політик постає, як індивід). Під час розгляду динамічної ролі (тут замість політичного індивіда, перед нами з'являється безпосередньо політик) – мова йде про змінні ролі, які політик змушений "грати" залежно від політичної дійсності, особистих інтересів, можливих перспектив і т.ін. Не слід забувати про те, що політична дійсність вимагає від політиків використання одразу декількох динамічних ролей. Коли політик не може подолати таке навантаження, він потрапляє до лав "рольової маргінальності" і вимушений шукати шляхи виходу з неї.

Таким чином, політична дійсність, що найчастіше подається у різноманітних вимірах соціальних структур з закритими схемами може поставати у вигляді простої взаємодії ролей. Особливість цих взаємин буде залежить від особливості багатьох факторів, які характеризують як політичну систему, так і соціум взагалі. Рольова взаємодія – лише намагання спростити та урізноманітнити політичний простір в спектрах вивчення.

ПОЛИТИКО-ПРАВОВАЯ НЕОБРАЗОВАННОСТЬ ЭЛЕКТОРАТА КАК ФАКТОР МАНИПУЛИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИМ СОЗНАНИЕМ

Вопрос уровня образованности избирателей особенно остро встает в момент избирательных компаний представительных органов власти. В данном случае, речь идет не только о политической, но и правовой образованности. Ярким примером являются применяемые манипулятивные технологии кандидата в депутаты российского парламента А. Кузьмина. Его командой была распространена листовка, в которой кандидат в Государственную думу IV созыва предлагал избирателям изначально заключить договор. Согласно ему он гарантировал личное инициирование и принятие федерального закона о снижении коммунальных платежей на 30 % после его избрания. В случае не выполнения предвыборных обещаний граждане Российской Федерации имеют право отозвать его с должности депутата Государственной думы ФС РФ. Замечу, что в российском законодательстве нет закона о праве избирателей, тем более в современных условиях, когда парламент избирается по партийной системе. Очевидно, что данный прием рассчитан на юридически не грамотного избирателя.

На выборах в депутаты Государственной думы ФС РФ V созыва этот ход отчасти повторили две известные политические партии – Справедливая Россия и ЛДПР. Политическими технологами "Справедливой России" был подготовлен рекламный видеоролик, распространенный по федеральным телевизионным каналам. В нем ее лидер С. Миронов призывал голосовать за СР, на том основании, что он является полномочным представителем российских граждан. ЛДПР пошли еще дальше, в выпущенной ими предвыборной газете на последней странице был расположен купон, гласящий: "Помоги СЕБЕ! Укажи партии на врага! Мне мешает жить ... Я прошу ЛДПР и лично Владимира Жириновского убрать его с должности и заменить честным человеком. Простой россиянин". Далее предлагалось указать ФИО и должность чиновника, вырезать купон и отдать в любое отделение ЛДПР. Таким образом, достигалось два эффекта: вовлечение избирателя в избирательный процесс и создание видимости договора, по которому в начале избиратель должен проголосовать, а затем партия выполнить свою часть договора.

Эффект "сопричастности" происходящему часто используется СМИ для привлечения аудитории к своим информационным каналам. Это может принимать различные формы в зависимости от типа СМИ. Радиостанции используют звонки радиослушателей, телевидение практикует онлайн голосование по обсуждаемым острым социально-экономическим и политическим вопросам. Все чаще для обеспечения эффекта сопричастности применяется Интернет. Например, летом 2006 г. все желающие могли через Интернет сайт "Яндекс" задать вопрос Президенту РФ В. Путину. Согласно социологическим опросам россиян в последние годы все большую популярность завоевывают телекоммуникационные услуги, в частности, СМС-голосование. В

сентябре 2005 г. был открыт специальный канал для отправки вопросов Президенту РФ в форме СМС сообщений (правомерен вопрос – кто на них отвечает, ведь ответы зачастую приходят на электронную почту). Большинство ТВ программ, публикующих итоги телефонного голосования, как правило, вещают не в прямом эфире, следовательно, правдивость отображаемой информации о ходе голосования встает под вопрос. Проверить, действительно ли заданы по СМС вопросы, на которые отвечает тот или иной политик представляется весьма затруднительным. Все это позволяет говорить о высоком проценте использования манипуляционных технологий в СМИ.

На основании проведенного анализа можно констатировать, что становление демократии и либерализма в современной России все еще находится в начальной стадии развития. Низкий уровень правовой и политической образованности граждан является благоприятным фактором в разнообразии манипулятивных технологий для политических технологов работающих по заказу тех или иных политических сил или бизнес элиты. Применение их в широком спектре свидетельствуют об ограниченности демократических ценностей.

Политический процесс в России достаточно многогранен и многие факторы, оценивающие состояние уровня демократичности российского государства свидетельствуют о необходимости изменения взаимоотношений между властью и рядовыми гражданами страны, о потребности формирования эффективного гражданского общества с расширением его участников. Россию на данном этапе назвать демократической и либеральной можно лишь условно.

Г.В. Горицька, асп., КНУТШ, Київ
goritk@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ГЕНЕЗИ ІСЛАМСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сьогодні на території України проживає за словами голови Духовного управління мусульман України, муфтія України, шейха А. Таміма, 2 млн. мусульман [Украинские мусульмане не несут угрозы и не являются закрытой сектой. – <http://www.risu.org.ua/rus/religion.and.society/interview/article;16242/>]. Ця мусульманська спільнота об'єднана в низку громадських організацій, найпопулярнішими з яких є: Партія Мусульман України (ПМУ), Духовне Керівництво Мусульман України, Духовний центр мусульманських общин України (ДЦМОУ) і Муфтіят мусульман Криму. Кожна з цих організацій має своїх прибічників, чітко виражену ідеологію і політичну діяльність, яка стрімко зростає. Тому вивчення ролі і місця ісламських організацій, як чинника, який може досить сильно вплинути на соціо-політичний розвиток українського суспільства є важливим.

На останніх президентських виборах традиційно проживаючі на території України мусульмани, які досі засновували власні духовні центри, приєднались до політичної боротьби за владу, створивши Партію Мусульман України (ПМУ). Ця подія започаткувала собою традицію створення політичних мусу-

льманських організацій в Україні. В зв'язку з цим виникає низка закономірних питань: Чи існує ймовірність, що мусульмани України консолідується і структурно об'єднуються в єдину політичну силу?; Які результати можна очікувати від цієї політичної сили?; До яких наслідків може привести поява в електоральному просторі України політичного ісламського руху?

Задля кращого розуміння питання генези ісламських організацій в сучасній Україні, варто зазначити низку факторів, які детермінують розповсюдження ісламу в Україні. Зокрема, це традиційно-історичне, компактне проживання на території України кримсько-татарського народу, присутність колонії поволжських татар, перш за все, в промислових зонах Донецької і Луганської областей, дисперсне проживання в Україні азербайджанців, вихідців з Північного Кавказу і представників національних груп з бувших радянських республік Центральної Азії. Також експерти констатують зростаючу тенденцію поширення міграції неслав'янських етнічних груп на територію України, що суттєво впливає на демографічний баланс населення країни [День мигранта. – <http://www.newsukraine.com.ua/news/91285/>]. Однак проблема потреби мусульман України в організації, яка б могла взяти на себе функцію їх консолідації і захисту прав, довгий час залишалася невирішеною. Мусульманські організації в Україні роз'єднані конкуренцією, незважаючи на численні спроби об'єднатися, так і залишились паралельно існуючими мусульманськими духовними центрами з відсутністю ієрархії і єдиної структури.

Отже, поява Партії мусульман України (ПМУ) в 1997 р. в Донецьку була викликана цілою низкою факторів і обставин, котрі характеризують процес конфесійної та політичної активізації мусульман в Україні. ПМУ стала першою в Україні партією, консолідуючим фактором якої виступили етнокультурні та релігійні ознаки її членів та принципи захисту соціальних прав та громадянських свобод представників мусульманської общини України. В програмі партії головною метою проголошувались "сприяння формуванню і виявленню політичної волі громадян, оновлення суспільства, поглиблення демократичних процесів в інтересах України, досягнення міжнаціональної і міжрелігійної рівноваги" [Передвиборна програма Партії Мусульман України. – http://www.nbuv.gov.ua/polit/election/98_pmu.html].

ПМУ не стала значним гравцем на українській політичній арені: в результаті виборів в Верховну Раду України 1997 р. по загальнодержавному багатомандатному округу, партія отримала 0,1980 % від загальної кількості голосів виборців України. Також, з часу виникнення партії відбувся її розкол на запорізьку і донецьку конкуруючі між собою фракції, що суттєво зашкодило іміджу партії. А після переходу Р. Ахметова з ПМУ до Парії регіонів, 17 грудня 2005 р. V з'їзд Партії мусульман України одноголосно ухвалив рішення про саморозпуск партії шляхом ліквідації і про вступ повним складом також до Партії регіонів. На з'їзді було прийняте звернення до мусульман України, в якому поставлене головне завдання – "активна участь у виборчій кампанії 2006 року на підтримку представників Партії регіонів – кандидатів у депутати Верховної Ради України і місцевих рад" [<http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;8440/>].

Отже, саме створення ПМУ стало свідченням того, що навіть така традиційно православна країна, як Україна, не може бути повністю нейтральною

по відношенню до політизованого ісламу. Тож, під впливом посилення міграційних потоків і політичної діяльності національних меншин, демографічний баланс і етно-політичний ландшафт України може сутево змінитися вже в найближчій перспективі.

А.І. Гусар, студ., КНУТШ, Київ
wyoming@ukr.net

МАСОВА СВІДОМІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ

Активізація політичного життя, що спостерігається в Україні за останні роки демонструє приховані до цього часу закономірності розвитку суспільства, у новому світлі розкриває взаємозалежність більшості соціальних феноменів. Перед суспільством постає захоплива панорама соціально-політичних процесів, яка вражає своєю неочікуваністю, та не вкладається в існуючі до цього моменту стереотипи. Проте не всі здатні правильно оцінити те, що відбувається. Існують такі пласти масової свідомості, які відносно повно, наскільки це можливо, відображають соціальні процеси і активно впливають на них, існують групи соціально інертні, з низьким рівнем зацікавленості та усвідомлення, і та частина суспільної свідомості, яка деструктивно впливає на соціальний організм, зазвичай це є крайнє налаштовані політичні групи.

Масова свідомість українського суспільства характеризується значною динамічністю через складність та неоднорідність історичного розвитку. Участь у політичному житті сприймалась досить строкато і мала найрізноманітніші форми свого вияву: від цілковитої пасивності до революційних настрів. Територіальні особливості, які в процесі історичного розвитку виявляються у розподілі між двома регіонами назавжди вкорінені в свідомість українців, а їх прояви спостерігаються і сьогодні. Процеси трансформації, або інакше кажучи перехідного періоду, що позначили певний момент розвитку суспільства під час якого спостерігається руйнація старих основ – стереотипів, способу мислення, відношення до зовнішніх процесів, та перехід нових – плюралістичних, які являють собою переоцінку попередніх ідей, нове самовизначення. "Як не прикро констатувати ... важко говорити про саме існування національної самосвідомості, яка об'єднувала б переважно більшість населення країни та слугувала б ідеї розвитку держави та суспільства" [Варивода Я. Масова свідомість як об'єкт національної безпеки // Людина і політика. – 2001. – № 2. – С. 92].

На сучасний стан в масовій свідомості українців спостерігається відсутність сильної духовної ідеї, яка мала б акумулювати весь спектр стимулів, інтересів та потреб, яка згуртувала б всі верстви населення для досягнення спільної мети. У політичному плані прослідковується наявність різних стратегій розвитку, досі виникають суперечки щодо єдиного зовнішньополітичного вектору, що в ідеалі має являти послідовність діяльності органів державної влади з продукування настанов та стереотипів та їхнього гармонійного сприйняття суспільством. "Керівні структури чітко не формулюють і не

обґрунтовують того, як і куди розвивається суспільство, які механізми при цьому діють, які способи і стандарти поведінки їм відповідають" [Васютинський В.О. Психологія масової політичної свідомості та поведінки. – К., 1997. – С. 92]. Як наслідок в масовій свідомості українця відбувається постійний дисонанс щодо проєкції майбутнього розвитку. Гостра політична боротьба та постійно повторювані кризові явища в українській політиці стають причиною наростання невдоволених настроїв та розчарування, породжуючи тим самим в масовій свідомості апатію та усвідомлення безсилля у процесах, що відбуваються. В той же час будучи об'єктом постійного впливу масова свідомість піддається постійній інформаційній агресії, яка досить часто має на меті формування необхідної емоційної поведінки, тим самим руйнуючи фундаментальні духовні цінності.

Виділяють наступні міфологеми, на які здійснюється постійний тиск в масовій свідомості українців:

- ✓ "перманентна криза" – з року в рік повторювані заяви стосовно затягування фінансових процесів та внутрішньополітичні економічні проблеми;
- ✓ "злочинна влада" – постійне наголошення на корупційності українських політиків та керівників держави, здійснення ними злочинних дій по розкраданню державного майна;
- ✓ "порохова бочка" – дискусії щодо суперечливих територіальних питань, тих, що спричинюють ускладнення стосунків із державами-сусідами;
- ✓ "народ як жертва" – постійне апелювання до історичних трагедій, тяжкої боротьби за державне існування, та складно політичного становища.

Отже, масова свідомість українського суспільства у політичному житті країни характеризується значною динамічністю, спостерігається постійна зміна пріоритетів та поглядів, це зумовлено у свою чергу нестабільним політичним розвитком всередині держави. Зростає позитивне ставлення до демократичних тенденцій: свободи слова, вимоги прозорості дій політичних суб'єктів, гласності процесів, що відбуваються. Важливим проблемним фактом залишається те, що зміни в масовій свідомості мають бути зумовлені процесом суспільно-політичного розвитку, а не програмою приватних ініціатив державних діячів.

О.В. Домбровський, курсант, ВІ КНУТШ, Київ
fagost@ukr.net

БОРЬБА С ТЕРРОРИЗМОМ КАК ВАЖНЕЙШАЯ ЗАДАЧА ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Беспрецедентные по своим последствиям террористические акты последнего десятилетия показали, что сложившиеся механизмы противодействия международному терроризму в большинстве государств мира неадекватны уровню и характеру террористической угрозы. Более того, обозначилась тенденция перехода от разрозненных террористических актов к масштабным акциям, принимающим характер диверсионной войны, в ходе которой применяются методы информационно-психологического воздействия, в том

числе для создания всеобщего страха и возбуждения антиправительственных настроений в обществе.

Надежда на консолидацию мирового сообщества в войне с мировым терроризмом сменилась разочарованием. Из множества существующих оценок прошедшего пятилетия глобальной войны с терроризмом попытаемся выделить главные, на наш взгляд моменты, обойти которые невозможно ни в одной дискуссии.

Известно, что в результате терактов 11 сентября 2001 года погибли и безвестно пропали почти три тысячи человек гражданского населения. Ущерб, нанесенный терактами американской экономике, составил 80 млрд. долларов. По этим же параметрам оценим ответные меры. Контртеррористическая операция в Афганистане (октябрь 2001) унесла жизни 500 военнослужащих коалиционных сил. Потери с афганской стороны: убитыми считаются 5 тыс. человек движения "Талибан", 1,5 тыс. боевиков "Аль-Каиды", 2 тыс. афганских военнослужащих и полицейских и 3,5 тыс. мирных граждан. В "антитеррористической" военной операции в Ираке (продолжается с марта 2003 года) потери только американцев составили более трех тысяч человек. Потери Ирака оцениваются в количестве 30 тыс. военнослужащих и 19 тыс. гражданского населения (по данным независимой организации Iraq Body Count с начала войны погибли до 50 тыс. мирных иракцев, по другим данным – более 600 тыс.). В рамках войны с терроризмом из американского бюджета потрачено около 480 млрд. долларов, из них почти три четверти (73 %) на войну в Ираке; пятая часть – на войну в Афганистане. **91 % общих затрат освоило Министерство обороны США.** В следующем финансовом году США планируют существенно увеличить расходы на войну с терроризмом. **Затратная операция без достижения цели!**

Резюмируя сказанное, необходимо отметить, **что в результате пятилетней глобальной "войны с терроризмом" ни одна проблема не решена, поскольку все они не имеют простого решения.**

Можно решить, что попыткой краткого анализа доказано – насколько современный мир становится все более зависимым по мере развития глобализации и все более уязвимым для проявления новых угроз, которые давно стали *транснациональными* по масштабам и *глобальными* по сути. Их воздействие проявляется через порождение все новых общемировых социальных проблем и острых противоречий, которые в свою очередь продуцируют другие негативные явления, такие как международный терроризм, распространение оружия массового уничтожения, транснациональная организованная преступность, торговля наркотиками, незаконная миграция, похищение людей и др. **Человечество оказалось перед лицом глобальной опасности, которая может проявить себя в любой момент, в любом месте и совершенно непредсказуемым способом.**

Один из главных выводов государственной власти Украины должен заключаться в том, что бороться нужно не с симптомами, а с причинами, порождающими эту болезнь. Именно поэтому в основу антитеррористической стратегии нужно положить необходимость сочетания противодействий терроризму с мерами силового характера. Ведь ограничившись только силовым реагиро-

ванием на возникающие кризисы, мы не только будем отставать на шаг, но и не сможем ликвидировать развивающуюся систему, которая превратила террор из маргинальных единичных случаев в глобальный феномен.

Анализ характеристик и проявлений международного терроризма позволяет сделать вывод, что террористическая активность различного рода экстремистских организаций в ближайшее время сохранится как минимум на прежнем уровне, а масштаб и география террористических акций, очевидно, будут расширяться. **Поэтому, устранение причин, порождающих терроризм, является первостепенной и долгосрочной задачей.**

В заключение необходимо подчеркнуть, что в огромном комплексе наиболее острых проблем обеспечения устойчивого и стабильного развития украинского общества в современных политических, экономических, социальных, правовых и других условиях одной из ключевых является проблема правильного понимания национальной безопасности и разумного подхода к построению системы ее обеспечения.

Б. Дякиева, студ., МГУ им.Ломоносова, Москва, Россия
bairadyakieva@mail.ru

НОВЫЕ МЕДИА В ПОЛИТИКЕ КАК СРЕДСТВО УЧАСТИЯ И РЕКРУТИРОВАНИЯ

21 Век называют цифровым веком или веком цифровых технологий и новых медиа. СМИ становятся все более интерактивной сферой. Классические виды СМИ, такие как пресса, телевидение и радио, могут быть представлены в большей степени как монолог, то есть как односторонний сигнал, сигнал с одним источником информации. Такой процесс формирования и поглощения информации представляет собой послание сообщения средствами массовой информации с одной стороны и его получение человеком с другой. Новые медиа переводят процесс производства информации в диалог равных – людей и СМИ, иногда превращаясь в монолог со стороны человека.

Интернет, наименее контролируемый и наиболее быстро развивающийся вид СМИ, сделал возможным участие самых отдаленных уголков земли, общение и обмен информацией людей из разных полушарий. Мнение человека мгновенно могут услышать тысячи и миллионы людей со всего мира. Создание своей группы или сообщества стало возможным за несколько часов, а мнение коллег и единомышленников может быть услашено в ту же секунду. Интернет также заставляет нас активно участвовать в процессе поиска и нахождения нужной информации. Мы не только сами отбираем нужные для нас данные из множества ресурсов, мы еще можем дать оценку статье от 0 до 5, оставить комментарий. Если раньше популярными источниками информации являлись те источники, где работают профессионалы, то сейчас все более популярным становятся другой вид медиа – блоги, корпоративные сайты, интернет-сообщества и др. Такие интернет-проекты как Wikipedia, YouTube, My Space и Facebook стали такими популярными, в первую очередь, благодаря своей интерактивности и доступности. Каждый мо-

жет написать собственную статью о чем угодно или внести правки и комментарии в другие, YouTube содержит более 6 миллионов видеороликов и 500 000 блогов зарегистрированных пользователей. Кроме интерактивности и свободного доступа к таким ресурсам необходимо отметить демократичный характер интернет-проектов. Новые медиа наименее органичены законами и государством, здесь пользователь выступает одновременно и как писатель/журналист, и как редактор, и как критик других статей, и как издатель. Кроме того такие проекты способствуют развитию критического мышления, независимого подхода и общению с людьми наиболее близким по интересам без каких-либо границ, географических или цензурных. Интернет-блоги также способствуют формированию политической культуры и политического участия, поскольку стало возможным быстрый, свободный и малозатратный обмен мнениями и взглядами.

Такое активное участие миллионов людей не могло не заинтересовать бизнес и общественные организации. Многие компании создали сообщества и блоги для своих сотрудников и клиентов, а также размещают всевозможные конкурсы, акции, которые подогревают интерес и привлекают новичков. Политические партии и организации также пытаются использовать популярность интернет-ресурсов, создавая сайты для дотации денежных средств для партии, блоги и дневники активистов различных политических движений, размещая политическую рекламу на сайтах других блогов, журналах и т.д.

YouTube является, пожалуй, наиболее популярным средством агитации и выражения своей программы для кандидатов в президенты на выборах США 2008 года. Выборы'08 называют YouTube-выборами. Так, например, сторонники кандидата от Демократической партии Барака Обамы разместили целую серию видеороликов с участием Хиллари Клинтон, представляющих ее как монстра, вещающего с огромного экрана и управляющего толпами зомбированных людей. Таким образом, новые медиа отличаются от старых своим свободным, демократичным и доступным характером, что привлекает как пользователей, так и представителей бизнеса и организаций.

Г.О. Заболотня, студ., ДонНУ, Донецьк
ganna-zabolotnyaya@rambler.ru

КОРЕКЦІЯ РОЛЬОВИХ МОДЕЛЕЙ ЖІНОК В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

За сучасних умов у свідомості українського жіноцтва відбулися значні зміни, пов'язані новими життєві стандартами, моделями поведінки, цінностями та моральними нормами. У процесі соціалізації особистість отримує певну кількість стереотипів, серед яких намагається зрозуміти, що означає "бути жінкою" в сучасному світі, самовизначається, формує власну поведінку та оцінює інших. Але потрібно зауважити, що в кожному суспільстві змістовне наповнення слова "жінка" відмінне, бо моделі жіночих ролей формуються відповідно до культурних та соціальних умов кожного суспільного простору. Тому необхідно проаналізувати історію формування історич-

них рольових моделей жінок в Україні та їх використання в процесі корекції нових жіночих ідентифікацій.

Протягом історії в українському суспільстві, як і у будь-якому іншому, створювалися традиційні стереотипи поведінки чоловіка й жінки. Культурна спадщина України має аргументовані свідчення про особливі позиції жінок у суспільстві із найдавніших часів. Так, в Україні жінка здавна користувалася особливою пошаною та була берегинею домашнього затишку. Ще за козацької доби дівчина мала можливість врятувати парубка від шибениці, виявивши бажання вийти заміж за злочинця. Ще досі зберігається міф про центральну позицію жінок у суспільстві – "як батько скаже, так по-материному і буде" – і перетворився на культурну спадщину, що час від часу відроджувалося в Україні. У дзеркалі української літератури, як ніде, яскраво відбиваються традиційні жіночі ролі. Образи жінок, відтворені літературними творами, набули рис знакових систем та сприяли створенню певних національних, історичних, політичних стереотипів. З точки зору їх формування та спроби знайти в цьому процесі національні, ментальні особливості, найцікавішим є образи Роксолани та Марусі Чурай. Вони є стереотипними щодо сприйняття суспільством жінки-українки та відтворюють портрет української жінки того часу – вольової, дівчої та вільної. Їх образи є міфом про матріархальну доміную минулого українського суспільства. Відносини між статями в Україні, однак, відрізнялися від сусідніх Польщі та Росії, які мали чітко патріархальний уклад. Але опинившись у складі цих двох країн, українське суспільство зазнало відповідних змін, і відповідно змінилися жіночі ролі. Радянське ж суспільство сконструювало зовсім інше їх наповнення. Новий, створений виконувати "виховну функцію", радянський міф жіночності передбачав входження в суспільство рівноправної жінки та рішуче прямування до комуністичної утопії. Трансльований образ "радянської жінки" – це сильна, працездатна, свідомо робітниця, порядна матір, гідна дружина тощо. Цей гендерний конструкт "матері, яка працює" був зразковим і накладав тягар багатьох ролей.

Уже за умов незалежності та декларованої демократії в суспільстві почався процес корекції рольових моделей жінки і пошук їх належного втілення та відтворення. Сьогодні серед моделей жіночих ідентичностей у суспільстві можна виділити образи "Бізнес-Леді", "Берегині" та "Барбі" [Кісь Оксана. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. – <http://ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm>]. Жінка-Берегиня як історично створений конструкт апелює до української культурної традиції і уособлює в собі материнські та опікунські риси українки. Він поширюється, зокрема, такими жіночими організаціями як "Жіноча громада", "Союз українок", які акцентують на поверненні до традиційної ролі жінок, як "берегинь" з метою відновлення і підвищення суспільного статусу українського жіноцтва. Однак насправді, вони поширюють есенціалістське бачення жіночої сутності та підтримують ідею нерівного розподілу соціальних ролей та прямування до патріархального укладу. Тип Барбі пов'язаний із комерційним дискурсом реклами та жіночих журналів. Ця модель знаходить своїх прихильниць серед молодих жінок особливо за складних умов полярної стратифікації суспільства на бідних та заможних і формує уявлення, що єдиний шлях забезпечення життя в добробуті – це вдалий шлюб. Зрештою,

така тенденція приведе до формування андроцентричного суспільства, де зникне інтерес до жінки як до особистості, де вона стане лише "продуктом споживання". Антиподом постає нова модель "Бізнес-Леді", яка формується як альтернатива за умов нестабільних соціально-економічних процесів українського суспільства, де триває процес зміни економічного укладу. Однак, за умов тривалого процесу становлення демократії цей конструкт ще не набув однозначного сприйняття та втілення. Проте тенденція поширення групи "бізнес-леді" демонструє повернення до матриархальної доміанти українського суспільства, коли саме жінки були носіями маскуліних рис.

Розглянемо, однак, які моделі жіночого транслює сучасний політичний дискурс. Імідж політика за сучасних умов змушений коректувати традиційні канони рольових моделей чоловіка і жінки. Можна прослідити, як змінювався образ Юлії Тимошенко, витриманої ділової леді з темним волоссям, до "жіночної жінки", вишуканої, стильної, одягненої у мереживні вбрання м'яких пастельних тонів – такий собі симбіоз Берегіні та Барбі. Таку зміну іміджу можна пояснити спробою привернути електорат Західної України, де діють міцні патріархальні стереотипи. Поєднання рис жіночності із наявними маскулініними рисами створюють дуже вдалий, привабливий образ як жінки-політика, так і сучасної жінки. Антиподом образу Ю. Тимошенко є образ Н. Вітренко, яка відтворює сумлінну радянську трудівницю, "мати, що працює", справжнього товариша та вірного помічника. Раїса Богатирьова тяжіє до іншої моделі – стильної, ділової леді, професійного політика, "стриманої красуні".

Отже, відтворивши репрезентацію жіночих рольових моделей крізь дзеркало історії та культури треба відмітити складний та суперечливий шлях їх становлення. Проте, можна побачити, як ця частина культурної спадщини, цей елемент самосвідомості та ментальності українця, втілений в образі жінки, застосовуються сьогодні в політичному дискурсі як засіб маніпулювання та водночас є ресурсом та прикладом наслідування рольових моделей для жіночої ідентифікації.

І.В. Зарицька, асп., КНУТШ, Київ

"ОПОЗИЦІЙНИЙ УРЯД" ЯК ІНСТРУМЕНТ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ

В Україні триває процес інституалізації основних складових політичного процесу. Парламентська опозиція як невід'ємний елемент цього процесу продовжує еволюціонувати, вдосконалюватися. Відбувається процес усвідомлення її статусу, ролі та місця. Як зазначає С. Рябов опозиція – це не стан, у якому опиняється політична сила внаслідок політичної поразки, але носій конкретного альтернативного курсу, політики, соціальних програм, готовий до того ж утілювати свої принципи в життя в разі приходу до влади [Рябов С. Опозиція як джерело альтернативної політики // Вибори і демократія. – 2005. – № 4. – С. 14]. Важко і поволі, але поступово з'являється розуміння що робота в опозиції є вкрай серйозною, важливою, відповідальною і складною, яка вимагає професійних знань і компетентності.

Розглянемо більш докладно "тіньовий уряд" як інструмент контролю парламентської опозиції. Хотілося б приділити увагу терміну "тіньовий уряд", який є дещо оманливим, адже він може викликати певні асоціації з "паралельним управлінням", що не є правильним.

Розмитість формулювання, яке закріплене у Конституції, щодо створення парламентської більшості "за результатами виборів і на основі узгодження позицій" [Конституція України. – К., 2006. – С. 41], а також прописана у вищезазначеному законі ситуація, коли найбільша фракція меншості бере на себе місію і привласнює собі право формувати об'єднану опозицію, говорить про те що не враховується ситуація, коли об'єднаної опозиції сформовано не буде і тоді виникне питання, чи можуть інші партії мати статус опозиції. Якщо так, то чи можуть вони створювати свої власні "Опозиційні уряди". Така практика вже існує у Британії.

У Великобританії, яка є батьківщиною парламентаризму, "Тіньовий кабінет" це так звана група членів парламенту найбільш впливової опозиційної партії, які є претендентами на міністерські посади у разі приходу партії до влади, орган, який сформований всередині опозиційної партії для аналізу та критики діяльності правлячого кабінету, вироблення, прогнозування і корекції власної політики, підготовки партії до можливого наступного правління, група осіб всередині уряду, керівництва партії, які фактично здійснюють владу, але не виконують публічних функцій.

Що ж стосується України, то Проект Закону "Про парламентську опозицію" передбачає наступні ключові положення в частині організації "опозиційного уряду": порядок формування "опозиційного уряду" (кількісний та персональний склад визначається членами парламентської опозиції відповідно до порядку організації діяльності опозиції або шляхом голосування більшості за відповідну кандидатуру); статус не прописаний; за структурою має співвідноситися з структурою Кабінету Міністрів, бо інакше він буде мало дієвим і не зможе адекватно контролювати діяльність уряду; голова уряду – призначається рішенням парламентської опозиції; повноваження – постійний моніторинг діяльності Кабінету Міністрів України, контроль за розробкою проекту державного бюджету України, підготовка доповідей від парламентської опозиції, альтернативні пропозиції щодо діяльності Кабінету Міністрів України, готує програму своєї діяльності; доступ до інформації, особливо фінансові показники та виконання держбюджету; допуск на засідання Кабінету Міністрів України [Проект Закону України "Про парламентську опозицію"(№ 2885 від 12.01.2007 р.). – С. 9–10].

Оскільки, і парламентським, і позапарламентським партіям важливо мати достатній кадровий потенціал, висококваліфікованих представників, підвищувати рівень компетентності, зміцнитись організаційно й аналітично, стати цікавими для електорату, і бути спроможними перебрати владу у свої руки, "опозиційний уряд" міг би стати головним елементом опозиційної політики і додатковим інструментом парламентського контролю.

Під парламентським контролем з боку парламентської опозиції Майкл Мезей розуміє: "...обмеження, яке законодавчі органи накладають на виконавчу гілку влади, контроль обмежує діяльність виконавчої влади і застерігає

її від односторонньої політики. Контроль за діяльністю виконавчої влади Ма-зей розглядає як ключовий індикатор, за допомогою якого він оцінює силу парламентів" [Mezey M. Classifying Legislatures. – N. Y., 2006. – P. 539].

Використання своїх контролюючих функцій "опозиційним урядом" дає змогу стабілізувати функціонування демократичної політичної системи, що є показником кваліфікованої розвиненої опозиції.

О.О. Заславська, асп., ІЖ КНУТШ, Київ
zaslavskaya_olga@ukr.net

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРЯМОГО ТА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Політична комунікація є обміном політичною інформацією за допомогою прямих і зворотних зв'язків між органами влади і суспільством з метою досягнення впливу, взаєморозуміння, довіри та співробітництва, політичної консолідації і стабільності.

Проблема прямих постійних інформаційних потоків – це проблема інформаційної відкритості органів влади, яку можна визначити як політико-культурний режим функціонування органів влади, який надає учасникам політико-владної взаємодії (ЗМІ, партіям, громадським організаціям і рухам, окремим громадянам тощо) можливість отримувати необхідний і достатній обсяг суспільно значущої інформації про діяльність влади, за допомогою механізмів і технологій обов'язкового і постійного доведення цієї інформації до суспільства.

Прямий зв'язок органів державної влади України не відповідає сьогодні вимогам інформаційної відкритості. Навряд чи можна говорити про повну реалізацію права громадян країни на отримання інформації про діяльність органів державної влади, про відкритість і доступність влади, багатоканальність (широку різноманітність форм) зв'язків влади з населенням.

Зворотний зв'язок повинен забезпечувати органи влади інформацією про стан суспільної свідомості, думки, настрої і погляди соціуму на політику, яку проводить влада, відображати результати діяльності, наслідки керуючих впливів, реакцію на рішення, які приймаються владою.

Проте сьогодні українська влада знаходиться в перехідному стані, часто застосовує авторитарні методи, тяжіє до використання адміністративних ресурсів, характеризується закритістю – здійснює свою діяльність переважно без широкомовних кампаній, за "закритими дверима". З іншого боку, громадянське суспільство не розвинене, не готове мати інформаційно відкриту владу.

Таким чином, існуюча сьогодні в Україні система зворотного зв'язку органів влади не відповідає в повному обсязі вимогам демократичного суспільства і не виконує всіх функцій зворотного зв'язку.

Органи державної влади України здійснюють інформаційну взаємодію з громадськістю, головним чином, в межах моделі одностороннього поширення інформації, відмінною рисою якої є пропагандистська і часто маніпулятивна направленість відомостей, які надаються суспільству, інформаційна напівзакритість, обмеження в отриманні інформації про діяльність влади, недо-

статне вивчення і врахування суспільної думки в процесі розробки та реалізації державної політики, слабкий вплив громадськості на владу.

На наш погляд, для розвитку ефективної системи прямого і зворотного зв'язку в державно-владних інститутах необхідно проводити роботу в наступних напрямках:

- ✓ розробка і вдосконалення законодавчими органами України нормативно-правового забезпечення механізмів доступу населення до інформації, відповідальності за ненадання і приховання інформації, за поширення недостовірної інформації та дифамацію (образу честі та гідності). Будь-яке обмеження громадян і журналістів в доступі до інформації повинно бути строго визначені законом;

- ✓ створення організаційних структур, відповідальних за практичну реалізацію норм законодавства про ЗМІ;

- ✓ здійснення органами прокуратури, судовими інстанціями, депутатами, уповноваженими з прав людини, недержавними правозахисними організаціями, міжнародними правозахисними організаціями та громадськими організаціями моніторингу порушень в області доступу до інформації; інформування громадськості, владних структур про всі випадки порушення прав громадян на отримання соціально значущої інформації; ініціювання судового розгляду випадків порушення права громадян на отримання соціально значущої інформації;

- ✓ істотне покращення системи об'єктивного постійного інформування громадськості в сфері поширення і роз'яснення законів, наказів, постанов, розпоряджень, в доведенні до населення аналітичних даних, отриманих під час соціологічних досліджень, перепису населення, моніторингу соціальних процесів тощо;

- ✓ залучення до політико-інформаційної взаємодії з суспільством в органах влади кваліфікованих спеціалістів – програмістів, статистиків, соціологів, політологів;

- ✓ покращення організаційного та матеріально-технічного забезпечення діяльності інформаційно-аналітичних служб (обладнання, сучасні засоби телекомунікації та зв'язку); вдосконалення системи формування, зберігання і раціонального використання інформаційних ресурсів;

- ✓ необхідність подальшого поширення і насичення мережі інформаційних стендів, бюлетенів і листівок, регулярності надходження до поштових скриньок необхідної для громадян інформації;

- ✓ розробка теоретико-прикладної бази зворотного зв'язку. Зокрема, проведення на постійній основі соціологічних досліджень, які містять різноманітні методи збору інформації про стан суспільної думки з приводу всіх сфер життєдіяльності суспільства, про реакцію на діяльність органів влади, на рішення, які вони приймають;

- ✓ організація в органах влади поштових серверів, Інтернет-вузлів, підключених до єдиної електронної бази даних про події, прийняті рішення і результати діяльності органів влади.

В цілому можна констатувати, що система прямих і зворотних зв'язків органів влади знаходиться ще в стадії становлення, переживає, як і все українське суспільство, перехідний період.

НЕВЕРБАЛЬНІ СКЛАДОВІ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

На сучасному етапі розвитку інформаційних та маніпулятивних технологій політична наука не може залишити без уваги питання засобів, які політичні лідери використовують для створення необхідного власного іміджу в очах публіки та для досягнення бажаного ефекту від свого виступу. Одним із найживаніших маніпулятивних методів є використання невербального компоненту спілкування у публічних виступах перед аудиторією або по телебаченню. Дійсно досвідчений політик більше уваги приділяє не самому змісту власних повідомлень, а формі їх подання на публіку. За допомогою міміки, жестів, пози, дистанції від слухачів, особливостей вимови політичний лідер може викликати у реципієнтів відчуття довіри, симпатії, переконати їх у істинності висловленої думки тощо.

Здійснення необхідного впливу на аудиторію передбачає візуальний контакт мовця (політика, дипломата) із слухачами. Важливу роль відіграє дистанція, яка в даному випадку носить характер соціальної (від 7,5 м і більше). Саме така відстань є найбільш зручною для використання різноманітних жестів з метою підкреслити певні елементи висловленого, або надати їм відповідного смислового забарвлення. Обличчя – основне місце вияву людських емоцій, і люди більше уваги звертають саме на обличчя мовця [Екман П. Психологія лжи. – К.: Изд. "Логос", 1999. – С. 56–57], тому досвідчений політик в першу чергу слідкує за виразом свого обличчя, у більшості випадків взагалі не допускаючи помітних мімічних рухів. Проте на відеозаписах можна віднайти вирази, так звані, мікроекспресії – підсвідомих невербальних сигналів, які людина контролювати не в змозі, – вони й повідомляють про справжні наміри політичного лідера. Публічні люди, які не володіють достатніми навичками невербальної маніпуляції, намагаються видавати якомога менше мімічних повідомлень, майже не жестикулюють, щоб глядачі не могли викрити за жестами їхніх справжніх мотивів. Часто використовуються технології створення перешкод у каналі сприйняття, або введення зайвих візуальних деталей, що відволікають публіку від самого мовця, але не від його слів. Часто можна споглядати як який-небудь політик, виступаючи за трибуною, схрещує руки на грудях (захисна поза) або опускає підборіддя (критична чи ворожа поза) і каже про те, як дружельюбно він ставиться, наприклад, до молоді. Відомий американський дослідник А. Піз зазначає, що намагаючись приховати брехню, публічна людина може постійно посміхатись, кивати головою, підморгувати або підносити руки до обличчя. Для того, щоб дізнатися, говорить виступаючий правду чи ні, буває досить просто вимкнути звук у телевізора. (Наприклад, вважається, що, коли людина постійно підносить руку до рота чи очей, це може бути підсвідомою спробою завадити глядачеві дізнатись правду по обличчю).

Між вербальними і невербальними компонентами комунікації існує постійна взаємодія (мікро- і макровзаємодія), коли вони поєднуються в межах однієї репліки. Лише гармонійне поєднання цих компонентів може викликати необ-

хідний очікуваний ефект. Якщо ж у виступі політика невербальні повідомлення суперечать словесним, публіка схильється до недовіри висловленому.

Політики усвідомлюють важливість володіння "мовою тіла" і використовують її для того, щоб підсилити вагомість і драматизм власних виступів і надати своїй індивідуальності або іміджу більшої харизматичності і привабливості. Досить вправно це використовували Франклін Д. Рузвельт, Фьоррелло Ла Гуардія, Джордж Уоллес.

Не слід забувати, що відсутність ознак омані ще не є доказом правди. "Якщо люди віритимуть, що невербальні складові спілкування мають лише спонтанний, підсвідомий характер, вони будуть менш захищені від невербальних маніпуляцій, і отже, комунікативно уразливішими" [*Солощук Л.В.* Вербальний і невербальний компоненти комунікації в англomовному дискурсі. – Харків, 2006. – С. 253].

Дане питання має безпосереднє відношення до проблем політичного маніпулювання, лідерства, тому сучасна політологія повинна приділяти певну увагу особливостям невербальної взаємодії між політичними лідерами, які постійно мають справу з публікою, і масами, які піддаються підсвідомому впливу з боку перших.

О.К. Карбовський, асп., КНУТШ, Київ
karba@ukr.net

ДЕТЕРМІНАНТИ ПОЛІТИЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ: КЛАСИФІКАЦІЯ РІВНІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

XXI століття – період інтенсивних суспільних трансформацій та багатогорних реформ. Саме в цих умовах дослідження феномену політичної стабільності відзначається особливою актуальністю, тому що від процесу стабілізації залежить ефективність змін в усіх сферах людського життя.

Сьогодні провідні світові наукові центри опрацьовують теоретичний та методологічний інструментарій явищ стабільності політичної системи, основних причин виникнення, механізмів існування та функціонування. Важливу роль відіграють і детермінанти, показники та ресурси забезпечення політичної стабільності.

Універсальність питань політичної стабільності обґрунтована соціальним значенням цієї категорії, яка є однією із найважливіших у політиці. Стабільність як багатогорне явище виконує багатофункціональну роль насамперед у контексті політичної системи, поєднуючись із такими системами суспільства як економічна, правова, соціальною, та відіграє найважливішу місію у керівництві держави. Таким чином, політична стабільність визначається не тільки сукупністю зв'язків між різними політичними суб'єктами, які здатні цілісно і конструктивно співпрацювати між собою, але й володіє можливістю балансувати конфліктну ситуацію в соціумі, а також містить у політичній системі механізми, які здатні коригувати легітимацію процесу політичної системи і виступати гарантом досягнення цілісності дієвих елементів самої системи.

Важливим є й уточнення категорії стабільності в контексті дієздатності політичної системи та її специфіки в умовах трансформації. Політична стабільність розглядається як сукупність інституціалізованих структур, які здатні коригувати політичний процес як внутрішньо, так і ззовні.

Слід зазначити, що успіх у вирішенні складних політичних завдань залежить від політичної стабільності в країні. Тим самим, щоб забезпечити ефективний вплив суспільства на неї – необхідна розробка та апробація наукових поглядів на політичну стабільність як соціальне явище та детермінант її забезпечення.

Існує й інший аспект – це проблема вироблення правильної наукової класифікації політичної стабільності, що є методологічною основою для дослідження її проявів в сучасних та майбутніх процесах розвитку суспільного організму, суспільства загалом. Класифікація основних методів впливу на сфери життєдіяльності суспільства забезпечить ефективну розробку механізму зниження соціального напруження, а також стимулюватиме процес знаходження інноваційних методів і засобів на рівні міжнародних та міждержавних стосунків.

Наукова класифікація методів політичної стабільності можлива в залежності від складності і специфіки змісту дослідження проблем. Політична стабільність в залежності від сфери впливу поділяється на внутрішню та зовнішню. Як внутрішня сфера – передумова здійснення ефективних реформ, результатом яких є якісна трансформація суспільства і забезпечення суспільного порядку, то зовнішня сфера містить дві складові – конфліктну та військово-політичну, де важливу роль відіграє і політична складова. Вона проявляється, наприклад, у підвищенні міжнародного і правового статусу Організації Об'єднаних Націй та її комітетів у стабілізації міжнародних відносин.

Принциповою є різниця політичної стабільності авторитарного і демократичного суспільства. Політична стабільність в країнах з авторитарною формою правління (авторитарна політична стабільність) забезпечується за рахунок домінування у суспільстві військово-політичної сили з диктатурою режиму. Її основні риси : наявність політичної цензури ЗМІ, пригнічення конституційних прав та свобод особи і громадянина, політичні репресії над слабкими та економічно нестабільними країнами. Натомість політична стабільність демократичного суспільства, виходячи з гуманістичних і моральних засобів її досягнення та утримання, характеризується відсутністю соціальних потрясінь у суспільстві, ефективними умовами для розвитку демократії і свободи, гуманістичним вирішенням національних і релігійних проблем. Політична стабільність у демократичному суспільстві базується, перш за все, на принципах багатосторонньої співпраці усіх суб'єктів дотримання прав та свобод людини, забезпеченням територіальної цілісності країни, поваги норм міжнародного права.

Актуальне сьогодні і питання дослідження феномену політичної стабільності є визначення основних рівнів функціонування. Політична стабільність в залежності від рівня надійності поділяється на високий, середній та низький. Кожний з цих рівнів має свої особливості. Для високого рівня стабільності демократичного суспільства ефективним є впровадження нових змін – реформ в інтересах суспільства, людини та її прав. Такий рівень досягається

стабільним економічним розвитком суспільства, який забезпечує її громадянам якісний рівень життя, ефективну систему соціальних гарантій. Середній рівень політичної стабільності передбачає домінування процесу демократизації суспільства в політичній сфері і домінуючу гуманістичну тенденцію реалізації реформ в інтересах суспільства. Негативним є факт наявності дипломатичних помилок у прийнятті важливих тактичних рішень. Прикро, але періоди швидких соціальних потрясінь багатьох регіонів країн, що характеризуються поляризацією життєвого рівня населення – визначається низьким рівнем політичної стабільності або її відсутністю взагалі.

Для практичної реалізації політичної стабільності важливо враховувати те, що її масштабність класифікується таким чином : локальна (відносини суб'єктів федерації, наприклад Російська Федерація), регіональна (відносини більше ніж двох суб'єктів федерації), федеральна (наприклад, відносини усіх суб'єктів федерації), глобальна (відсутність світових воєнних конфліктів).

Таким чином, класифікація політичної стабільності і визначення її детермінантів дає цілісну яву про об'єм і структуру цієї наукової категорії.

Є.І. Качмарський, асп., КНУТШ, Київ

ПОШУК ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

З часу проголошення України незалежною, суверенною державою відбувається поступовий рух в напрямку створення країни європейського зразка. Намагаючись відібрати кращі світові традиції управління на місцевому рівні, теоретики і практики місцевого самоврядування зробили вже забагато кроків, іноді різновекторних на шляху реформування локального управління. Створити свою оригінальну і відмінну від інших країн систему управління на місцях набагато складніше, ніж екстраполювати досвід інших країн із розвинутою місцевою демократією на українське поприще самоврядування. Та і чи варто взагалі це робити? Оцінивши кількісні критерії певної системи самоврядування, не варто нехтувати якісними, які іноді є більш важливими та визначальними для всенародного сприйняття і визнання.

Теперішні демократичні держави розвивались кожна за своєю моделлю, яка визначалась географічними, національними та історичними особливостями. Внаслідок таких відмінностей, структура державної влади та системи місцевого самоврядування в цих державах не є ідентичною, хоча всі вони нині називаються демократичними. Мало того, в кожній із держав місцеве самоврядування відповідно до її устрою одержує свої відмінні від інших специфічну правову форму, а в деяких державах існують різні форми місцевого самоврядування.

Дискусійним залишається запитання, що буде небезпечнішим для нашої країни: вигадкування десятиліттями свого "велосипеда" в місцевому управлінні чи раптове шокове вживлення в українські економічні, соціальні та культурні процеси чужорідних елементів врядування.

Дискусія вітчизняних і зарубіжних теоретиків з даної проблематики, започаткована ще з початку 90-х років, що ґрунтувалася на досвіді радянської представницької системи, і надалі знаходить своє продовження в працях М. Пухтинського, В. Куйбіди, Ю. Кристевої, В. Кампо, В. Борденюка, І. Козюри, О. Батанова, О. Бориславської, В. Журавського, І. Коліушка та інших.

Процес розробки цілісної концепції моделі місцевого самоврядування та системи територіальної організації влади, що має бути отримана в результаті реформування, неминуче торкається проблеми внесення змін до Конституції України. Якщо в конституційному визначенні місцевого самоврядування в його основу покладено громадівську теорію, то в Законі реалізовано державницьку теорію місцевого самоврядування із залишками "радянської" моделі. На сьогодні Конституція України закріплює дуалістичну модель організації публічної влади на місцях. З одного боку, це місцеве самоврядування на рівні громад сіл, селищ, міст та навіть на рівні районів і областей, а з другого боку – урядові структури у вигляді державних адміністрацій на рівні районів та областей. Немає чіткого розмежування функцій і повноважень між державними адміністраціями і органами самоврядування.

Спочатку потрібно запровадити повноцінне самоврядування на районному та обласному рівнях, законодавчо розмежувати повноваження органів самоврядування і місцевих органів виконавчої влади, відкоригувавши компетенції місцевих державних адміністрацій; здійснити перегляд податкової політики на локальному рівні з метою зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування; спростити процедури проведення місцевих референдумів; провести вирівнювання економічного розвитку регіонів, реформування міжбюджетних відносин; виробити процедури синхронізації дій механізмів державного управління, місцевого самоврядування і самоорганізації; визначити механізми контролю представницької влади, державної влади і громадськості за якістю послуг, що надаються місцевим самоврядуванням.

На сьогоднішній день не вдається децентралізувати бюджетну систему та реалізувати задекларований в Бюджетному кодексі України принцип формування бюджетів "знизу-догори".

До цього часу вже резонансною в українських наукових колах стала проблема процесу формування представницьких органів державної влади й органів місцевого самоврядування. Бурхливу дискусію спричинив швидкий перехід від мажоритарної до пропорційної системи виборів для місцевого самоврядування. Рішення про запровадження нової системи виборів здійснено без урахуванням суб'єктивних і об'єктивних чинників та специфіки функціонування органів місцевого самоврядування.

В основі побудови нової моделі організації влади та управління має покладатись засада гармонізації інтересів держави, регіону, територіальної громади та особи.

Лише та модель місцевого самоврядування буде адекватно сприйнята українським населенням, яка буде сприяти розвитку його самобутності та стимулювати соціальний, економічний та культурний прогрес громад.

**ДОМІНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
В УКРАЇНСЬКОМУ ЕЛЕКТОРАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ:
ЗВЕРХНІСТЬ ПРОЦЕДУРНИХ АСПЕКТІВ
ТА НЕОБХІДНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ВИМІРУ**

Процес правової легалізації домінування політичних партій в українсько-електоральному процесу охоплює декілька темпоральних циклів, але вже може вважатися завершеним. Починаючи з 1998 р., коли процедурні можливості партій вперше були повноцінно реалізовані суб'єктами політичного процесу в Україні, електоральний процес зазнає зростаючого впливу з боку даного інституту.

Для України домінування політичних партій в електоральному процесі має декілька вимірів: 1) *зменшення рівня непрогнозованості результатів електоральних кампаній*, особливо у регіональному аспекті, що відбулось у зв'язку із обмеженням формалізованих форм індивідуальної конкуренції в електоральному процесі (реформування виборчої системи); 2) *внутрішня інтеграція самого електорального процесу* (процедурне та інституційне обрамлення позбавило своєрідної автономності "первинних" елементів електорального процесу, що насамперед стосується виборів до органів місцевого самоврядування); 3) *існування та посилення легального владного впливу на електоральний процес* (попередня інтерпретація результатів та характеру виборчих кампаній 2006-2007 рр. дозволяє припустити, що фактор "адміністративного ресурсу" трансформувался у механізм владно-інституційного регулювання електорального процесу: виборчий бар'єр, процедура реєстрації суб'єктів виборчих компаній, механізм судового опротестування тощо); 4) *структуризація електоральних орієнтацій населення України* (виборці пов'язують власні електоральні орієнтації з конкретною політичною партією, таких в Україні не менше 52 % [Головаха Є. Горбачук А. Паніна Н. Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження. – К.: Інститут соціології НАН України, 2006]).

Остаточна фіксація нового стану українського електорального процесу пов'язується із позачерговою виборчою кампанією 2007 р., коли процедурне домінування політичних партій, представлених у законодавчій гілці влади, втілилось у формалізоване обмеження електоральної конкуренції (тут мається на увазі безпрецедентний поділ представників виборчих інститутів, які забезпечують електоральний процес, на "парламентську коаліцію" та "парламентську опозицію"). В той же час, аспекти інституційно-процедурного функціонування партій для української політичної науки не є новими. Враховуючи наявність різнобарвних теоретико-методологічних підходів, все ж можна говорити про зверхність проблеми інституціоналізації політичних партій, що так чи інакше розглядається у межах первинної парадигми демократичного переходу, яка досі є об'єктом наукового дискурсу українських політологів та соціологів [Романюк О. Кінець транзитології чи криза її первинної парадигми? // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2].

Встановлення наслідків правової легалізації домінування політичних партій у електоральному процесі спричиняє наступну дослідницьку проблему: "раціональність" українського виборця, який через електоральний процес легітимізує "інституційний дизайн" суспільства, що знаходиться в процесі перетворень. Українське суспільство відтворює такий рівень самоусвідомлення соціально – економічних та політичних перетворень, який, здебільшого, не корелюється з перебігом та результатами електорального процесу (цим також можна пояснити зближення програмних установок більшості суб'єктів електорального процесу; багатовимірна соціальна структура суспільства одночасно виступає носієм різноспрямованих інтересів та демонструє ідентичну рефлексію на технології, які домінують в українському електоральному процесі). Ставлення суспільства до посилення диференціації населення, маргіналізація окремих соціальних груп, адаптаційна спроможність населення до соціально – економічних змін, розуміння ключових етапів перетворень (приватизація промислових об'єктів, визначення права власності на землю, модифікація функцій держави) можуть стати об'єктивним підґрунтям досліджень, які мають підтвердити чи спростувати наявність розриву між структурними та інституційно-процедурними перетвореннями в Україні. Актуалізація макросоціального контексту дозволяє, серед іншого, здійснити критичне переосмислення теорії раціонального вибору та прийняття її методологічних можливостей. У такому випадку, електоральний процес (простір) перетворюється в двохвекторну модель, за якої перетинання соціальних (у сукупності з їх суспільним сприйняттям) та інституційних перетворень характеризуватимуть системну трансформацію українського суспільства.

Виявлення та об'рунтування детермінант внутрішньо суспільних та інституційних перетворень є своєрідним викликом для сучасної української політичної науки. Фактично, мова йде про збереження або нівелювання дослідницького інтересу до процесу становлення політичних інститутів в Україні, у т.ч. політичних партій. Відірваність інституційних перетворень від соціальної практики в українському соціумі стає все більше очевидною.

О.В. Криворучко, асп., КНТЕУ, Київ
krivol@ukr.net

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ ВІДНОСИНАМИ

Актуальність теми полягає в тому, що проблема ефективності політичної влади в питаннях управління суспільством – одна з найбільш гострих практичних проблем політики. Влада лише тоді може ефективно та успішно здійснювати свою діяльність, коли вона має необхідну і достатню сукупність знань і вмінь, що дозволяють їй не порушувати вольовим шляхом соціальне життя суспільства, а діяти згідно з законами та закономірностями соціальних процесів.

Праці, які були б присвячені безпосередньо розгляду політичної компетентності загалом, практично відсутні. Тому, слід розглянути сутність та поняття компетентності у її загальному смислі та компетентностей так званого

вищого рівня. Через визначення компетентностей вищого рівня прийдемо до розуміння політичної компетентності.

Близьке за змістом визначення компетентності є й в інших роботах. Так, у Великому тлумачному соціологічному словнику говориться, що компетентність (особливо в етнометодології і за аналогією з лінгвістичною компетентністю) – це фундаментальні здібності (під якими мається на увазі знання і т.д.), що виявляються у соціальних акторів, які є "кваліфікованими учасниками" ("членами") соціальних контекстів [Большой толковый социологический словарь : в 2 т. – М., 1999. – Т. 1].

У тому ж словнику є стаття "Компетентність і ефективність", і, хоча мова в ній йде про лінгвістику, в ній підкреслюється практичний характер компетентності як "ефективності, яка виробляється" (буквальне значення слова).

Соціальне, громадянське і політичне знання – це центральна частина в теорії компетентності. Виховання є вирішальною умовою для ефективної поведінки, для формування компетентності. Навчання є ключовим чинником для розвитку і реалізації компетентної поведінки. Так, адекватні уявлення про будь-що – невід'ємна частина компетентності.

Компетентності представляють собою багаторівневу структуру. Так, Д. Шон в книзі "Рефлексивний практик" спробував побудувати "діючо-орієнтовану модель" компетентності на протигагу технічно-раціональному підходу. У його концепції компетентність представлена як дворівневе утворення, де перший рівень складає імпліцитне "знання-в-дії", а другий – є рефлексивним. Причому, останній складається з двох компонентів: "рефлексія в дії" і "рефлексія про дію" [Шон Д. Рефлексивный практик / Мак-Дональд М. Стратегическое планирование маркетинга. – СПб.: Издательский дом Питер, 2000].

Зразок високої компетентності в геополітичній стратегії виявляють Сполучені Штати Америки, які прагнуть до світового панування. Головною геополітичною метою США є контроль над Євразією або, як пише Зб. Бжезінський, Євразія – головний геополітичний приз для Америки. Привабливість Євразії обумовлена наступними факторами. Євразійський континент займає осьове геополітичне положення у світі. Тут розташовані два з трьох світових центрів економічного і технологічного розвитку в Західній Європі й Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. У Євразії живе 75 % населення планети, виробляється понад 60 % світового ВВП і зосереджено 80 % світових енергетичних запасів [Бжезінський З. Велика Шахівниця. – Львів; Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. С. 37].

Важливою проблемою при розгляді компетентності як істотної риси стратегічних і тактичних дій у політиці є відповідність тактики – стратегії (можна бути компетентним стратегічно, але некомпетентним тактично, і тоді провал управлінської діяльності забезпечений). Тому розгляд компетентності в галузі стратегії і тактики уявляється нам досить продуктивним теоретичним підходом.

В українській політичній думці здавна обговорювалося питання про необхідну Україні модель розвитку. Дискусії про європейський або євразійський шлях у розвитку нашої країни дебатуються й у наші дні. Головне питання – усвідомити, наскільки той або інший напрямки відповідають реальному стану справ – характерові економіки та суспільній свідомості.

На жаль, сучасна Україна поки не знайшла своєї нової ідеології. Вже декілька років йде пошук посткомуністичної національної ідеї, але він поки не увінчався успіхом. Некомпетентність пострадянського керівництва в питаннях ідеології проявилася в очорненні колишньої історії України, її соціалістичного періоду, що спричинило ідеологічний розпад, духовний розброд і хитання, що ще більше ускладнило життя населення і його відносини з владою, збільшивши враження від економічного і політичного розпаду. Повнота ідеологічної компетентності влади повною мірою проявиться лише в створенні нової ідеології, здатної об'єднати і заохочувати до праці і розвитку всіх українців без огляду на національність, віру та соціальний стан [*Новик І.Б., Абдуллаєв А.Ш.* Введение в информационный мир. – М., 1991. – С. 28].

Для України проблема політичної ефективності на сучасному етапі є особливо гострою.

О.Л. Круподер студ., ДонНУ, Донецьк

УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНІЧНИЙ ЛОБІЗМ У США: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ, ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасна світова політика дала життя багатьом явищам, існування яких ще на початку ХХ століття було неможливим. Одним з них є так званий етнічний лобізм – тиск етнічної групи на державну законодавчу та виконавчу влади країни проживання і (або) етнічної батьківщини з метою ухвалення вигідних для неї рішень. Його виникнення стало можливим завдяки перетину трьох тенденцій сучасності: демократизації держав світу, зростання національної самосвідомості та активізації міграційних процесів в умовах глобалізації.

Батьківщиною етнічного лобізму вважаються США. Саме в Сполучених Штатах вперше створюється необхідне для даного явища підґрунтя: специфічна система демократії, прийняття закону про лобізм (1946 р.), вихід на політичну арену діаспор.

Такі умови дали консолідованим етнічним групам Сполучених Штатів можливість, обмежити які на сьогоднішній день може лише їх чисельність та рівень організованості. Так, найпотужнішому, єврейському, лобі в США вдалося фактично пролобіювати створення держави Ізраїль [*Сергей Киселев.* Лучше бы они молчали. – <http://www.companion.ua/Articles/Content/Forprint/?Id=1064&Callback=0>]. Завдяки зусиллям другого за потужністю в США вірменського лобі Вірменія щороку отримує \$200 млн. фінансової допомоги [*Валерій Биковець* Лобізм у системі представництва інтересів. – <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1401>]. Крім них в межах Сполучених Штатів проживають представники інших "світових" діаспор, кожна з яких має свої лобістські структури. Українська діаспора не є виключенням.

Свого часу позиції українського етнічного лобі (організацій Українська національна інформаційна служба (UNIS), Смолоскип, Пролог, Американці за права людини в Україні (AHRU) та ін.) в Сполучених Штатах були більш ніж стійкими. У 1964 році президент Ейзенхауер відкрив у Вашингтоні монумент

Кобзареві. Ця подія дотепер вважається найбільшою перемогою українських лобістів у США [Александр Перцовский. Схемы украинского лобби в США. – <http://www.stratagema.org/lobbizmpressclip.php?nws=jrx1n4326926984>]. За часів же президентства Ніксона українське лобі взагалі було другим найсильнішим, найкраще організованим лобі в Вашингтоні після єврейського.

Слід зазначити, що внесок нашої діаспори в отримання Україною незалежності досить великий. В результаті дій її лобістських структур США одними з перших визнали незалежність України. Та з часом відносини між українською діаспорою та політичною елітою незалежної України охололи. З одного боку це було обумовлене невиправданими надіями влади України на суттєву допомогу (в тому числі матеріальну) від західної діаспори, а з іншого – незадоволенням діаспори з приводу ігнорування її порад та рекомендацій.

Разом з тим, з 1994 року почалося катастрофічне падіння впливу українських діаспорних організацій в США. У статті "Хто і як працює в Америці на Україну", опублікованій у 2005 р., автори Тарас Кузьо та Орест Дейчаківський, вивчаючи вплив українського лобі в США, прийшли до висновку, що "українське лобі скоріше мертве, ніж живе" [Слісаренко Ігор. Нові акценти зовнішньої політики України: інформаційно-комунікаційний аспект (продовження) // Персонал. – 2005. – № 11]. З одного боку така ситуація пояснюється поступовою асиміляцією представників української діаспори, а з іншого – боротьбою за владу в українських діаспорних організаціях. Крім того, з приходом до влади команди Л. Кучми, більшість представників української діаспори відмовилася від лобіювання інтересів України, не сприймаючи встановленого режиму, та сконцентрували увагу виключно на внутрішніх діаспорних проблемах.

Покращення відносин між українською діаспорою та її етнічною батьківщиною почалося з подій помаранчевої революції та обрання Президентом України прозахідного кандидата Віктора Ющенко. Позитивну роль у цьому сенсі відіграли також знайомства дружини Президента, яка сама є представницею української діаспори. За період 2005-2007 років вперше за багато років ми спостерігаємо систематичні дії українського лобі в США, які узгоджені з українською владою. Ядром діючого на сьогоднішній день українського лобі вважають "Коаліцію за стабільність і демократію в Україні". Ця Коаліція стала логічним продовженням "Коаліції за скасування Поправки Джексона-Веніка", діяльність якої досягла своєї мети в березні 2006 [Александр Перцовский. Схемы украинского лобби в США]. Крім того, існує так званий Українсько-американський Кокус. Це неформальне об'єднання декількох десятків американських конгресменів, в основному, неукраїнського походження, що лобіює інтереси України у вищих ешелонах влади США.

Разом з тим, актуалізований останнім часом регіональний розкол українських політичних еліт продемонстрував ще одну проблему у відносинах України зі своєю західною діаспорною спільнотою. Превалювання в ній вихідців з Західної України за умов приходу до влади представників "ворожого еліти" робить неможливим конструктивну взаємодію діаспори з Українською державою. Наслідки цього проявляються як в ігноруванні візитів до США державних діячів "неприйнятого" формату (заклик чиказької "Помаранчевої хвилі" до бойкотування візиту до Штатів прем'єр-міністра В. Януковича у

2006 р.), так і в куди більш деструктивних для України діях. Найбільш яскравий приклад останнього – так звана "русинська проблема", яку активно роздмухують деякі представники української діаспори.

В умовах що склалися для закріплення позитивних тенденцій у відносинах із заокеанською діаспорою, Києву необхідно здійснити ряд заходів. Зокрема, закріпити в законодавчому порядку та реально реалізовувати механізм захисту прав зарубіжного українства на задоволення духовно-культурних потреб, зробити перші кроки в активації зв'язків українського бізнесу з лобістськими організаціями діаспори. Сама ж діаспора повинна відмовитися від однозначного політичного окрасу, стати діаспорою всієї України.

Взаємовідносини Української держави та її діаспори в США повинні вибудовуватися на партнерських засадах, без намагання диктувати умови. Лише тоді український етнічний лобізм в Сполучених Штатах стане успішною та взаємовигідною справою.

Л.С. Лебедева, УрГУ, Екатеринбург, Росія
aneela@rambler.ru

ПРАВА БЕЖЕНЦЕВ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

На сьогоднішній день развитие прав беженцев является неотъемлемой частью мировой правовой действительности. Проблема прав беженцев появилась в начале XX века и до сих пор остается нерешенной. Сейчас в мире около 15 млн. беженцев, что является следствием военных межгосударственных конфликтов, внутринациональных проблем, систематических нарушений прав человека в некоторых странах и т. п. В данное время работа по усовершенствованию системы предоставления защиты беженцам продолжается и в рамках Европейских правотворческих организаций, и в рамках деятельности правительства РФ, и на других региональных уровнях, что свидетельствует об актуальности данной проблемы для современного общества.

Истоки развития прав беженцев восходят к Лиге Наций. В рамках ее работы был принят ряд соглашений (1922, 1924, 1926 и 1928 гг.), касающийся упорядочивания системы удостоверений личности русских и армянских беженцев, которые появились в результате распада Российской империи. После Второй мировой войны развитием прав беженцев занималась ООН, основными документами которой являются Конвенция о статусе беженцев 1951 г. и Протокол, касающийся статуса беженцев, 1967 г. Они заложили своего рода фундамент для международно-правовой работы в отношении данной проблемы. Документы, принятые на региональном уровне, – Конвенция 1969 г. по конкретным аспектам проблем беженцев в Африке, Картахенская декларация о беженцах 1984 г., Дублинская Конвенция и Шенгенское соглашение, Соглашение о помощи беженцам и вынужденным переселенцам 1993 г. (СНГ) и др. – либо расширяют и дополняют, либо ограничивают положения Конвенции о статусе беженцев 1951 г. и Протокола, касающегося статуса беженца от 1967 г.

Конвенция 1951 г. и Протокол, касающийся статуса беженцев, 1967 г., в настоящее время являются единственными универсальными документами

международного права беженцев. Однако в современное время они не могут в полной мере регулировать все возможные ситуации, возникающие в связи с проблемой прав беженцев, так как изначально положения этих документов были привязаны к определенным временным и географическим условиям. И, не смотря на то, что работа по делам беженцев на региональных уровнях продолжается и идет с учетом национальных особенностей, отсутствие международной базы по правам беженцев, отвечающей условиям развития современного общества, ведет к торможению развития прав беженцев.

Н.В. Лікарчук, доц., КНУТШ, Київ

РІВНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ

Наявність різноманітних цілей та методів освоєння інформації, умов та структур, які забезпечують даний процес, демонструє складну структуру інформаційно-комунікативного обміну між людьми.

Так, канадський вчений Дж. Томсон запропонував розрізняти семантичний, технічний та інфлуентальний рівні інформаційно-комунікативних зв'язків [Томсон Дж. Математические теории коммуникации. – М., 2003. – С. 231].

Дані рівні дають можливість виділити компоненти інформаційно-комунікативних процесів, які забезпечують їх існування та визначають рівні ефективної взаємодії політичних суб'єктів з їх інформаційними партнерами.

Семантичний рівень відображає залежність процесів передачі інформації і виникнення комунікації між суб'єктами від вживаних ними знаково-мовних форм. Мається на увазі здатність використаних людьми мовних засобів (знаків, символів) зберігати суть й значення як сигналів так і повідомлень, які передаються, та забезпечувати їх адекватну інтерпретацію реципієнтами. Це стосується як вербальних (словесних), так і невербальних (жестів, міміки, рухів тіла, діапазону мови, сміху) засобів передачі інформації, якими користуються політичні суб'єкти.

Фактично, виділення семантичних структур показує значення тих мовних форм, за допомогою яких при взаємному обміні інформацією може відбуватися (чи не відбуватися) комунікація.

Значення семантичних параметрів інформаційно-комунікативних процесів показує, що офіційні структури держави повинні використовувати такі мовні форми, які б стирали протиріччя між спеціалізованими та неспеціалізованими споживачами урядової інформації, полегшуючи тим самим населенню засвоювати зміст цих інформаційних повідомлень.

Технічний рівень відіграє істотну роль в інформаційних відносинах, саме технічні засоби, які знаходяться у розпорядженні політичних суб'єктів, змушують говорити про технічний рівень інформаційно-комунікативних процесів. Оскільки передача повідомлень в державі передбачає використання певних технічних засобів, інформаційні процеси включають в себе відповідні структурні компоненти.

До них відносяться технічні канали, по яким розповсюджується (транслюється) інформація, також відносяться структури, які дозволяють не тільки

передавати, а й вилучати інформацію (з викривленням, чи без викривлення), але і накопичувати, контролювати, зберігати і охороняти її.

З цієї точки зору, інформаційну діяльність політичних суб'єктів можна розглядати як функціонування спеціальних організаційних структур, кадрових центрів, банків даних, мереж і технологій зберігання та передачі інформації. Значення та роль технічних інструментів комунікації визначається тим, наскільки вони здатні без будь-яких змін, своєчасно і в потрібне місце передати повідомлення.

Використання такої "несоціальної сфери" інформаційно-комунікативного процесу акцентує увагу на усуненні різноманітних шумів, які заважають отримувати безперебійно та своєчасно інформацію. До таких шумів можуть відноситися різні носії інформації (паперові та електронні), дефіцит часу на отримання суб'єктивно потрібної інформації, малі потужності й перевантаження каналів, низька кваліфікація кадрів.

Держава, щоб розповсюджувати офіційну інформацію повинна мати у своєму розпорядженні необхідну кількість таких технічних каналів.

Інфлуентальний рівень, саме цей рівень показує ступінь впливу інформації на людську свідомість. На цьому структурному рівні визначаються джерела, передумови й фактори духовної ефективності ідей, міфів, ідеології.

Політичні суб'єкти для підвищення своєї ефективності в цьому напрямленні зобов'язані керуватися відповідною подачею інформації, враховуючи особливості аудиторії, на яку розраховані ті чи інші повідомлення. Саме умови соціального середовища, врахування рівня масової свідомості, традицій, звичаїв диктують формування лозунгів та закликів. Надзвичайно важливе значення має і забезпечення єдиного змісту та часового параметру інформаційного повідомлення.

Таким чином, стандарти політичної свідомості можуть диктувати умови державі для трансляції інформаційних повідомлень.

М.Б. Макарова, студ., ДонНУ, Донецьк

ПОЛІТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ: ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Політичний менеджмент – це один із видів управлінських відносин в політиці, в межах якого вирішуються специфічні питання укріплення авторитету державних та політичних діячів, створення привабливих образів державних утворень, політичних партій, громадських організацій чи груп тиску, формування електоральних переваг у населення, організація політичних союзів, блоків тощо. Головною особливістю є те, що суб'єкт управління, який спрямований на досягнення певних цілей, не має можливості створювати загальні норми, обов'язкові для всіх, та спиратися на право "легітимного насилля" [<http://www.experts.in.ua/blog/Globalism/11.php>]. Актуальність цієї проблематики пов'язана із тим, що політика – невід'ємна частина кожного соціуму. Окрім того, політичний менеджмент відрізняється від загального розуміння менеджменту, оскільки має ряд особливостей: умови функціонування політичних

організацій – це завжди боротьба за владу і саме ефективність управління організацією, що носить політичний характер, вирішує її спроможність впливати на політичний процес та визначати його напрями. Вся значущість функцій політичного менеджменту наявна для акторів політичної арени.

Первинною основою наукових розробок в цій сфері постають праці економістів з загального менеджменту: В. Гранта, Г. Метгелфа, Дж. Сміта, О. Тіда. Але, що стосується відокремлення саме політичного менеджменту із загальної теорії управління, то перші праці, які стосуються управління політичними організаціями, з'являються ще у Макіавеллі. В сучасній політичній науці дослідженню політичного менеджменту приділяли увагу такі вчені, як: А. Гочева, З. Зотова, Є. Морозова, Г. Пушкарьова. Оскільки політичний менеджмент – це управління політичними організаціями, головна мета яких досягнення влади, то особливий інтерес в рамках демократичного режиму викликають вибори, як легальна боротьба за владу, а виборчий процес – як сфера функціонування політичного менеджменту. Таким чином, політичний менеджмент спирається на теорію раціонального вибору, де до аналізу політики використовується економічний підхід. Хоча розгляд політики в якості ринку та використання технологій менеджменту до управління має свої обмеження, не слід зневажувати можливостями аналізу електорального процесу, що надає економічна методологія. Значна увага приділяється ролі інформації як одного з суб'єктів формування політичних подій. Проблема маніпуляції в передвиборчих кампаніях повинна розглядатися в моральному та економічному аспектах, необхідно аналізувати проблему поведінки виборця в умовах інтенсифікації використання можливих засобів впливу на нього. Виборчий процес, як сфера політики, потребує аналізу з боку політології, соціології та психології [<http://politman.philosophy.pu.ru/frame.htm>]. Хоча налічується значна кількість робіт з різних напрямів політичного менеджменту, більшість з них має теоретичний характер і присвячена окремим проблемам електорального процесу. Наукове знання про політичний менеджмент – це система теорій, концепцій, що пояснюють та описують цей вид політичного управління. Велика кількість невирішених питань, недостатня кількість знань про сутність та логіку політичного менеджменту змушує констатувати факт, що знання про політичний менеджмент знаходиться на стадії свого становлення.

Політичний менеджмент в Україні має свої особливості: по-перше, це традиції управління, які збереглися від СРСР, по-друге – для України має особливе значення зміни, які відбуваються у сфері управління. Ці зміни пов'язані із трансформацією соціально-економічної системи. Нові умови господарювання вимагають нових підходів до управління, необхідно враховувати особливості українського характеру та перехідного періоду. Професор Б. Будзан, який досліджував особливості українського менеджменту, зазначає, що в державі наявна криза управління. Одна з причин – втрата керівності внаслідок порушення соціальних структур через надмірну централізацію. Ще однією причиною кризи управління є те, що плановій економіці не вдалося сформувати в українському менеджменті традиції точності, пунктуальності, здатності до управління своїм часом і часом підлеглих, створити механізми протидії суб'єктивній авральності, стихійності, компанійщині

тощо. Поміж тим, в Україні існує оригінальний власний досвід менеджменту. І. Каганець зазначає, що український менеджмент має глибокі корені, сформовані ще 200 років тому Г. Сковородою. Таким чином, Україна має історичний шанс створити свою ефективну модель органічного менеджменту [http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=777].

Політичний менеджмент, як теорія та як прикладна дисципліна, грає провідну роль в організації та ефективному функціонуванні політичної системи, державних органів та суспільства взагалі. Саме політичний менеджмент дозволяє підняти управління суб'єктами політики на вищий рівень, оптимізувати його і зробити більш системним та ефективним, таким, який б сприяв стабілізації та розвитку організації. Але політичний менеджмент, як практична діяльність, має свої особливості, перш за все вони пов'язані із сферою свого регулювання – суспільними політичними організаціями, культурні, економічні та структурні особливості яких необхідно враховувати. Це, звичайно, ускладнює процес, тим більш, що в цій сфері немає універсальних закономірностей – для кожної організації необхідний свій власний підхід та корегування. Але відсутність такої дисципліни, як політичний менеджмент, дестабілізувала б політичну та соціальну системи, призвела б до анархії в функціонуванні політичних організацій.

***А.В. Матвійчук, мол. наук. співроб.,
Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Київ***

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

"Громадську організацію" можна визначати як добровільне об'єднання громадян, яке сприяє розвитку їхньої політичної, соціальної, трудової активності й самодіяльності, задоволенню і захисту їхніх багатогранних інтересів і запитів, і діє відповідно до завдань і цілей, закріплених у їхньому статуті.

1. Громадські організації виникають, перш за все, як організації спрямовані на захист прав і свобод громадян. У зв'язку з тим, що діяльність громадських організацій дуже багатогранна, і вони вступають у найрізноманітніші суспільні зв'язки з іншими підструктурами суспільства, то критеріїв їхньої класифікації може бути багато: суб'єкт та об'єкт діяльності, сфера діяльності, вид і спрямованість діяльності, мета діяльності, функції, кількість зайнятих у громадських організаціях та ін.

2. Існують чотири основні шляхи впливу громадських організацій на державну політику: безпосередній вплив, який визначається розв'язанням актуальних проблем, які не можуть бути вирішені державою; консультативний, що визначається намаганням спрямовувати й корегувати державну політику; інноваційний – розробка та демонстрація нових шляхів вирішення проблем; наглядовий – контроль за виконанням державної політики.

3. Формуванню громадських організацій в умовах соціальної трансформації посттоталітарного періоду розвитку українського суспільства передбачає: поступове подолання етатизму, амбівалентності, зростання тенденцій

індивідуалізації, усвідомлення і прийняття демократичних цінностей, компетентності захисту громадянських прав і свобод, соціальної значущості загальносуспільних інтересів, соціального партнерства і солідарності.

4. Головними проблемами, які стоять нині перед громадськими організаціями в Україні, є відсутність масової підтримки, обмеженість у фінансових ресурсах, проблеми у стосунках з владними інституціями, брак кваліфікованих кадрів, і внаслідок цього, нездатність повноцінно реалізовувати свої завдання; відсутність правових механізмів громадського контролю за діяльністю органів влади, брак інформації щодо основних рішень, які ухвалюють органи влади, небажання частини органів влади співпрацювати з громадськими організаціями.

5. Громадські організації в сучасній Україні характеризує: високий ступінь політизації їхньої діяльності, використання їх політичними партіями та блоками для досягнення своїх конкретних стратегічних та тактичних цілей у боротьбі за голоси виборців, тенденції перетворення громадських організацій у політичні партії та блоки з метою стати самостійними суб'єктами виборчого процесу, комерціалізації громадських організацій, які з початку свого виникнення не мали за мету отримання прибутку, залежність від іноземного фінансування, незначна, порівняно з країнами розвинутої демократії, залученість населення до участі у їхній діяльності та слабка підтримка широкої громадськості.

6. Незважаючи, на велику кількість та значну політизацію громадських організацій в Україні, вони, як автономні структури, не мають достатнього впливу на політичний процес, а постійний пошук джерел фінансування, призводить до зближення. так званого, "третього сектору" з бізнесовими та державними структурами і, як результат, – втрата незалежної позиції громадських організацій; недостатня розвиненість горизонтальних зв'язків між ними; недостатній вплив громадських організацій на підготовку та прийняття рішень державної влади.

Я.Ф. Медвідь, викл., НУДПСУ, Ірпінь

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ПОДАТКІВЦЯ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Під поняттям "культура" розуміють рівень розвитку суспільства, виражений у способах організації життя та діяльності людей; систему організованих за допомогою цінностей, що закріпилися в громадській практиці, форм діяльності [Культура // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С. 313]. Виходячи із цього, можна говорити про правову культуру як окремих "вид культури", оскільки вона відображає особливості і специфіку професійної діяльності людей.

Правова культура, на наш погляд, це знання і розуміння права, високоsvідоме виконання його вимог як усвідомленої необхідності і внутрішньої переконаності. Основними показниками рівня правової культури вважають: а) право, що відповідає вимогам справедливості та свободи, б) рівень правосвідомості громадян та посадових осіб, їх діяльність відповідно до вимог правових приписів; в) рівень правотворчої та правореа-

лізуючої культури; г) рівень якості роботи правоохоронних і правозастосовчих органів та посадових осіб; д) якість системи законодавства, певний рівень законності і правопорядку.

Правова культура включає правові знання, що охоплюють знання конкретних норм права; дані про державний устрій, призначення держави, політичну систему суспільства; престиж юридичної професії, авторитет і ступінь розвитку юридичної науки; участь громадян в управлінні державою, стан законності і правопорядку; форми і методи правового регулювання, якість роботи правоохоронних органів.

Для сучасної України є характерним феномен нігілізму, зокрема, національного, що має свої історичні причини, пов'язані з історичним буттям українського народу як колонізованого етносу.

Правовому нігілізму в Україні сприяли також низька ефективність інститутів влади та відчуження суспільства від влади, громіздкість та неузгодженість податкового законодавства України, відсутність податкового кодексу.

Податок являє собою з одного боку філософську й економічну категорію, а з іншого – одночасно виступає конкретною формою правових взаємовідносин, що закріплюються законодавством при наповненні доходами бюджетної системи. Звідси, податок – це встановлений законом для досягнення загальнодержавних або місцевого значення цілей обов'язковий індивідуально безвідплатний грошовий платіж, який вноситься юридичними та фізичними особами до державного чи місцевого бюджету за наявності матеріальних передумов (доходу, прибутку чи майна) у чітко визначені строки та у передбачених законодавством розмірах і не призначений для конкретних витрат. Податок як конкретна форма примусового вилучення частини сукупного доходу суспільства до казни держави відображає всі позитивні та негативні риси даного економічного простору і даної системи державного устрою та державного правління. Залежно від стану податкових відносин у державі можна робити висновки про характер її розвитку.

Станом на 2001 р. лише з податку на прибуток підприємств діє 179 нормативно-правових актів, до яких належать закони, постанови, укази, розпорядження, інструкції, положення. З податку на додану вартість діє 192, з акцизного збору – 165, з плати за землю – 47, з податку на доходи громадян – 48, з питань щодо примусового стягнення податкової заборгованості – 116, з держмита – 30 тощо. Всього ж з питань оподаткування сьогодні діє понад 1030 нормативно-правових актів [Медвідь Ф.М. Правова культура та правовий нігілізм платників податків // Історія української науки на межі тисячоліть : Зб. наук. праць / Відп. ред. О.Я. Пилипчук. – К., 2004. – Вип. 16. – С. 113]. Така громіздкість та неузгодженість податкового законодавства призводить до численних порушень.

Отже, основними шляхами подолання правового нігілізму та формування правової культури може бути, на наш погляд, підвищення загальної правової культури як податківців, так і платників податків та зміцнення дисципліни, законності й правопорядку, значне поліпшення якості чинного законодавства та послідовне впровадження принципу відповідальності до всіх правопорушників.

СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: АНАЛІЗ РОЛІ ДЕРЖАВИ ЗА ПЕРІОД 2007 РОКУ

Якщо людина є мірилом всіх речей (Протагор) то її відношення до певного виду чи сукупності ідентичностей є тією основою на якій вона себе стверджує, як істота суспільна. Ідентичність це категорія, яка безпосередньо пов'язана із людським буттям, смислом нашого існування. Це поняття можна вважати однією із основних складових людської екзистенції.

Досліджуючи становлення української національної ідентичності перш-за все виокремимо саме поняття ідентичності та її національний характер.

Вітчизняний науковець І.Кресіна визначає ідентичність як "приналежність (і об'єктивну і суб'єктивну) людини чи групи людей до певного типу спільності чи спільноти, ототожнення себе з її нормативними і функціональними характеристиками, і, здебільшого, готовність стати репрезентантом останньої" [Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: Етнополітичний аналіз. – К.: Вища школа, 1998. – С. 88].

Ідентичність виявляється як на особистісному, так і на груповому рівнях, і є наслідком актуалізації приналежності до певної групи чи спільноти та зв'язків із нею. Видів ідентичностей є велика кількість. Людина ідентифікує себе за віком, статтю, груповою приналежністю, професією, класовою чи релігійною належністю і т.д. Ідентичності не є постійними категоріями і з часом під впливом обставин можуть розчинятися чи змінюватися, утворювати нові ідентичності. Однією із найбільш сталих є національна ідентичність, яка як правило не змінюється протягом всього життя людини. Національна ідентичність стоїть "над" розрізненими груповими ідентичностями і є інтегративною для них в межах однієї "нації – держави". Зовсім інша річ, якою вона є і як проявляється.

Говорячи про українську національну ідентичність, слід сказати, що вона включає в себе етнічну, етнографічну і громадянську ідентичності. За взірць національної ідентичності подається позитивна ідентифікація громадян України з українською державою незалежно від етнографічної групи (галичани, поліщуки, волиняни тощо) і національності (росіяни, вірмени, євреї тощо): фактор території, сукупність законів та інституцій, що висловлюють спільні політичні почуття, відчуття рівності перед законом.

Національна ідентичність повинна включати в себе синтез ідентифікаційних зв'язків, які пояснюють наше спільне історичне минуле, тримають вкупі наше суспільство в сьогоденні та спрямовують його в майбутнє. Чітко визначивши три часових простори ми можемо ствердно сказати, що, як індивідуальне так і суспільне сприйняття кожного з них характеризується значними протиріччями. Вирішення яких можливе завдяки досягненню суспільного консенсусу з найбільш болючих питань, шляхом проведення ефективної державної політики та діяльності інститутів громадянського суспільства.

З приводу цього зустрічаються раціональні думки сформовані на базі наукового аналізу. Зокрема, в монографії "Політична система і громадянське

суспільство: європейські і українські реалії" за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. А.І. Кудряченка читаємо: "необхідність цивілізаційної ідентифікації України, створення повноцінного відкритого суспільства, основними елементами якого є громадянське суспільство, демократична соціально-правова держава – ця мета домінує зараз у свідомості населення України. І кожна особистість прагне знайти своє місце у такому суспільстві" [Політична система і громадянське суспільство: європейські і українські реалії : Монографія / За заг. ред. д-ра іст. наук, проф. А.І. Кудряченка. – К.: НІСД, 2007].

В процесі становлення національної ідентичності не можна залишати поза увагою болючі сторінки української історії. Необхідно дослідити правдиві відомості про власну історію і на основі цього досягнути суспільного консенсусу. Вагомий внесок зроблений за кілька останніх років, як Верховною Радою так і Президентом України. Тільки за минулий рік видано більше 20 Указів Президента, які мають безпосередній вплив на процес становлення національної ідентичності. Зокрема, Указ Президента України № 105/2007 "Про Стратегію національної безпеки України" від 12 лютого 2007 року; Указ Президента України № 955/2007 "Про відзначення 300-річчя подій, пов'язаних з воєнно-політичним виступом гетьмана України Івана Мазепи та укладенням українсько-шведського союзу" від 9 жовтня 2007 року; Указ Президента України № 965/2007 "Про присвоєння Р. Шухевичу звання Герой України" від 12 жовтня 2007 року; Указ Президента України № 1155/2007 "Про деякі заходи щодо піднесення ролі української мови" від 27 листопада 2007 року; та ін.

З вище сказаного, можна зробити наступні висновки:

- ✓ національна ідентичність являється необхідною ознакою спільноти, яка прагне до сталого розвитку;
- ✓ в Україні на даний час національна ідентичність носить фрагментарний характер;
- ✓ в останні роки спостерігаємо певні позитивні зрушення ведення державної політики по сприянню процесу становлення національної ідентичності.

В.І. Мокан, асп., КНУ ТШ, Київ
mokan@online.com.ua

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ ТА ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Один із існуючих підходів до визначення політики базується на її органічному зв'язку із владою, на що вказував іще М. Вебер: "Політика, судячи з усього, означає прагнення до участі у владі або до здійснення впливу на розподіл влади чи то між державами, чи то всередині держави між групами людей, які вона в собі обіймає" [Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избр. пр. – М., 1990. – С. 646]. В умовах боротьби за владу політичні актори використовують різноманітні методи та способи завоювання симпатій електорату, за допомогою якого вони отримують делеговані повноваження. Із вдосконаленням цих методів та способів на перший план вже виступає не "хто" або "що" (кандидат, політична партія), а "як", "яким чином" завойовувати цей електорат

(політичні технології). Аналізуючи дану тенденцію у проведенні виборчих кампаній актуальним видається маркетинговий підхід до політики.

На нашу думку, розкриття даної проблематики варто починати із розкриття поняття "*політичний ринок*" (або "*ринок влади*"). Теоретичне обґрунтування політичного ринку та маркетингового підходу до політики дав відомий французький соціолог, фахівець у галузі соціології політики П. Бурд'є. Він розглядає поле політики як ринок, на якому існує виробництво, попит та пропозиція продукту особливого ґатунку – політичних партій, програм, думок, позицій. Центральне поняття його соціології політики – політичне поле – виступає нічим іншим як "місцем, де в конкурентній боротьбі між агентами, які виявляються втягнутими до неї, народжується політична продукція, проблеми, програми, аналізи, коментарі, концепції, події, з яких і повинні обирати звичайні громадяни, зведені до стану "споживачів", які тим більше ризикують бути введеними в оману, чим більше вони віддалені від місця виробництва" [Бурд'є П. Соціологія політики. – М., 1993. – С. 182]. Тобто, маркетинговий підхід бачення політики дозволяє розглядати характеристики суб'єктів політики як своєрідний товар, який користується попитом з-боку електорату.

Під час проведення виборчих кампаній політичні актори орієнтуються на розробку ефективних технологій їх організації і проведення, який має назву *політичного*, чи виборчого, *маркетингу*. Під даним поняттям ми будемо розуміти *сукупність форм, методів і технологій дослідження, проектування та впровадження у суспільно-політичну практику тих чи інших настанов суспільної свідомості з метою завоювання та утримання контролю за ринком влади*. "Під політичним маркетингом розуміють дослідження суспільної свідомості з метою "упаковки" та "продажу" їй таких характеристик суб'єкта політики, які різні соціальні групи населення готові "купити" за певну соціальну ціну" [Бєбик В.М. Політологія: теорія, методологія, практика : Підр. – К., 1997. – С. 173-174].

Процес здійснення політичного маркетингу можна умовно розділити на чотири етапи:

- ✓ оцінка потреб і можливостей політичного ринку (акумулюється інформація про політичну ситуацію, а також аналізуються сильні і слабкі сторони самої політичної партії або кандидата);
- ✓ вибір цільових сегментів політичного впливу (складається маркетинговий портрет електорату з метою визначення "цільової групи" виборців – їх переваги, особливості та потреби);
- ✓ розробка комплексу маркетингових впливів ("позиціонування" суб'єктів політики – підкреслення їх індивідуальності, несхожості на конкурентів, акцентування уваги виборців на їх індивідуальних, неповторних і позитивних рисах);
- ✓ втілення в життя стратегії, тактики й плану маркетингу (сам вплив на електорат – застосування виборчих технологій).

Нашою гіпотезою є твердження, згідно якого *взаємозв'язок політичного маркетингу та виборчих технологій полягає у їх застосуванні на останньому етапі здійснення виборчого маркетингу з метою оптимізації впливу на вибрану "цільову групу" виборців*. Деякі дослідники даної проблематики ототожнюють політичний маркетинг з виборчими технологіями. Безумовно, ці

поняття знаходяться у прямому зв'язку між собою, однак аналізуючи останні, приходимо до висновку, що вони є більш об'ємним поняттям, оскільки пов'язані ще і з політичним менеджментом. Під виборчими технологіями ми визначаємо практичний аспект проведення виборчих кампаній, а під політичним (виборчим) маркетингом розуміємо теорію ефективних виборів.

О.М. Мостіпан, студ., КНУТШ, Київ
mostipan-alex@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОПОРЦІЙНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

Системи пропорційного представництва є досить популярними серед багатьох країн, особливо поширення набули у країнах Західної Європи й Латинської Америки, а також застосовуються серед третини країн Африки. Головна ідея цієї системи полягає в адекватному переведенні частки голосів, отриманих на виборах політичною партією, у пропорційно відповідну їй кількість місць у парламенті. Хоча має рацію Сарторі, який стверджує: "І неправильно припускати, що пропорційність устанавлюється тільки за допомогою переведення голосів у місця; однаковою мірою вона визначається величиною виборчого округу" [Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія. – К., 2001. – С. 56]. Слід наголосити, що формула, яку використовують для розподілу місць після підрахунку голосів може мати вплив на кількість отриманих партією мандатів. Хоча результати виборів за пропорційною системою більше залежать від величини округів та вимог, щодо мінімальної кількості голосів, необхідних для проходження. Існує така закономірність, що чим більше представників має бути обрано від округу і чим нижчий прохідний бар'єр, тим пропорційнішою буде виборча система, адже більше шансів на отримання мандатів матимуть невеликі партії. Відповідно, слабка пропорційність карає більш дрібні партії, і зрештою призводить до їх зникнення. Сарторі зазначає, що логіка полягає в тому, що чим менший виборчий округ (тобто менше кандидатів, яких обирають в конкретному виборчому окрузі), тим більша втрата голосів, тобто вони втрачаються просто через низьку норму представництва або через наявність голосів, які не дотягли до перемоги. Наприклад, в Ізраїлі прохідний бар'єр становить 1,5 %, а в Німеччині – 5 %. За цієї виборчої системи особливого значення набувають такі аспекти: спосіб поділу території держави на округи; спосіб підготовки партіями списків своїх кандидатів; складність бюлетеня для голосування та ін. В більшості випадків в середині самої пропорційної системи використовується голосування за партійними списками, рідше – за змішаною системою чи голосування з правом передачі голосу іншому кандидату. Найпереконливішим аргументом на користь пропорційного представництва є те, що ця система забезпечує більш репрезентативний законодавчий орган, на відміну від мажоритарної системи. Безумовно, для держав, що лише починають засвоювати демократичні ази, особливо важливою є консолідація суспільства і залучення до роботи в парламенті усіх суспільних груп. Безумовним плюсом також є

те, що кількість невикористаних голосів залишається незначною. Якщо прохідний бар'єр є низьким, то майже всі голоси в пропорційній системі йдуть на рахунок певних кандидатів. Це підвищує переконання виборців, що їх голоси не пропадуть марне. Ці системи заохочують партії включати до своїх списків кандидатів, що представляють різні соціальні прошарки, для того, щоб отримати максимальну кількість голосів на загальнодержавному рівні, незалежно від регіону проживання виборців. Загалом попорційна виборча система заохочує партії формувати збалансовані списки кандидатів, які задовольняють широкий спектр виборців. Ще однією перевагою пропорційних систем є те, що вони стримують регіональний поділ. Оскільки при пропорційному представництві невеликі партії отримують незначну кількість місць, то це практично виключає ситуацію, при якій одна партія отримує всі мандати від однієї провінції чи округу. Ці системи забезпечують більш ефективну систему організації державної влади. Поширеним є твердження, що у розвинутих демократичних країнах влада, обрана за пропорційною системою, ефективніша, ніж та, що обрана за мажоритарною системою відносної більшості. Досвід західноєвропейських країн свідчить, що праламентська система пропорційного представництва сприятливо впливає на довговічність уряду, підвищує активність виборців та сприяє економічному зростанню країни. Логічним поясненням такого припущення є те, що постійні зміни між двома ідеологічно полярними партіями, які чергуються при владі за мажоритарної системи за принципом відносної більшості, унеможлиблює довгострокове економічне зростання, в той час як уряд, сформований на основі широкої пропорційно представленої коаліції, забезпечує стабільність та послідовність у процесі прийняття рішень, що сприяє розвитку держави вцілому. Пропорційні виборчі системи забезпечують більш наочний розподіл влади між партіями та групами інтересів. Практика свідчить, що важко уникнути ситуації, коли необхідно ділити владу між представниками більшості народу, які тримають політичну владу та меншістю тих, кому належить економічна могутність. Там, де більшість переважає у парламенті, переговори між різними владними угрупованнями менш помітні, менш прозорі та менш підзвітні. Практика свідчить, що пропорційне представництво дає більшу надію на те, що рішення прийматимуться на очах у громадськості та в інтересах ширших верств суспільства.

Загалом пропорційні виборчі системи критикують з двох основних причин: по-перше, за їхню тенденцію до формування коаліційних урядів з усіма їхніми вадами, і по-друге, за неспроможність декотрих з них забезпечити міцний географічний зв'язок між депутатом та його виборцями. Основним недоліком коаліційного уряду є те, що він може виявитись нездатним швидко й узгоджено приймати рішення, неспроможним виробити єдиний вектор руху. Негативне сприйняття коаліційного уряду посилює та обставина, що дуже складно визначити, хто є відповідальним за результати діяльності чи бездіяльності уряду. Хоча з цього приводу Сарторі ставить резонне питання: "чи необхідна коаліція для створення поганого уряду?" [Там само. – С. 57]. Очевидно, що пропорційне представництво не завжди приводить до конфліктного і поставленого в безвихідь уряду, а лише в тому випадку, коли викликає гетерогенні коаліції, які починають грати в гру під назвою "вето" по відно-

шенню один до одного. Пропорційні виборчі системи можуть справляти також дестабілізуючий вплив на фрагментацію партійної системи. В цьому сенсі є підстави стверджувати, що недосконале пропорційне представництво виправдане як міра запобігання роздрібленню партійної системи. Хоча Сарторі приходить до висновку: роздріблення партійної системи в результаті чистої чи квазі чистої системи пропорційного представництва стане проблемою при надзвичайному плюралізмі (більше п'яти партій) і ще більшою проблемою при плюралізмі і поляризації. Така ситуація може поставити малі партії у монопольне становище, що дасть їм можливість вступати у рівноправні торги з великими партіями щодо формування коаліції. Недоліком пропорційної виборчої системи є те, що при ній досить важко усунути велику партію від влади. Коли уряд формується коаліційно, певні політичні партії практично постійно присутні у ньому, незважаючи на спади у рівні підтримки виборців.

Загалом, різні моделі пропорційної системи є більш поширеними через те, що вони забезпечують максимальне представництво, і тому є ефективними у неконсолідованих суспільствах. При цьому, щоб забезпечувати стабільність у державі пропорційна система має бути розумно скоригованою, виходячи з існуючих реалій. В протилежному випадку, за висловом Сарторі, ця система може стати "поцілунком смерті", коли приведе до влади екстремістські партії.

Ю.С. Мудрик, студ., ХНУ, Хмельницький

ПОЛІТИЧНИЙ ІМІДЖ. УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПОЛІТИКА

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що трансформація української політичної системи за останні півтора десятиліття висунула на перший план проблему інформаційно-комунікаційних каналів впливу політичних акторів на суспільство як найважливішу основу механізмів формування й взаємодії політичних інститутів й функціонування політичної еліти. Посилення ролі партій, як основних суб'єктів політики в 2000-і роки, об'єктивно обумовило їхнє нове позиціонування в інформаційно-комунікаційному просторі й актуалізувало проблему іміджевих технологій.

Проблемою іміджу й технологій його реалізації займається науково-прикладна галузь людинознавства за назвою іміджологія. Головне призначення іміджології – науково обґрунтувати, як створювати привабливий імідж, як будувати моделі гідної поведінки, адекватні тим життєвим ситуаціям, у яких ми опиняємось.

В Україні формуванням іміджу почали займатися порівняно недавно: ще п'ятнадцять років тому практично ніхто не знав, як "робити" політичних діячів, а перші іміджмейкери, що навіть мали певні знання про західні технології роботи з виборцями, в основному діяли методом проб і помилок. Більшість фахівців у цій області у свій час прийшли з академічних інститутів, тому були більшою мірою стратегами, ніж практиками.

Багато факторів, що впливають на побудову політичного іміджу, технології його формування, залишилися незмінними в продовж багатьох років, деякі

з них підсилювалися, деякі ослабнули, але поряд з ними з'явилися й зовсім нові особливості формування іміджу політичного лідера в сучасній Україні..

Подвійність сприйняття іміджу. Маючи досвід проведення передвиборних кампаній, можна констатувати факти впливу іміджів політичних лідерів, як на електорат, так і на держапарат, тому що формування іміджу – не одно-, а двосторонній процес, у ньому два учасники: політик і виборець. Електорат став більш розбірливий у своїх вподобаннях, більш усвідомлено підходить до виконання своїх функцій, формулюванню вимог і виробленню сподівань, і головне завдання політичного лідера – створити образ, що відповідає даним вимогам й очікуванням, використовуючи при цьому свої оригінальні й унікальні якості.

Підвищення ролі візуальної й PR-технології. При формуванні іміджу в сучасній Росії використовуються різні технології: вербальна, візуальна, PR, "чорний PR", контекстна й інші, але основний напрям – візуальна й PR-технологія. Актуалізація візуальної технології пов'язана з підвищенням ролі зовнішніх характеристик у житті виборців – на даному етапі для більшості важлива зовнішня привабливість кандидатів, тому іміджмейкери за допомогою цієї технології намагаються сформувати зовні привабливий образ. Головна мета лідера – залучити виборців, а зробити це можна, лише перебуваючи постійно на очах (у газетах, журналах, на телебаченні й т.д.).

Підвищення ролі особистісного фактора. Особистісний фактор завжди відігравав не останню роль у російській політиці незалежно від переваг і недоліків політичних лідерів, від якостей, якими вони володіли, і від того, чи був лідер просто бюрократом або відрізнявся яскравою індивідуальністю. Індивідуальність уперше стала розглядатися як необхідний компонент лідерства лише з розвитком публічної політики.

Як відзначають дослідники, на ухвалення електорального рішення більшості українців куди більший вплив роблять особисті якості політичних діячів, ніж знайомство з їхніми політичними програмами.

Переважання регіонального аспекту іміджевих технологій. Особливе значення має регіональний аспект іміджевих технологій. Незважаючи на посилення ролі центральних ЗМІ й інших інформаційно-комунікаційних каналів, реально сприйняття іміджу політиків у масовій свідомості українців, у значній мірі, визначається регіональною специфікою. Сукупність регіональних факторів, що визначають актуалізацію створюваних іміджів в уяві виборців, надзвичайно складна й різноманітна й включає широкий спектр детермінант від соціально-економічної ситуації регіону до його етнічних і конфесійних характеристик.

Використання комплексного підходу в політиці. Зараз при побудові політичного іміджу у зв'язку з відносною стабільністю, що намітилася, у житті суспільства й розвитком політичного консалтингу іміджмейкери прийшли до висновку, що імідж повинен будуватися на основі не одного, а декількох образів-міфів. Так, навіть звичайна людина одночасно може бути, наприклад, чоловіком, керівником, професіоналом, а в іншому – батьком і т.д. Тому політичний лідер повинен грати кілька ролей: сьогодні він "герой", завтра "брат", післязавтра "батько нації" і т.д., за рахунок цього його образ у будь-якій ситуації стане актуальним, він не буде здаватися одноманітним і нудним.

Зміщення акцентів у іміджах політиків. Сьогодні в іміджі політичних лідерів ураховуються настрої виборців, їхньої потреби. Імідж менше орієнтований на матеріальний статок політиків. Лідерів найчастіше позиціюють як політиків, які в минулому належали до людей з низьким соціальним статусом і домоглися всього своєю важкою працею. Останнім часом у передвиборчій агітації навіть при зйомках відео роликів, сюжетів не використовуються дорогі інтер'єри, машини. Навпаки – політ технологи намагаються наблизити своїх клієнтів до народу, показуючи поїздки кандидатів по регіонах, своєрідно підносячи їхньої біографії й т.д.

Збільшення ролі зовнішньої привабливості лідерів. У країнах з розвинутою демократією люди голосують (часто, але не завжди), виходячи зі своїх соціальних інтересів. Багатії – за зниження податків, бідні – за збільшення виплат. В Україні, стійка соціальна структура суспільства ще не сформувалась, отже, більшу частину своїх інтересів люди не усвідомлюють і найчастіше вибирають того політика, що їм подобається чисто зовні. Саме тому в останні кілька років політичні іміджмейкери велике значення надають зовнішньому вигляду політиків (їхньому одягу, фізичній формі й т.д.).

Ріст професіоналізму політичних іміджмейкерів. В умовах конкуренції вижили лише великі групи компаній (холдинги, консорціуми, центри політичного консультування), які мають постійний потік замовлень і налагоджені зв'язки в "верхах". Зменшення кількості дрібних фірм, звуження ринку політичного PR призведе до зменшення технологій "чорного PR". Це пов'язано з тим, що робота великих фірм відбувається в рамках закону. Дрібні консалтингові фірми найчастіше використовують "брудні технології", обходячи закон.

Т.Л. Нагорняк, доц., ДонНУ, Донецьк
tatyananagornyak@mail.ru

ЧИ МОЖЛИВИЙ П'ЯТИМІРНИЙ БРЕНД НА ПОЛІТИЧНОМУ РИНКУ?

Політичний ринок, як і ринок економічний, формується на підставі зв'язку – "попит – пропозиція" й функціонує через маркетингові стратегії по "розкручуванню" торговельних марок. Якісні з них, з часом стають престижними брендами, прагнучи певної монополії. Розбіжність між політичними та економічними товарами становить лише ціна, яка у першому варіанті частіше за все не має матеріального виміру.

Політичний маркетинг в сучасній Україні розвивається за принципами економічного й має спільні проблеми **браку конкуренції: якісних товарів, – кваліфікованих спеціалістів – виробників; – поміркованих та патріотичних власників; – наполегливих споживачів.**

Політичні товари – персональні та інституційні іміджі, державна та партійна символіка, програмні та процедурні аспекти діяльності політичних акторів, політичні ідеї та концепції – не конкурентноздатні сьогодні в Україні через відсутність якісних відмітних характеристик, що породжує протестний електоральний вимір (кількість людей, що голосують проти всіх, помітно зростає: з 1,77 % у 2006 році [<http://www.cvk.gov.ua/vnd2006/w6p001.html>] до

2,73 % у 2007 році [<http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>]). *Замовники*, намагаючись конвертувати свій економічний капітал у політичний, переслідують власні бізнес-цілі часто у збиток державним. *Виробники*, що позиціонують себе як PR-агентства, консалтингові та бренд-менеджерські агенції, іміджмейкери, соціологи й політологи, часто не мають потрібної освіти та досвіду. *Покупці* – розчаровані й збентежені мінливістю ринкових стратегій, безякісними політичними експериментами, кризовою долею країни.

Формування конкурентноздатного політичного ринку можлива за умов якісної роботи "виробників товару", які приречені працювати над принциповими перевагами торгівельних марок, не маскуючи їх відсутність під привабливістю зовнішньої обгортки. Зацікавленість у таких фахівцях в Україні зростатиме прямопропорційно до плюралізації партійної системи, де політичні сили намагатимуться збільшити власну вагу не завдяки орієнтації на Центр прийняття державнонагомих рішень, а на усталені ідеологічні та стратегічні принципи – невід'ємну складову політичного бренду. Наступним кроком по формуванню конкурентноздатного політичного ринку повинен стати процес формування політичних брендів.

Інформація про політичний товар, що отримана споживачами за допомогою якомога більшої кількості каналів сенсорного сприйняття, залишається тривалий час в їх пам'яті та підсвідомо використовується ними під час прийняття рішень щодо власного вибору та "покупки". Йдеться про **комплексну торгівельну пропозицію (Holistic Selling Proposition)** – бренд, що одночасно впливає на 5 органів почуттів людини – нюх, дотик, слух, смак, зір. Така ідея не є поширеною в політичному маркетингу, але серед маркетологів та менеджерів в економічному полі є досить слушною і подається як **п'яти-мірний бренд – продукт "сенсорного брендінгу"** [Лундстром М. Чувство бренда. Роль пяти органов чувств у создании выдающихся брендов. – М.: Эксмо, 2006]. *П'ять сенсорних каналів сприйняття використовуються задля "оживлення" у пам'ять людей необхідного, породжуючи "почуття бренду" – інтуїтивно пізнаваний товар що має одночасно власні звуковий, візуальний, смаковий, тактильний та нюховий образи.*

Традиційними сьогодні є двомірні політичні бренди, які поєднують візуальний та звуковий образи – емблеми партії, іншу символіку та атрибутику зі салоганами, гаслами, звуковим рядом (КПУ – символіка та радянський музичний репертуар на мітингах; передвиборчий відеоролік будь-якої політичної партії чи блоку, що містить фонову музику, салогани, відеообрази).

Візуальне сприйняття політичної сили через її символіку чи звукові асоціації персонального іміджу політика на кшталт "Юля", "професор", "любі друзі", "шоколадний король" тощо – звичайна річ в межах політичного поля, але це не робить їх оригінальними та успішними через одноманітність каналу сприйняття "товару" "покупцями". Спроба залучення третього каналу сенсорного сприйняття електоратом й формування тактильного образу БЮТ була апробована на білл-бордах з Ю.Тимошенко "Весна переможе!" у вигляді горстки землі, а також за допомогою оксамитового червоного серця – подушки, що подарувала Лідерка БЮТу в ефірі ТРК України під час парламентських виборів – 2006 в Україні, підкреслюючи його тактильну м'якість, бар-

хатистість, комфортність. Залишилось знайти доцільні асоціативні зв'язки бренду "Леді Ю" з іншими (скоріш за все неполітичними) брендами, які б додали першому сенсорних каналів сприйняття електоратом й відповідно – цілісності, рейтинговості та перспективності. Залучення провідних брендів та їх компонентів залежить від стратегічної мети бренду Ю. Тимошенко. Підкресленням фемінності вказаного бренду міг би стати зв'язок образу Леді Ю із Louis Vuitton (тактильність його продукції та фірмовість музики, спеціально написаної для Louis Vuitton).

Для просування на ринок економічних товарів й послуг простіше задіяти 5 органів почуттів людини, особливо якщо йдеться про харчові продукти, тому що найскладніший елемент для реалізації п'ятимірності політичного бренду є саме смак товару. Щодо політичних брендів, така стратегія залишається поки що кроком майбутнього.

І.Г. Назаровська, студ., КНУТШ, Київ
irina_nazarovska@mail.ru

ПРЕВЕНТИВНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасний стан міжнародних відносин характеризується постійним збільшенням конфліктів. Передумовою поширення даної тенденції є об'єктивне ускладнення структури міжнародних відносин. Безпосередніми ж причинами розгортання конфліктів в сучасному світі постають: сплески націоналізму та сепаратизму, що проявляються під час виникнення нових держав; загострення протиріч між різними соціальними групами, зумовлене швидким збагаченням декотрих з них; релігійний екстремізм; різке зростання народонаселення; масові еміграції; нерівномірний розвиток різних регіонів світу. Так, за даними PIOUS, що досліджує використання насильства для досягнення політичних цілей та збройні конфлікти, на 2000 рік в світі нараховувалось 22 високо інтенсивних, 77 низько інтенсивних конфліктів та 151 серйозних політичних протиріч, чисельність яких швидко зростає й тепер [Jongman A.J. Downward Trend in Armed Conflicts Reversed // PIOUS Newsletter. – 1999/2000. – Winter, Vol. 9, № 1. – P. 29]. Отже, перед людством нагальною постає необхідність підтримання сталого миру, попередження конфліктів, уникнення нової гонки озброєнь із використанням новітніх науково-технічних досягнень.

Зважаючи на об'єктивні переваги міжнародних організацій перед традиційними державними інститутами при врегулюванні міжнародних конфліктів, адекватною є співпраця на цьому терені таких авторитетних міжнародних організацій та военно-політичних блоків як: ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, СЕНТО, СЕАТО тощо. Останнім часом поширилася тенденція до втручання в конфлікт на його початкових етапах за допомогою превентивної дипломатії.

Термін "превентивна дипломатія" (від англ. prevent – запобігати, попереджати, оберігати, заважати) не має чіткої дефініції, проте наявні різні варіанти тлумачення даного феномену, що формуються та використовуються науковцями (Конні Пек, Масахіро Ігараші, М.М. Лебедева, Люк Рейхлер), нау-

ково-дослідницькими установами (NIRA, PIOOM, UNITAR) та чисельними міжнародними організаціями (ООН, АСЕАН). Не дивлячись на зусилля, що були покладені ООН, ОБСЄ, НАТО та деякими науковими інститутами щодо покращення механізмів виявлення та прогнозування політичних конфліктів, для проведення ефективної превентивної політики важливо мати єдине спільне уявлення про цей феномен для всіх акторів даного процесу. Тому актуальним є в ході науково-дослідницької роботи розглянути, дослідити та поєднати різні підходи у визначенні змісту, сутності, принципів та методів превентивної дипломатії. Необхідним також є дослідження особливостей використання превентивної дипломатії ООН в процесі врегулювання конфліктів.

З огляду на тему даного дослідження прийнятним є використання предметної та локанічної дефініції превентивної дипломатії, що була запропонована у 1992 році Генеральним секретарем ООН Б. Бутросом-Галі у програмі "Порядок денний для миру". "Превентивна дипломатія – це заходи, спрямовані на попередження появи протиріч між сторонами; на запобігання перетворення існуючих протиріч на конфлікти, а також на обмеження поширення вже наявного конфлікту" [An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peace-making and peace-keeping. Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992. – <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>].

На відміну від інших теорій, які мають за мету врегулювання конфлікту та в багатьох випадках на практиці демонструють свою неспроможність, концепція превентивної дипломатії, на думку Люка Рейхлера, поєднує в собі як теоретичний, так і практичний аспекти, що дозволяє використовувати на практиці технології запобігання конфлікту у поєднанні з принципами взаємозв'язку, посередництва та миротворчості [*Luc Reychler*. Field Diplomacy: A New Conflict Prevention Paradigm? – <http://www.gmu.edu/academic/pcs/reychler.htm>].

Н.О. Наталіна, асп., ДонНУ, Донецьк
natalnatal@gmail.com

КОНВЕРТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ АКТОРІВ У СТАБІЛЬНИХ ТА ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ СОЦІУМАХ

Згідно теорії конвертації капіталів П. Бурдьє [*Бурдьє П.* *Форми капітала* / Пер. с фр. М.С. Добряковой // *Экономическая социология*. – 2002. – Т. 3., № 5. – С. 60–74], соціум представляє собою абстрактний простір, сконструйований ансамблем підпросторів чи полів, які зобов'язані своєю структурою нерівному розподілу окремих видів капіталу. Це ресурси, які приносять своєму власнику прибуток та функціонують водночас і як інструменти, і як цілі боротьби у кожному полі. Усі види капіталів (економічний, соціальний, культурний, політичний, символічний тощо) мають здатність до взаємної конвертації, метою якої є збільшення сукупного капіталу актора. Вибір актором конвертаційної стратегії залежить не тільки від індивідуальних диспозицій, але й від характеру політичної системи та формальних і неформальних "правил гри", які роблять нормою одні стратегії та нівелюють інші. Держава виступає вла-

сником специфічного метакapіталу, який уособлює всі види капіталів та впливає на процеси накопичення і конвертації ресурсів груповими та індивідуальними акторами.

Конвертаційні стратегії акторів істотно відрізняються у стабільних демократичних суспільствах та трансформаційних соціумах, представлених переважно гібридними режимами. За умов трансформації активізується перебіг конвертаційних процесів, значно урізноманітнюються можливості акторів, які беруть у них участь. На відміну від стабільних суспільств, де політична система функціонує, щоб контролювати розподіл метакapіталу держави між головними політичними гравцями на конкурентній основі, у пострадянських суспільствах, що трансформуюся, сама система стає ширмою у грі головних політичних акторів. Еліта розглядає усі інститути інструментально у контексті конвертації власних капіталів.

Одним з базових елементів стабільних соціумів є соціальний капітал макрорівня у вигляді мереж громадянської активності, норм взаємності та генералізованої довіри, який сприяє інституційній ефективності та економічному процвітанню [Творення демократії: Традиції громадянської активності в сучасній Італії / Р.Д. Патнам, Р. Леонарді, Р.Й. Ханетті; Пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи". – 2001].

Відповідно, для оплати права входу у політичне поле домінуючим є індивідуальний соціальний капітал, який здобувається у вторинних мережах та асоціаціях на кшталт хорових гуртків та товариств любителів птахів Р. Патнема або елітних клубів та аристократичних клік П. Бурдьє. У трансформаційних соціумах, як правило, інститути громадянського суспільства слабкі та не мають істотного впливу на політичні процеси. Актори конвертують у політичний капітал переважно індивідуальний соціальний капітал, який концентрується у первинних соціальних мережах родинних зв'язків та близького знайомства. Наприклад, у передвиборчих списках українських партій можна побачити чимало родичів, однокурсників, бізнес-партнерів та колишніх колег. Однак, за кількістю вони поступаються представникам великого бізнесу, які обрали найбільш типову для трансформаційних соціумів конвертаційну стратегію – інвестування економічних ресурсів або у власний делегований політичний капітал (обрання до Верховної Ради України мільярдерів Р. Ахметова, К. Жеваго та ін.), або у політичний капітал лояльних до себе політиків та партійних проектів (І. Коломойський, В. Хмельницький тощо). Як наслідок, вплив на прийняття політичних рішень у трансформаційних соціумах мають не громадянські активісти, а потужні групи інтересів, які не тільки лобіюють свої інтереси у владі, а й фактично формують владу зі своїх представників, що забезпечує їм доступ до розподілу метакapіталу держави та збільшенню інвестованого економічного капіталу.

У політичному полі демократичних режимів економічний капітал відіграє також істотне значення. Сучасна історія західних країн демонструє чимало прикладів набуття власником економічного капіталу політичного, делегованого державною владою (Р. Проді в Італії) чи вдалого лобювання власних інтересів потужними бізнес-групами у владі (нафтове лобі у США). Однак, у стабільних системах актори зазвичай не прагнуть мати владу одразу в обох полях. Пред-

ставники бізнесу інвестують у політику, щоб мати додаткові козири у боротьбі за домінування в економічному полі і не потребують повного контролю над метакапіталом держави. У трансформаційних соціумах бізнес існує у симбіозі з політикою, а програв у політичному полі дуже часто означає часткове або повне усунення з економічного поля (В. Пінчук, М. Ходорковський).

У демократіях завдяки таким особливостям як конкурентність політичної боротьби, плюралізм, вільний доступ до інформації тощо конвертація політичного капіталу та набутого завдяки йому доступу до метакапіталу держави в економічні ресурси для повернення "боргів" своїм інвесторам або власного збагачення може стати програвною стратегією для політичного актора (наприклад, імпічмент Р. Паксаса у Литві). Владна еліта стабільних суспільств для збереження свого статусу має підтримувати та накопичувати політичний капітал популярності, у той час як еліта трансформаційних соціумів робить ставку на економічний та адміністративний капітал. При цьому, зміна владної еліти не завжди спричиняє зміну неформальних "правил гри" та типових конвертаційних стратегій. В Україні відчувається певна спадковість у розподілі метакапіталу держави між найближчим оточенням Л. Кучми та В. Ющенка. І хоча події "помаранчевої революції" 2004 року дали підстави говорити про формування в державі "демократичної ситуації" [Гельман В. Уроки українського // Полис. – 2005. – № 1. – С. 36–50] або "недосконалої демократії" (Індекс демократії, 2006 рік), сучасні тенденції свідчать лише про модифікацію типових конвертаційних стратегій українських акторів, але не про їх докорінну зміну. Отже, якщо Україна як трансформаційний соціум прагне до визнання себе в статусі цілком демократичної країни, потрібно змінити, у першу чергу, конвертаційні стратегії головних акторів, зробивши соціальний, а не економічний капітал базовим елементом для входу

Г.О. Негуляєва, асп., КНУТШ
negulyaeva@ukr.net

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ

Для сталих демократичних суспільств існування і активна роль політичної опозиції є явищами настільки природними, що далеко не всі переконані у доцільності спеціального закону "Про опозицію", який гарантував би її права. Становлення ролі опозиції у цих країнах еволюціонувала впродовж тривалого часу під впливом як формальних, так і неформальних правил та обмежень. Внаслідок цього права та обов'язки опозиції часто не зафіксовані у вигляді цілісного законодавства. Скоріше, існує кілька узагальнених моделей ролей опозиції, які з часом утвердилися у парламентських демократичних країнах.

Обсяг прав, якими наділяється парламентська меншість, у різних країнах не є однаковим і визначається специфікою кожної з моделей, в межах якої функціонує меншість. Найбільш поширена типологія моделей розроблена на основі таких критеріїв як рівень формальної інституціоналізації, який описує ступінь включення опозиційних партій у діяльність парламенту та його органів; рівень законодавчого впливу, який визначає роль меншості у законодав-

чому процесі, встановлену за формальними та неформальними правилами та звичаями. На підставі названих критеріїв можна виділити чотири основні моделі парламентської опозиції: вестмінстерську, французьку напівпрезидентську, німецьку та скандинавську.

За вестмінстерської моделі (Великобританія, Канада, Австралія, Ірландія, Індія та Нова Зеландія) опозиційні партії в парламенті мають високо формалізовані інституційні структури. Однак для партій, які опинилися поза урядом, рівень фактичного законодавчого впливу загалом є досить низьким. У вестмінстерській системі найбільша партія, яка виступає проти правлячої партії, називається "офіційною" або "лояльною" опозицією. Основна мета офіційної опозиції – пропонувати програмні альтернативи політиці партії влади. Офіційна опозиція створює альтернативний уряд, який називається "тіньовим кабінетом". До тіньового кабінету входять вищі посадові особи опозиційної партії, які дублюють кожного окремого члена урядового кабінету. Тіньовий кабінет критикує дії чинного уряду та його законодавчі ініціативи, а також пропонує поправки до законодавства [Гергун А. Проблема інституціоналізації парламентської опозиції: американо-європейський досвід та українські реалії // Опозиція: статус, права та обов'язання. Європейський досвід та європейські реалії. – К., 2003. – С. 8].

Німецька модель парламентської опозиції характерна для парламентів Німеччини, Австрії та кількох інших континентальних європейських держав. На відміну від вестмінстерської моделі, сила опозиції визначається не за формальними посадами. Опозиційні партії не мають офіційно визнаного статусу, а їхні члени не виконують інших формалізованих ролей, крім ролі депутатів парламенту. [Правове унормування діяльності парламентської опозиції. – <http://ru.proua.com/inform/10.html#r31>] Однак опозиційні партії у німецькій моделі мають набагато більший вплив на законодавчий процес завдяки набагато ширшим повноваженням у парламенті.

Французька напівпрезидентська система є особливо слабкою моделлю для парламентської опозиції. Як у німецькій моделі, опозиція не має спеціального інституційного статусу. Однак, як і у вестмінстерській моделі, французька система обмежує участь опозиційних партій у законодавчому процесі [Сюремен Ф. де. Парламентська опозиція у Франції: законодавче забезпечення і традиції діяльності // Національна безпека і оборона. – 2002. – № 7. – С. 65]. Тому у французькій системі опозиція є вкрай маргіналізованою.

Скандинавська модель (Норвегії, Швеції та Данії) у багатьох відношеннях нагадує німецьку, оскільки опозиція не є формально інституціалізованою, але все ж має широкий законодавчий вплив. Однак тут жодна партія або коаліція партій не домінує у законодавчому процесі, правляча та опозиційна партії співпрацюють більшою або меншою мірою, але жодна не користується перевагами парламентської більшості. Крім того, законодавчий процес у цих країнах характеризується незвично високим рівнем спеціалізації. Тому система є надзвичайно відкритою для впливу опозиційних партій, які діють майже на рівних із правлячою партією.

Таким чином, найкращими моделями для ефективного визначення та захисту прав та обов'язків опозиції є німецька та вестмінстерська моделі. Істори-

чна зумовленість скандинавської моделі та слабкість французької моделі роблять наслідування цих систем проблематичним. Роль парламентської опозиції у державі залежить безпосередньо від ролі самого парламенту у політичному житті суспільства. Переважно відносини влада-опозиція у названих країнах розвивалися впродовж тривалого часу і тому базуються на усталеній практиці, а не законодавстві, що формально визначає права та обов'язки.

Д.В. Неліпа, асист., КНУТШ, Київ

ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ У ПРЯМІЙ ДЕМОКРАТІЇ

В сучасній політичній науці ідея залучення широких верств населення до політичного управління з метою контролю та обмеження державної влади трансформувалась в концепцію учасницької демократії. Її ідеолог американський дослідник Б. Барбер, доводить цінність прямої демократії так: "Вважаючи сильну демократію за відповідь на проблеми політичної ситуації, їй можна дати таке формальне визначення: сильна демократія учасницького типу розв'язує конфлікт за умов браку належної основи за допомогою постійної участі в політичному процесі, безпосереднього самоврядування і створення політичної спільноти здатної трансформувати залежних приватних індивідів у вільних громадян, а часткові й приватні інтереси – у громадське добро" [Барбер Б. Сильна демократія: політика учасницького типу // Демократія : Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – С. 259].

Однак, звернімось до позиції, яка полягає у висвітленні негативних факторів впливу прямих форм демократії на суспільство. Нетотожність прямої участі в політиці та громадянських прав яскраво проілюстрував французький ліберал Б. Констан. Він пояснив це, посилаючись на практику античних демократичних полісів, в яких безперечним було право голосу на народних зборах. Це була свобода колективу як цілого, водночас, особисте життя індивіда було чітко регламентованим і підпорядкованим більшості [Констан Б. О свободѣ у древних и еѣ сравнении со свободой у современных людей // Полис. – 1993. – № 2. – С. 97–106]. Тобто, за існування прямої демократії у чистому вигляді громадянського суспільства не існувало, тому безпідставно вважати, що посилення учасницької демократії в сучасному суспільстві може сприяти його розвитку.

Продовжили розкриття негативного впливу прямої демократії на громадянське суспільство дослідники масового суспільства, які писали про низький інтелектуальний рівень більшості громадян, їхню схильність до навіювання. Зокрема, один з найбільш відомих дослідників цієї проблеми С. Московічі стверджує, що натовп характеризується посередністю, конформізмом, асоціальністю, безумністю, злочинністю, керуються пристрастями і віруваннями, він складається з "людей, піддатливих навіюванню, та поляризованих, податливих та змінних, які піддаються зовнішнім впливам. Натовп поєднує те, що є найпримітивнішим в людині" [Московичи С. Век толп. – М.: Центр психологии и психопатии, 1998. – С. 209]. Така демократія здатна привести до "тиранії більшості", при якій індивідуальні свободи і права

меншості можуть бути порушені від імені народу. Пізніше можливість більшості вирішити, що повинен правити тиран і як саме, Карл Поппер назвав "парадоксом мажоритарного правління".

Американський професор політичних наук Дж. Ціммерман узагальнює аргументи критики учасницької теорії демократії та формулює їх у вигляді вад прямої політичної участі. Серед них, по-перше, високі урядові витрати на організацію виборів, референдумів та забезпечення громадян повним обсягом демократії. По-друге, тривалість прийняття політичних рішень. По-третє, некомпетентність громадян у певних питаннях. Також автор звертає увагу на можливості регіональної чи групової обмеженості у визначенні нагальних проблем за одночасного нехтування глобальними питаннями. Нарешті, питання, винесені на всенародне обговорення можуть бути погано сформульовані, що призведе до складності реалізації прийнятих рішень на практиці [Ціммерман Дж. Учасницька демократія: відродження популізму // Демократія : Антологія / Упоряд. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – С. 263–303].

Окремо варто виділити таку причину, як небажання громадян брати широкую участь в політичному житті: спостерігається низька явка громадян на вибори, неучасть в діяльності політичних партій. Тобто, посилене застосування прямих форм демократії реалізувати практично неможливо з суб'єктивних причин, або ж воно буде означати рішення не всього народу, а порівняно невеликої його частини. У розвинутих західноєвропейських демократіях це найчастіше зумовлено задоволеністю більшості населення поточним політичним курсом та схильністю більше займатись приватними, локальними громадськими справами.

До сказаного додається і недосконалість процедур прямої демократії, адже за будь-якого типу виборчої системи завжди залишаються особи, інтереси яких не будуть враховані за результатами виборів. Піддаються критиці й інші форми прямої демократії. Так, вже згадуваний Дж. Ціммерман наводить такі аргументи проти референдумів, як способу стимулювання діяльності громадянського суспільства: 1) референдум послаблює представницьке правління та енергійних лідерів; 2) завдяки проведенню референдуму законодавці знімають з себе відповідальність щодо питань, які можуть викликати незадоволення електорату; 3) недостатня поінформованість виборців може ускладнити прийняття складних технічних питань; 4) проведення референдумів може призвести до непотрібного затягування законодавчого процесу, збільшення урядових витрат; 5) референдум не враховує, що не на всі запитання можна відповісти однозначно "так" або "ні", особливо це стосується випадків, коли виноситься одразу пакет пропозицій.

Також, серед аргументів проти розгляду прямої демократії як фактора посилення громадянського суспільства одним з найвагоміших є усвідомлення, що до прямих форм демократії належать не тільки вибори, референдуми та опитування громадської думки, але й страйки, мітинги, акції протесту. Стимулювання подібних різновидів прямої політичної участі та їх використання у вузькогрупових інтересах загрожує переростанням мирного відстоювання своїх прав на спалахи насильства, поляризації суспільства, порушення громадянського миру. Такі наслідки прямої демократії вже напевне при-

зведуть не до розширення меж і впливу громадянського суспільства, а до його руйнування.

Отже, надмірне використання прямих форм демократії може негативно впливати на розвиток громадянського суспільства. Це зумовлено тим, що абсолютизація ролі процедур прямої демократії призведе до нехтування не менш важливих економічних, соціальних, духовних факторів. Крім того, загальне, свідоме та об'єктивне волевиявлення неможливе внаслідок недосконалості механізмів виборів та референдумів, апатії та некомпетентності виборців. Тому прогресивному розвитку суспільства сприяє не тільки і не стільки пряма демократія, скільки виховання індивідуальності осіб, сприяння різним формам їхньої особистісної самореалізації та ініціативи. Такий висновок цілком адекватний для українських реалій, де тенденція до все більшого використання прямих форм демократії може виявитись згубною для розвитку всього суспільства, особливо в умовах недостатньо високої політичної свідомості та освіти, безвідповідальності як пересічних громадян, так і представників еліти.

Л.В. Панасюк, доц., КМПУ ім. Б.Д.Грінченка, Київ

МОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ МІСТ УКРАЇНИ: ІСТОРИКО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Політичний досвід українства має цікаву особливість: в історичному проміжку формування нації українське місто не було її основою, а врешті спричинило до протистояння зросійщеного (зпольщеного) міста українському селу. Аналіз минулого дозволяє визначити чітку закономірність між існуванням державності та домінуючим мовним середовищем. Тому зайвим буде говорити про проблему білінгвізму полісів Київської Русі, де надзвичайно велика частина населення України мешкала в містах й займалася торгівлею [*Субтельний Орест*. Україна: історія / Пер. з англ. Ю.І. Шевчука. – К.: Либідь, 1993. – С. 341]. Ситуація кардинально змінюється із втратою державності. Проте, якщо у Великому Литовському князівстві населення колишніх земель Київської Русі почувалося в рівноправному становищі з титульною нацією, то із посиленням польського впливу міста України зазнають потужного національного тиску.

Показання України та виникнення братств призвело до організації спротиву панівному мовному становищу Польщі саме в містах. На думку І.Крип'якевича, братська організація і Запорізьке Військо окремо вели ту ж саму боротьбу проти шляхетсько-польського режиму: братства організували інтелігенцію, а на Запоріжжі гуртувалися революційно настроєні елементи. Пізніше обидва середовища спільно зорганізували державу. На той час міщанський стан залишався так само численним і впливовим – до міщан зараховано мало не половину населення [*Крип'якевич І.П.* Історія України / Відп. ред. Ф.П. Шевченко. – Львів: Світ, 1990. – С. 240–250]. Із підпорядкуванням козацької державності Московському царству, а згодом російській імперії, одним із напрямків асиміляційної політики було встановлення в містах України російської адміністрації, військових залог, впровадження російськомовної

освіти, та сповідання православного культу. Разом з тим входження українських земель до російського ринку, розвиток економічних відносин та ліквідація кріпацтва з часом спричинили до надзвичайно швидкої диференціації українського селянства, зміни якісного стану міст, що перетворюються з ремісничо-торгових на промислові центри Проте у цій царині потрібно визнати пріоритет російського капіталу та робітничого класу, що також допомогло асиміляції українських пролетарів. Наприкінці XIX ст. корінні мешканці становили у містах не більше третини. Найменше українців проживало у великих містах: в Одесі, наприклад, їх налічувалося не більше 6 % усього населення, навіть у Києві – лише 22 %. Загалом у промисловості, на транспорті та в торгівлі працювало трохи більше 9 % українців. А серед учених, митців, медичних працівників, церковних служителів їх було й того менше – 0,5 % [Резніт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / Інститут історії України НАН України. – К., 2003. – С. 108–110].

Зростання іноетнічного елемента на Україні мало суперечливі наслідки. З одного боку, воно позитивно впливало на розвиток господарства, обмін професійним, культурним і науковим досвідом. З іншого ж, насамперед через те, що професійна структура населення неукраїнських національностей була специфічно профільованою (росіяни головним чином вливались у велику промисловість, сферу управління, науку, освіту, церковну службу, євреї займалися ремеслом і торгівлею, німці і чехи захопили провідні позиції в сільськогосподарському товарному виробництві, особливо технічних культур, і т.д.), це об'єктивно ставало перешкодою на шляху природного розвитку соціальної структури української нації, наперед обумовлювало її деформований характер, зокрема мовного середовища міст [Макарчук С.А. Український етнос (виникнення та історичний розвиток) – К.: НМК ВО, 1992. – С. 75]. Вже на той час активно продовжується асиміляція, особливо на Півдні України: українці, італійці, греки, євреї сприймають державну російську мову як функціонально першу, адаптуються в російській культурі. Процеси ці активізуються за допомогою освіти, релігії, преси, які функціонують російською мовою. Регіональний аспект російськомовного домінування з того часу зберігся донині [Кононов І.Ф. Етнос. Цінності. Комунікація. (Донбас в етнокультурних координатах України). – Луганськ: Альма-матер, 2000. – С. 96]. Царизмові вдалося крок за кроком витіснити з міського ужитку українську мову.

Однак найістотніших змін мовне середовище міст України зазнало за радянських часів, а саме у повоєнний період. Потрібно зазначити, що УРСР в результаті військових дій перетворилася на пустку, населення скоротилося катастрофічно. Україна до війни була одним з найбільш урбанізованих регіонів у СРСР. Ще в 1939р вона посідала разом з Естонією друге місце після Латвії за показниками частки міського населення [Етнокультурні аспекти урбанізації // Етнос і соціум / Відп. ред. Б.В. Полов. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 112]. Зберегла вона високі позиції і після війни, але за рахунок притоку сільського та іноетнічного населення. Статистика свідчить, що із всіх росіян, які проживали в УРСР; 43,4 % прибуло в повоєнний період [Бойко О.Д. Україна 1991–1995 рр.: тіні минулого чи контури майбутнього? (Нариси з новіт-

ньої історії). – К.: Магістр-S, 1996. – С. 115]. Нині Україна відзначається не тільки високою часткою міського населення, але й значною кількістю великих міст з кількістю мешканців понад 100 тис. осіб (на 1989 – 50, в яких концентрується 57 % населення України), серед них 5 міст з числом мешканців понад мільйон осіб [Глуханова Г.Л. Демографические аспекты урбанизации УРСР в 1959–1989 г. // Россия и ее соседи. Соотнесение национальных интересов внутри СНГ : Проблемно-тематический сборник / РАН. ИНИОН, Центр глобальных и региональных проблем. Отдел Восточной Европы; Отв. ред. А.Н. Литвинова. – М., 1999. – С. 83–92].

Від Київської Русі до сьогодні українська нація пройшла складний шлях від боротьби за збереження україномовного міського середовища до встановлення соціального білінгвізму, що проявляється пануванням російської мови в містах, крім Заходу держави.

Р.Г. Панухник, студ., КНУТШ, Київ
RY10@yandex.ru

МЕТОД СЦЕНАРІЇВ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ ПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Метод сценаріїв – це метод, який припускає створення технологій розробки сценаріїв, що забезпечують вищу вірогідність вироблення ефективного рішення в тих ситуаціях, коли це можливо, і вищу вірогідність зведення очікуваних втрат до мінімуму в тих ситуаціях, коли втрати неминучі.

У політиці метод сценаріїв використовується перш за все для прогнозування найбільш вірогідних ситуацій в розвитку політичного процесу, зміни співвідношення політичних сил, для прогнозу політичних криз і пошуку шляхів і способів їх вирішення, планування комплексу заходів, направлених на досягнення бажаної політичної ситуації в суспільстві.

Відомо, що процедура аналітичної роботи по забезпеченню прийняття політичних рішень включає наступні основні етапи :

- 1) З'ясування проблеми
- 2) Визначення цілей і критеріїв
- 3) Збір інформації
- 4) Побудова і тестування моделей
- 5) Перевірка альтернатив на здійсненність (за допомогою побудованих моделей)
- 6) Оцінка їх "вартості" і ефективності
- 7) Синтез результатів аналізу і їх критична оцінка
- 8) Пошук нових альтернатив і коректування цілей [Ахременко А.С. Сценаріотехніка в аналітическом обеспечении процедуры принятия политических решений // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 12. – 1997. – № 5. – С. 97–99].

На якій з цих стадій доречна побудова сценарію? У роботах, присвячених сценарному методу, останній, як правило, характеризується як різновид моделювання. Так, зокрема О. Хелмер, відзначає: "Зв'язок сценарного методу з моделюванням потрійний. По-перше, процес написання сценарію може роз-

глядатися як примітивний вид імітації, з причини того що автор примушує себе пройти крізь уявний експеримент з перевірки вірогідного ланцюга розвитку подій. По-друге, корисний евристичний спосіб почати будувати формалізовану модель майбутньої ситуації полягає в написанні ряду сценаріїв, що ведуть до неї. Це може надати величезну допомогу у виділенні головних зв'язків між елементами ситуації і усуненні незначних чинників. По-третє, модель, будучи побудованою, стає систематичним джерелом сценаріїв, і таким чином забезпечує методичний облік випадковостей" [*Helmer O. Social Technology.* – N. Y., 1966. – P. 10].

Визнаючи справедливість приведених точок зору, слід зазначити, що застосування сценарного методу може характеризуватися більшою універсальністю і широтою, ніж просто створення (або участь в створенні) прогностичної моделі. Так, побудова сценарію може грати допоміжну роль на стадії постановки і коректування цілей.

В процесі коректування і постановки мети може бути поставлене питання: чи існує сценарій, або певна логічна послідовність подій, який може привести до трансформації ситуації А (дійсне) в ситуацію Б (бажане)? Якщо такого сценарію (з урахуванням реальних ресурсів і можливостей суб'єкта рішення) не існує, вибрану мету слід замінити іншою, реалістичнішою.

Сценарії можуть бути вельми корисні і на стадії опису поточної ситуації. Вони можуть допомогти аналітикові, що працює над виявленням істотних чинників, об'єктів і характеристик ситуації, виділити її найбільш значущі елементи і усунути дрібні зміни.

В той же час не слід забувати, що ключовим моментом, який визначає місце і роль сценарію в загальному процесі аналізу і саму доцільність його застосування, є (як і для всіх інших прикладних методик) специфіка даної проблемної ситуації і формулювання завдання на аналіз. Так, наприклад, якщо вже існує конкретний проект рішення і потрібна оцінка його ціни, ефективності і наслідків, то питання до аналітика матиме наступну форму: що відбудеться у разі ухвалення даного рішення? Інший випадок – якщо існує більш менш ясно зрозумілі цілі, але ще не видно шляхів їх досягнення (які альтернативи існують для досягнення даних цілей і яка з них є оптимальною?). Третій варіант – якщо є проблемна ситуація, але немає ні пріоритетів, ні конкретних проектів рішень (до чого слід прагнути в даній проблемній ситуації?). Четвертий випадок – коли ще не ухвалено "рішення про рішення" – тобто неясно, чи вимагає взагалі дана ситуація ухвалення якого-небудь рішення, тобто чи є вона проблемною (кризовою). Початковою точкою відліку може служити не тільки рішення, але і певна гіпотетична ситуація (яка може бути оптимальна послідовність рішень у випадку, якщо відбудеться те або інша подія?).

У всіх вищеописаних випадках побудова сценарію матиме різний ступінь доцільності і використовуватиметься на різних етапах аналізу, проте в принципі сценарний метод (хоч би в напівінтуїтивній, "згорнутій" формі) може бути задіяний на усіх етапах.

ПОЛІТИЧНА МОВА: ПРОБЛЕМИ ТРАКТУВАННЯ

На сьогодні немає єдиного підходу до визначення феномена політичної мови. Навіть термін "політична мова" не є загальноприйнятим, оскільки в різних джерелах зустрічаються і різноманітні терміни.

Іноді вживаються такі терміни як "спеціальна мова політики" або "функціональний стиль політики". Однак обидва вони мають досить суттєві недоліки. Їхнє використання є недоцільним у зв'язку з тим, що хоча для мови політики безумовною є наявність спеціального словника, та все-таки він відрізняється від інших спеціальних мов цілим рядом особливостей, основна з яких полягає в тому, що спеціальний словник політики використовується не тільки в певних політичних текстах, але і в різноманітних сферах повсякденного життя.

Особливості "спеціального словника політики" досить детально досліджені лінгвістами, які зазначають, що він по своїй внутрішній структурі досить неоднорідний. При цьому звертається увага на той факт, що в політичній мові використовується не тільки спеціальна політична лексика та термінологія (так звані "ідеологічно зв'язані слова"), а й інші політично не забарвлені мовні одиниці.

Російський дослідник Е.Я. Баталов зауважує, що не можна говорити про формування особливої "спеціалізованої" мови політики. Адже, політична термінологія не відділяється різко в семантичному відношенні від повсякденної мови, так як це характерно для більшої частини природничо-наукової термінології". Тому під політичною мовою потрібно розуміти не якусь спеціалізовану мову, а певним чином "організовану" (сфокусовану) загальну мову чи частину загальної мови – перш за все її лексичну (термінологічну) частину, яка найбільш активно використовується у політичних текстах.

Таким чином, політичну мову не можна ставити в один ряд із так званими "спеціальними мовами", оскільки вона дуже тісно переплітається із загальноживаною мовою. До того ж "спеціальні мови", як правило, використовуються переважно спеціалістами в даній сфері, тоді як політична мова в тій чи іншій мірі використовується представниками широких верств населення. Це і є однією із її відмінних особливостей.

Багатогранність феномена політичної мови породжує і неоднозначність у його трактуванні. Можна говорити про вузьке й широке розуміння політичної мови. Так іноді вживаючи це поняття мають на увазі деяку вузьку сферу, як то "мову виступів політичних діячів", "адміністративну мову" і т.п. Дехто ж навпаки вживає це поняття в дуже широкому розумінні.

Окрім того, для позначення даного феномена використовується термін "політичний дискурс".

Серед сучасних науковців побутують різні визначення політичного дискурсу. Так, на думку О.О. Гайдуліна, політичний дискурс – це вербалізація політичних ідей для їх реалізації у політичній дії.

Е.І. Шейгал вважає, що під політичним дискурсом розуміються будь-які мовні утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких відносяться до сфери політики.

На думку Н.А. Герасименко, про політичний дискурс можна говорити як про суму мовних утворень в певному паралінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань, включно з негативними її проявами (ухиляння від політичної діяльності, відсутність політичних переконань).

Всі ці визначення можна віднести до широкого розуміння політичного дискурсу, для якого характерне включення до даного поняття будь-якого актуального використання мови в соціально-політичній сфері, тобто політичний дискурс – це слово про політику, система суджень наповнених політичним змістом. На противагу цьому, згідно з вузьким розумінням, політичний дискурс – це лише дискурс політиків. Його складають урядові обговорення, парламентські дебати, партійні програми та виступи політиків. Прихильник даного трактування голландський лінгвіст Т.А. Ван Дейк зазначає, що дискурс є політичним, коли він супроводжує політичний акт у відповідній політичній обстановці, тобто політичний дискурс формується в контексті функціонування політичних інститутів (сесії парламенту, засіданні уряду, з'їзди партії).

Таким чином, проаналізувавши дані визначення, можна побачити, що трактування терміну "політичний дискурс" суттєво не відрізняється від попередніх визначень "політичної мови". Досить часто дослідники, які займаються проблемами політичної мови, у своїх роботах використовують як термін "політичний дискурс", так і термін "політична мова" і, як правило, вживають їх як синоніми, принаймні, вони не зазначають, що якимось розрізняють ці поняття.

Загалом же серед російських і українських дослідників більш популярним і частіше вживаним є саме термін "політичний дискурс". На відміну від них західні науковці користуються переважно терміном "політична мова" або "мова політики".

Проаналізувавши й узагальнивши різні підходи до розуміння політичної мови, її можна визначити як сукупність вербальних структур, які використовуються у сфері політики й здійснюють вплив на політичну свідомість індивідів та їх участь у перебігу політичних процесів.

О.В. Піколова асп., НПУ ім. В.П. Драгоманова, Київ

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Розвиток недержавних громадських організацій західних країн мав динамічний характер розвитку. Тому ми розглянемо історію становлення деяких організацій, які відносяться до недержавного сектору [Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадськості : Монографія. – Донецьк, 2006].

Профспілкові організації з'являються під час промислової революції, яка встановила машинне виробництво і призвела до встановлення буржуазного (капіталістичного) виробництва. Їх можна назвати продуктом капіталізму, товарного виробництва та ринкової економіки.

Професійні профспілки виникають у другій половині XVIII ст. в Англії (тред-юніори) і Франції у вигляді само організованої сили робітничого класу (пролетаріату).

Головними завданнями профспілок на протязі усього періоду їх існування є відстоювання прав працівників конкретної галузі, підвищення заробітної плати, гарантії її виплати, безпечні умови праці.

Зазначимо, що профспілки завжди приймали активну участь у суспільно-політичних процесах держави.

Цікаву форму прояву громадської активності носять лобістські організації. Нагадаємо, що це так звані "групи тиску", діяльність яких спрямована на вплив на владні структури заради провадження необхідних законопроектів.

Родоначалником лобістського руху є Англія. З XVI ст. у коридорах палати общин англійського парламенту діяли лобісти (ті, кого не допускали на засідання парламенту). Вони перед голосуванням могли дати слушну пораду або підкупом вплинути на депутатів. Широкого розвитку в суспільно-політичному житті лобістський рух набув у США у другій половині XIX ст., тут лобісти купували державних діячів у коридорах конгресу.

Відстоюванням своїх прав та свобод займаються феміністські рухи. Головні вимоги феміністок (рівність чоловіків і жінок в усіх сферах суспільного життя) були досягнуті в XIX-XX ст. в багатьох розвинутих країнах. В 70-х роках XX ст. з'являється новий рух – неофемінізм. Його метою було освоєння жінками комплексу нових прав.

На початку XX ст. з'являється така недержавна організація – "ротарі клуб". Його корені виходять з США, де у 1905 році було засновано перший клуб, під назвою – Клуб Чікого №1. Назва клубу походить від англійського слова "rotation", що означає обертання, чергування. Ідея цієї назви походить з того, що зустрічі проходять кожного разу у новому місті. Емблемою є колесо, що символізує постійний рух, розвиток, оновлення. Метою цього клубу було поширення зв'язків та солідарності серед бізнесменів великих міст.

У 20–30-х роках XIX ст. зароджуються перші пацифістські об'єднання, на основі яких у майбутньому з'являються антивоєнні рухи. Після другої світової війни консолідуючою основою прихильників миру стає анти фашизм і боротьба проти атомної зброї.

Ще однією правозахисною формою недержавного громадського об'єднання виступають дисидентські організації. Вони з'являються в умовах авторитаризма, особливо під час його розпаду. Діяльність дисидентських організацій зводилась переважно до опублікування творів заборонених письменників, а також інформування світової громадськості про утиски прав людей і допомоги особам, які постраждали внаслідок репресій.

Отже, розглянувши історію становлення недержавних громадських організацій, зазначимо, що становлення його інститутів йшло нерівномірними темпами. Це залежало, насамперед, від того, яким був пануючий режим, наскільки високим був рівень само визнання громадськості. Тривалий час громадяни багатьох країн об'єднувались заради послаблення тоталітарного режиму, відстоювання національної ідеї. Їх діяльність носила переважно культурно-просвітницький характер. З часом недержавні громадські організації набували військової, фінансової міцності, отримували підтримку серед громадян і завдяки їх активності та рішучій діяльності було повалено не один тоталітарний режим. У різні часи недержавні громадські організації мали не

однаковий вплив на державну владу. Але із встановленням в країнах демографічної форми правління їх влада посилювалась.

Становлення влади недержавних громадських організацій – це тривалий процес, який не зупиняється і нині набуває темпу та нових форм.

О.І. Погребенник, асп., КНУТШ, Київ
Salut2007@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ПЕРІОДУ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

У кінці XIX – на початку XX століть українські землі були поділені між двома могутніми імперіями: Росією та Австрією. Політико-соціальне положення українців у складі кожної з них значною мірою відрізнялось. Поява такого явища як ринкова економіка, скасування кріпацтва, обґрунтування ідеї рівності людей і багато іншого, призвело до наростання революційної кризи. Цей поступ мав, як правило, два вияви: боротьби соціальної та національно-визвольної.

Прошарок пролетаріату на Галичині, на відміну від Наддніпрянської України, був дуже не значний та, порівняно, пасивний. На західних українських територіях, що перебували у складі Австрійської імперії, потужних обертів набирало ополчення. Значна кількість прогресивної політичної літератури, переважно соціал-демократичного характеру, поширювалась польською мовою, що наклало свій відбиток на характер самого руху. До того ж, по суті, єдина сильна партія цього ідеологічного спрямування – Соціал-демократична партія Галичини і Сілезії (СДПГіС) – фактично і юридично знаходилась під впливом Соціал-демократичної робітничої партії Австрії.

Західно українське суспільство було схильне до політичного абсентеїзму. Значна частина українських патріотів, розчарувавшись у політиці Австрії щодо українського національного питання, що фактично і сприяло сполученню західних земель, у відповідь почала шукати підтримки у Росії. Відтак на західноукраїнських землях з'явилися народовці та москвофіли. З іншої сторони, політика Габсбургів по відношенню до політичних рухів і партійних утворень, була незрівнянно ліберальнішою ніж – Російської імперії. Саме тому перша українська політична партія Русько-українська радикальна партія (РУРП), яка згодом була перейменована в Українській радикальну партію (УРП) виникла на початку жовтня 1890 року саме на території Галичини. На відміну від політичних партій Наддніпрянщини, галичани робили основну переважно ставку на досягнення суспільних змін мирним шляхом, їх організації діяли в межах встановленого законодавства і були цілком легальними та відкритими. Партії західної України відрізнялись не чисельністю свого складу. Їх організаційні структури були значно слабшими за українські політичні партії, що утворились у складі Російської імперії. І сама партійна система була значно малочисельнішою. Особистий склад партій західних земель, як соціалістичного так і націоналістичного напрямів, був більшою мірою представлений інтелігенцією, на відміну від партій центральних та східних територій. Таким чином політичні об'єднання Галичини переважно носили Кадровий характер.

Характерною рисою галицьких партійців став вільний ідеологічний пошук. Так багато з активістів одного ідеологічного напрямку перейшло до – іншого. Серед них зокрема такі відомі діячі української культури як Ю.Бачинський, І.Франко. З іншої сторони, таке явище говорить про близькість ідей соціалістичної і національної у поглядах тогочасної партійної еліти.

Значний поштовх для розвитку як політичних партій Росії загалом, так і українських територій в її складі, зокрема, відіграв російський абсолютизм. Значні політичні обмеження і утиски викликали у політико-соціальному житті зворотну реакцію. Це виражалось і в тому, що прямою соціальною та організаційною основою для утворення політичних партій на цих територіях України стали громадські рухи та організації. Так у 1904 з ВБЗГДО (Всеукраїнська Безпартійна Загальна Громадська Демократична Організація) виділяється Українська демократична (УДП), а у 1905 – Українська радикальна (УРП) партії. Не пройшло і року після утворення УДП, як партії об'єднались в Українську демократично-радикальну (УДРП). Таке ставлення до громадських рухів з боку царизму спричинило виникнення великої кількості підпільних партійних структурних утворень, таємних друкарень та штаб-квартир. Саме через жорсткий державний утиск, як зазначають Р.Ветров та С.Донченко, з'являється перш за все величезна кількість радикально-революційно налаштованих організацій. Партійні структури були значно мобільнішими, порівняно з партіями західної України, в наслідок чого значно легше переносили трансформаційні процеси. З іншої сторони українські політичні партії у складі Російської імперії, були більшою мірою схильні до розколів, але дане явище в першу чергу обумовлене їх масовим характером, а не організаційними особливостями.

Організаційна структура політичних партій у складі обох держав відрізнялась розвиненістю партійних органів друку. Керівними партійними органами, як правило, були з'їзди. Також до спільних рис організаційної структури партій заходу і сходу слід віднести загальну тенденцію партійного перетворення, що як правило виникало в наслідок злиття організацій. Партії заходу і сходу ефективно співпрацювали та мали свої відділення по всіх територіях сучасної України, не залежно від того якій державі вони належали.

Г.Ф. Постригань, доц., КНУТШ, Київ

ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК НАУКА ТА МИСТЕЦТВО

В сучасних умовах постійно зростає роль аналітичної складової у діяльності політичних акторів. Ця галузь прикладного політологічного знання в єдності аналізу політичної ситуації, прогнозування, розробки та прийняття політичних рішень безпосередньо впливає на ефективність реальної політики. За роки незалежності в Україні виникла й функціонує розгалужена мережа різного роду аналітичних центрів й структур, які прагнуть забезпечити відповідними матеріалами усіх, хто має в цьому потребу.

Незважаючи на певну затребуваність, аналітичні розробки досить часто мають невеликий вплив на політичні події. Це обумовлено різними чинниками, серед яких слід зазначити деякий скептицизм політиків щодо аналітичних

рекомендацій, їхнє небажання прислуховуватися до думки експертів. У той же час треба виокремити й такий недолік самих аналітичних розробок, як формалізм, прагнення до надмірної "науковості" на основі статистичних або соціологічних даних. Одночасно в політичній аналітиці досить поширеним є суб'єктивізм, який живиться елементарним непрофесіоналізмом і марнославством аналітиків, політтехнологів.

Одним із шляхів покращення ситуації в політичній аналітиці є, на нашу думку, звернення до відомого, але ще не до кінця осмисленого тлумачення політичного аналізу як науки та мистецтва. В такому підході можна виокремити теоретичну і практично-прикладну сторони. З теоретичної точки зору цей підхід вимагає виявлення глибинних джерел науковості та мистецькості аналітичної діяльності в політиці. З практично-прикладної сторони розгляд політичного аналізу як науки та мистецтва дозволить окреслити особливості конкретних процедур та якостей дослідника-аналітика, які обумовлюються вказаними характеристиками самого аналізу.

Теоретичним підґрунтям в запропонованому розгляді політичного аналізу є застосування філософських категорій "раціональне" та "ірраціональне" щодо політики. Відомо, що ці категорії є полісемантичними, вони несуть в собі як формально-логічні, так і гносеологічні, соціологічні й політичні змістовні аспекти. Але в своїй основі раціональне й ірраціональне є різними, взаємопов'язаними сторонами людської діяльності. Оскільки й політика є нічим іншим як різновидом діяльності, то й вона несе в собі як раціональні, так і ірраціональні компоненти.

У загальному плані до раціонального в політиці можна віднести все, що є послідовним, логічним, передбачуваним, тим, що має чітку причинно-наслідкову залежність, є закономірним. До ірраціонального відноситься те, що, навпаки, є непослідовним, нелогічним, непередбачуваним, незакономірним. Раціональне в політиці породжується дією довготривалих тенденцій, в його основі лежить здатність людини до цілераціональності в своїй поведінці. Ірраціональне безпосередньо обумовлене емоційно-чуттєвою, до певної міри, імпульсивною складовою поведінки суб'єктів політики.

Політичний аналіз як різновид пізнання людиною соціального світу, має справу як з раціональним, так і з ірраціональним. У першому випадку метою аналізу є виявлення й пояснення закономірних причинно-наслідкових зв'язків, вибудовування певної логіки політичних подій, моделей їхнього подальшого прогнозування. Ця сторона політичного аналізу як за метою, так і за методами визначається як наука. Дійсно, у процедурах політичного аналізу використовують цілу низку різноманітних емпіричних і теоретичних методів та методик, які складають основу сучасного наукового дослідження політики.

Політичний аналіз як мистецтво направлений на досягнення ірраціональних чинників політики. Головною метою такого аналізу є виявлення й трактування внутрішніх мотивів дій суб'єктів політики, вписування суб'єктивності політичних явищ та процесів у загальну картину політичної ситуації. Мистецькість політичного аналізу спирається на своєрідні процедури дослідження, де одне з головних місць займає фантазія аналітика, підсилена його інтуїтивним відчуттям намірів, уявлень, цінностей, що обумовлюють дії політиків.

Практично-прикладний аспект розгляду політичного аналізу як науки та мистецтва передбачає усвідомлення того, що так само, як переплітаються й взаємодіють раціональне та ірраціональне в політиці, так само переплітаються науковість і мистецькість в політико-аналітичній діяльності. Не буде ефективним аналіз, якщо не враховувати, відсікати ірраціонально-суб'єктивні параметри політичних подій. З іншої сторони, не буде ефективним й аналіз, який зводиться лише до інтуїтивних тлумачень аналітика щодо прихованих сторін реальної політики. Лише в поєднанні науково обґрунтованих процедур і методик з розвинутим вмінням дослідника "вжитися" в світ політики, вміти його інтуїтивно відчувати, криється таємниця високої ефективності різноманітних політико-аналітичних розробок.

Погляд на політичний аналіз як науку та мистецтво допомагає чіткіше уявити основні шляхи підготовки висококваліфікованих фахівців з політичного аналізу. Розвиток якостей науковця-аналітика передбачає перш за все фундаментальну освіту у галузі політології, набуття практики застосування сучасних методів та методик збору, обробки й аналізу емпіричної політичної інформації. Грамотний аналітик-політолог повинен досконало володіти усім накопиченим теоретико-категоріальним апаратом, різноманітними дослідницькими парадигмами, які використовуються в політичній науці.

Політичний аналітик повинен також володіти й мистецтвом осягнення утаємниченого світу політики. Це мистецтво виникає й вдосконалюється на основі розвинутої наукової інтуїції, яка в свою чергу зміцнюється на базі безперервного досвіду самостійної аналітико-прогностичної роботи. Можна додати, що так само, як не може професіонал-музикант не грати на інструменті щодня, так і політолог-аналітик не може не вивчати хитросплетіння кожної політичної події та ситуації, вдосконалюючи тим самим свій фаховий рівень.

О.В. Свентицька, асист., НПУ імені М.П. Драгоманова, Київ
olesya_fox@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИКИ: ТЕРОРИЗМ ТА СТРАТЕГІЇ БОРОТЬБИ З НИМ

Проблема тероризму є об'єктом активних наукових дискусій останніх десятиліть, але, незважаючи на значну кількість теоретичних праць із цієї тематики, практичного вирішення цього наболілого питання досі не знайдено. Навпаки, в усьому світі продовжує посилюватися силове протистояння, тому проблема тероризму залишається найбільш актуальною сьогодні. Безпрецедентні терористичні акти, здійснені в США 11 вересня 2001 р., виявили нагальну потребу переглянути основні підходи у розумінні цього феномена. Тероризм переріс свої первинні форми, його суб'єкти та цілі значною мірою трансформувалися на межі століть, й сьогодні він безпосередньо залежить від новітньої інформаційно-комунікативної структури світу.

Сьогодні існує кілька напрямів вивчення проблеми тероризму. Представники різних наукових дисциплін доводять, що саме їм належить розробка не лише дефініції цього поняття, але й можливих стратегій протидії тероризму-

ві. Зокрема, останніми роками з'явилися наукові дослідження, в яких феномен тероризму розглядається як особливий вид злочину або як різновид девіантної поведінки (з кримінально-правових позицій або соціально-психологічних позицій відповідно). Але такі дослідження не акцентують повною мірою на такій тенденції розвитку сучасного суспільства як практика використання тероризму як інструменту світової політики, засобу вирішення національних та релігійних протиріч на міжнародній арені.

Термін "тероризм" у сучасній інтерпретації використовували вже за часів Великої Французької революції. Однак слід відзначити, що вперше офіційно цей термін було зафіксовано Лігою націй у 1937 р. Проте запропоноване визначення не враховувало багатьох проявів феномена, таких як акти насильства з боку владних кіл, спрямованих проти громадян власної країни. Тому у післявоєнний період почали виникати тривалі наукові дискусії щодо визначення суті поняття "тероризм". При цьому теоретичні труднощі були пов'язані, зокрема, зі швидкою еволюцією феномена та виникненням його різних форм (націоналістичного, релігійного, індивідуального та інших видів тероризму) та політичною упередженістю щодо цього явища, у тому числі й дотриманням окремими державами політики "подвійних стандартів" стосовно визнання певних злочинів як актів тероризму чи виправданих дій у процесі визвольної війни.

Аналіз низки концепцій феномена тероризму показав, що і зарубіжні (Й. Александер, Т. Герцог, Б. Кроз'є, Р. Деникер та ін.), і вітчизняні вчені (О. Дергачов, Н. Лазарев, Л. Мошкова, А. Яцько та ін.) вказують саме на політичну мотивацію цілей, які переслідують терористи. Об'єктами терористичних актів при цьому є органи політичної влади та управління, вплив на які терористи здійснюють опосередковано, через символічних жертв. Насильство, що застосовується в цьому випадку, має нелегітимний характер та спрямоване на залякування уряду та суспільства в цілому шляхом створення обстановки соціальної напруги. Варто наголосити, що для досягнення зазначеної мети терористам необхідні гласність та публічність, а це, в свою чергу, передбачає наявність певної цільової аудиторії, доступ до якої терористи отримують за допомогою мас-медіа. На основі зазначених вище характеристик визначимо тероризм як стратегію досягнення політичної мети за допомогою здійснення акту нелегітимного насильства та його безпосереднього й опосередкованого оприлюднення із використанням інструментарію мас-медіа.

Відзначимо таким чином, що за останні десятиліття залежність тероризму від інформаційного супроводу значно посилилася. Тому, на нашу думку, можна з певністю стверджувати, що характерною ознакою феномена на нинішньому етапі його розвитку є активне використання інформаційних технологій, здатних перетворити цільову аудиторію на об'єкт маніпулювання. Лише поширивши жахття акту насильства на якомога більшу аудиторію (а терористичні акції розраховані саме на необмежену кількість свідків, охоплених панічними настроями та страхом), терористи отримують ефективний засіб для досягнення необхідних політичних змін. Масштабність актів насильства примушує людей перебільшувати значимість терористичних груп, позбавляє їх віри в здатність уряду захистити населення власної країни від загрози тероризму.

Аналіз політико-правової ситуації в нашій країні засвідчує наявність ряду чинників, що можуть слугувати передумовами ескалації тероризму (невирішена проблема Криму, нелегальна імміграція тощо). Відповідно, щоб запобігти виникненню вогнищ тероризму необхідна ретельно продумана превентивна політика.

Виходячи із зазначеного вище, для України в напрямі розробки антитерористичних стратегій перспективним буде не лише створення відповідної політико-правової бази боротьби з тероризмом, що узгоджується з вимогами міжнародного права, а й проведення профілактичних заходів шляхом залучення засобів масової інформації та неурядових організацій, які пріоритетом боротьби з тероризмом в Україні вважають саме гуманітарний та громадсько-освітній підходи. Міжкультурний діалог, що має реалізовуватися за допомогою мас-медіа, може допомогти уникнути небезпечних проявів екстремізму, насильства, ксенофобії, релігійної нетерпимості в нашій державі.

Н.О. Семенова, асп., КНУТШ, Київ
Natalya_Semenova@list.ru

ПОЛІТИЧНЕ ЛОБІЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В СВІТІ

Лобіювання – специфічний вид паблік рилейшнз, пов'язаний з комунікаціями різних соціальних груп і організацій з представниками влади для захисту своїх інтересів під час прийняття тих чи інших рішень органами державної влади і управління. Аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду свідчить, що лобіювання поширюється не лише на національному і локальному рівнях влади, але й у системі глобального управління. В умовах глобалізації та формування глобального управління воно все більш стає міжнародним.

Глобалізація не лише відкриває кордони, а й наближує народи один до одного, збільшує кількість міжурядових і транснаціональних контактів. Рішення урядів та міжнародних організацій стосуються різних груп світової спільноти, а тому їх діяльність має бути транспарентною і відкритою. Політичні інститути, яким це властиво, викликають значно більшу довіру та бажання співпрацювати, вкладати інвестиції. У демократичному контролі за рішеннями окремих урядів, міжнародних організацій та інших міжнародних суб'єктів зацікавлені не лише їхні громадяни чи учасники, а й ті, хто перебуває за їх межами. Лобізм є одним з інструментів впливу та контролю за діяльністю національних і міжнародних суб'єктів, рішення яких зачіпають інтереси світової спільноти або окремих її сегментів.

Клієнтами, що ініціюють комунікацію та представляють інтереси, які лобіюються, можуть бути суб'єкти різного рівня: національні фірми та установи, транснаціональні корпорації, національні держави, міжнародні організації та неурядові інституції національного чи міжнародного характеру – тобто практично всі міжнародні актори та учасники глобального управління. Водночас дослідники звертають увагу на помітне зростання недержавних і некомерційних груп інтересів як на національному, так і на міжнародному рівнях, що призводить до збільшення числа лобістів, які їх представляють.

Існує одна позитивна тенденція, властива євролобізму, – інститути ЄС, які є об'єктами лобіювання, самі стимулюють підключення груп інтересів, що репрезентують некомерційні інтереси, до обговорення актуальних проблем. Зацікавленим групам надаються місця в консультативно-дорадчих органах і навіть утворюються фонди для фінансової підтримки таких єврогруп. За деякими даними, наприкінці 1990-х років під егідою ЄС працювало близько тисячі комісій, які мали дорадчий, експертний або консультативний статус. Вони зводили разом експертів, що представляли різні інтереси (приватні та державні, комерційні та некомерційні, господарчі та громадські). При їх формуванні і фінансуванні перевага віддавалася єврогрупам, структурно організованим на наднаціональному рівні (наднаціональні асоціації бізнесу, профспілок тощо). Тобто "згори" заохочувалася тенденція груп інтересів до самоорганізації та інституалізації. Вважають, що таким чином на рівні ЄС складається "комітетська система" підготовки рішень, яка активно взаємодіє з наднаціональними інститутами.

Отже, міжнародна лобістська діяльність є взаємодією юридичних чи фізичних осіб зі структурами державної влади та інституціями управління, що складається на глобальному рівні, задля впливу на розробку та прийняття ними рішень у своїх інтересах чи інтересах конкретних клієнтів. Основними завданнями лобістської діяльності в міжнародному середовищі є: налагодження комунікацій з національними державними структурами та міжнародними інституціями, їх інформування з питань, пов'язаних з предметом лобіювання; моніторинг роботи у сферах, що стосуються інтересів країни чи організації; забезпечення представництва інтересів держави чи організації іншої країни на різних рівнях державної влади або глобального управління; вплив на законодавство, що зачіпає інтереси відповідних сегментів світової спільноти; забезпечення поінформованості і розуміння законодавцями їх проблем та діяльності.

Ю.В. Сербіна, асп., ОНУ ім.І.І.Мечникова, Одеса
julia_serbina@mail.ru

ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ІНДИКАТОР КОНФЛІКТНОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ЕЛІТ

Електоральний процес є важливим зрізом політичної динаміки, оскільки саме в його ході проявляються ключові принципи функціонування політичної системи на конкретному етапі. Особливої ваги набувають вибори у перехідних суспільствах, адже характер електорального процесу значною мірою зумовлює вектор їх руху до тієї чи іншої форми демократії. Так, якщо в електоральному процесі закріплюються принципи альтернативності, відкритості та конкурентності, це може свідчити про формування в державі хоча б її електоральної моделі.

Відомо, що у демократичних транзитах особливу роль відіграють політичні еліти. Саме від їх виборчих стратегій і засобів мобілізації електорату, в тому числі конфліктних, залежить напрямок трансформації політичного режиму, суспільної свідомості й політичної культури, масових поведінкових практик.

Слід зауважити, що у пострадянських країнах, які намагаються подолати спадщину авторитаризму, політична конфліктність в цілому має риси елітарності. Тобто політична боротьба відбувається якраз на рівні еліт, тоді як в суспільстві конфліктність має здебільшого прихований характер. З огляду на це доцільним і актуальним є наукове дослідження електорального процесу крізь призму конфліктної парадигми і зосередження уваги на протиставленні різноманітних елітних груп.

В ході електорального процесу конфліктний потенціал політичних еліт проявляється, принаймні, в наступних аспектах:

1. На рівні використання мовних символів. Наприклад, застосування лінгвоконфліктологічного аналізу [Даниленко О. Роль якісних методів у дослідженні соціальних конфліктів // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 110–123] дозволяє виокремити у мовному дискурсі провідних електоральних акторів України широке використання конструктів "ми-вони" із одночасним підкресленням ворожого протистояння власної групи і опонентів. У виборчих кампаніях 2006-2007рр. ці риси були більш притаманні мітинговим виступам, ніж медіа-презентаціям основних електоральних гравців, в чому виявлялися різні стратегії мобілізації щодо окремих верств населення.

2. На рівні конкретної політичної поведінки провідних акторів, яка нерідко може демонструвати відкриті конфлікти між явними опонентами і латентні конфлікти між публічно проголошеними партнерами. Подібні конфлікти, проявившись в ході електорального процесу, свого подальшого розвитку набувають в найкоротший постелекторальний період в процесі розподілу керівних посад у парламенті, створенні владної коаліції чи вирішенні кадрових питань.

3. На рівні практик ведення переговорів як особливої риси політичної культури. Зокрема, в рамках переговорного процесу проявляється здатність до прийняття компромісних рішень і взагалі дій в межах встановлених правил.

Варто зазначити, що конфліктний характер взаємодії елітарних груп пострадянського простору заданий "спадком минулого", а також розподілом ресурсів і увяленнями еліт щодо подальшого політичного розвитку країни і свого місця в ньому [Гельман В.Я. Из огня да в полымя? Динамика постсоветских режимов в сравнительной перспективе // Полис. – 2007. – № 2. – С. 81–108].

Проте сам вияв між- і внутрішньоелітної конфліктності в електоральних процесах різних пострадянських країн може носити неоднаковий характер і нерідко маскуватися під інші явища. Зокрема, в основі конфліктних практик російської політичної еліти закладено імітацію внутрішньоелітної політичної конкуренції, хоча насправді власне політична складова поступається економічній мотивації [Лшизова С.Н. Политика как бизнес: российская версия (I) // Полис. – 2007. – № 2. – С. 109–123]. В українській практиці політичні еліти досить довго намагалися "замаскувати" політичний конфлікт, позиціонуючи його як здорові конкурентні електоральні перегони, що можна пояснити існуванням донедавна режиму "безформного плюралізму" з його відносною рівновагою між фрагментованими елітами. Виборча кампанія 2004 року змінила такий принцип презентації політичної конфліктності, оскільки як на рівні еліт, так і на рівні мас визрів гострий конфлікт, який неможливо було усунути за принципом "гри з нульовою сумою" [Гельман В.Я. Уроки украинского // Полис. – 2005. – № 1. – С. 36–49].

Загалом, враховуючи особливості транзитивних суспільств, використання конфліктологічної парадигми при розгляді ролі елітарних груп в електораль-ному процесі дає можливість:

- ✓ передбачати виникнення різноманітних політичних конфліктів з метою вживання заходів щодо їх регулювання;
- ✓ прогнозувати стратегії основних політичних акторів, беручи до уваги їх конфліктний потенціал;
- ✓ здійснювати порівняння політичних систем, електоральна взаємодія в яких відбувається на основі раціональної конкурентності або конфліктності та певним чином впливає на рух суспільства до демократії.

Є.С. Середа, студ., ДонНУ, Донецьк

КІНО І ПОЛІТИКА

Як говорив дагестанський майстер афоризмів Гарун Агацарський: "Єдине мистецтво, яке здатне поєднувати в собі всі мистецтва – це кіно" [<http://www.aforismo.ru/authors/3644>]. Спроможність одночасно діяти у межах кількох соціальних полів зумовлює привабливість кіномистецтва і для політики, що все більше затверджується за допомогою різних досягнень інформаційного суспільства. За умов сучасної культури, переважно зорієнтованої на легких формах споживання, кінематограф можна розглядати як ефективний канал накладання кодів соціо-культурної сфери на коди політичного простору, разом з тим, створюючи передумови для формування суспільно-політичної парадигми соціуму, виправдання політичних експериментів чи створення політичних ярликів.

Питання про взаємовплив кіномистецтва і політики безпосередньо пов'язане з категорією "політичної свідомості", що визначається або як психічний стан, який формує передумови для орієнтації у світі політики, або як система сприймань той частини реальності, що відноситься до політичної сфери.

Політична свідомість має політичну і передполітичну форми. Політична форма характеризується критично-оціночним осмисленням політики, а передполітична – емоційно-етичним рівнем сприйняття. Ці дві форми визначають конкретні ідентифікації, які, у свою чергу, притаманні тому чи іншому політичному менталітету (політичне "Я", що властиве певній соціальній спільноті) [Теория политики : Уч. пособ. / Под ред. Б.А. Исаева. – СПб.: Питер, 2006. – С. 331–346].

Кіно, поряд із соціальним оточенням, рівнем інформованості суспільства, особистими психологічними ознаками і авторитетною думкою є одним із потенційних факторів впливу на політичне "єго" людини.

Щодо політики кіномистецтво має виняткові особливості: по-перше, поєднувати у собі інші фактори впливу на політичну свідомість шляхом їхнього сумісного розміщення у відтвореній картині реальності, а по-друге, змінювати початковий характер цих факторів (з негативно на позитивний чи навпаки).

Екстраполюючи лінгвістичний підхід Ф. де Сосюра до семіотичної природи речей [<http://www.krugosvet.ru/articles/82/1008277/1008277a1.htm>] на кіно-

політичні взаємовідносини, можна проілюструвати механізм впливу кіно на політичну свідомість індивіда таким чином: від зацікавленої особи до цільової аудиторії по каналу кінопростору, з орієнтацією на політичний менталітет, передається набір знаків (ідеї, які виражені через матерії і образи), що утворюють знакові системи.

У залежності від форми і змісту подібні знаки можуть належати до соціально-неполітичного чи конкретно-політичного типів. Потенціал соціально-неполітичних знаків полягає у близькості до визначальних сфер людської свідомості (почуттєво-емоційні), а слабкою стороною є можливість неправильного сприйняття чи інтерпретації. Конкретно-політичні знаки мають пряму суть, однак на них схильне переноситися недовірливе ставлення до політики у цілому. Їхня демонстрація часто викликає роздратування, сміх чи байдужість, у залежності від темпераменту реципієнта.

Підсумувавши вище сказане, можна зробити висновок, що більшою ефективністю, в аспекті формування політичної свідомості, володіють знаки, що не мають прямого відношення до політики, однак припускають ті чи інші політичні цінності. Занурення у "політичне підсвідоме" за допомогою неполітичних символів відкриває більш значимі перспективи у питанні формування політичної свідомості.

У реальній практиці важко сьогодні говорити про політичну ціленаправленість основного потоку світового кіно, але очевидна певна знаковість кінопродуктів, які належать до різних країн-виробників (питання про політичний менталітет).

Так, американському кіно властиві наступні контекстні соціально-політичні характеристики:

- ✓ виняткова роль США і американського народу ("Міцний горішок", "Рембо");

- ✓ скептичне або іронічне ставлення до політики у цілому ("Вавилон", "Людина року");

- ✓ лояльність у відношенні до Демократичної партії США (традиційна позиція Голівуду, яка інколи проявляється у кінокартинах – "Людина року");

- ✓ свідомо аполітичність (сучасні молодіжні комедії).

Навмисний чи ненавмисний політичний символізм не чужий і російському кінематографу. Характерними соціально-політичними ознаками кінострічок у Росії є:

- ✓ винятковість слов'янсько-православного світогляду ("Острів", "12");

- ✓ іронія над цінностями, що є опозиційними платформі Кремля ("Вантаж 200" "12");

- ✓ іронія над вестернізацією пострадянського життя ("Глянець", "12");

- ✓ ностальгія по радянському періоду (радянське кіно).

Все вище сказане веде нас до висновку, що знакові системи кіно різних політичних менталітетів розкриваються і у природі кіноіндустрії в тих чи інших суспільствах. Так, для плюралістичних соціумів властиве соціальне замовлення, яке повністю орієнтується на людину і її настрої. В авторитарних суспільствах переважно панує державне замовлення. Для цього типу кіно характерним є ідеалізація чи виправдання обраного політичного курсу. Екс-

периментальні ж суспільства характеризуються "війною за правду" між соціальним і державним замовленнями. Особливість цих суспільств є ідейний вакуум, що і загострює боротьбу за розуми людей.

Таким чином, кіно є не тільки фактором впливу на політичну свідомість суспільства, а ще й віддзеркаленням соціально-групових і суспільно-державних відносин, що склалися в конкретному соціумі.

**Я.В. Сікач, здобувач,
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ**

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

Розвиток парламентаризму в Україні викликає попит на вивчення політичних процесів та технологій, засобів вдосконалення політичного устрою та діяльності політичних партій. Визначення поняття "корпоративна культура" є надзвичайно актуальним, враховуючи тенденції розвитку політичних знань та їх вплив на сучасні політичні процеси України. Вивчення та розробка цієї проблематики може стати фактором підвищення ефективності діяльності політичних партій України.

Теоретичні опрацювання цього питання представлені у працях таких зарубіжних дослідників, як Елтон Мейо, Д. Елдрідж, А. Кромбі, К. Голд, Г. Хофстеде, Д. Джаффі, Г. Морган, М. Мескон, С. Уткін, Н. Леметр, Е. Шайн, С. Рубців, В. Томілова, А. Поляков, С. Віханський і О. Наумов, Т. Базаров. В Україні теоретичним розробками цього питання уваги майже не приділяється, що і зумовлює науковий інтерес до цієї теми.

Існує надзвичайно багато визначень поняття корпоративної культури, проте наведене нижче акцентує увагу на тих ознаках, яких не вистачає для побудови міцної, стабільної партійної системи в Україні.

Корпоративна культура – складний комплекс настанов, які приймаються бездоказово всіма членами організації і які задають загальні рамки поведінки, що приймаються більшістю членів. Корпоративна культура проявляється в філософії та ідеології управління, ціннісних орієнтаціях, віруваннях, очікуваннях, нормах поведінки. Корпоративна культура регламентує поведінку людини та дає можливість прогнозувати її реакції в критичних ситуаціях [Базарова Т.Ю. Еремينا Б.Л. Управление персоналом : Учебник для вузов. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 2002].

Характеризуючи сучасний стан дослідження феномена корпоративної культури в Україні, можна зробити висновок, що в українських ділових колах не сформований єдиний погляд на корпоративну культуру та її роль, і науковці також мало уваги приділяють цьому питанню. Це можна пояснити тим, що значна частина ресурсів і часу зосереджується на підвищенні матеріального добробуту та досягненні політичних цілей і надто мало уваги приділяється культурному розвитку організацій, що зменшує можливості використання такого важливого стратегічного фактора, як високий рівень корпоративної культури.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Надзвичайно важливим чинником успішного реформування політичної системи держави є сильна і дієздатна центральна влада. А остання не може бути, в свою чергу, такою без політичних лідерів. Серед основних і найважливіших проблем суспільного розвитку в сучасному світі, особливо в Україні, на першому місці стоїть проблема політичного лідерства – пошуку і висування на вирішальні політичні і державні посади нових людей, здатних на перетворення держави в кращу сторону і на проведення політики, яка б поліпшила життя населення країни. Проблема політичного лідерства виникає тільки при наявності визначених політичних умов і політичних воль. Її неодмінними передумовами є: політичний плюралізм, багатопартійність, а також внутрішньопартійна і внутрішньо парламентська діяльність (фракційна). Коли ведеться інтелектуальна безперервна політична боротьба людей, які відбивають ті або інші соціальні інтереси й устремління, тих або інших груп.

Саме тому політичне лідерство як теоретичний і практичний феномен виявилось в центрі уваги лише наприкінці 80-х років. Коли почалися альтернативні вибори. Відповідно, з цього часу проблема виявилася й у центрі уваги вітчизняної політології. Від цієї крапки відліку, більшість дослідників, і розглядають проблему вітчизняного політичного лідерства, процес формування політичного лідера, методи реалізації лідерами свого покликання. Саме так ставлять і розглядають проблему вітчизняні політологи.

На сучасному етапі українська політична реальність формується під значним впливом суб'єктивного фактора, а саме, під впливом особистісних мотивів політиків, що реалізують політичну владу. Також маємо зосередити увагу на тому факті, що у вітчизняній та зарубіжній політичній науці відсутні емпіричні дослідження, які б підтверджували гіпотезу про те, що мотивація політиків відіграє важливу роль у ході розвитку політичного процесу.

Суб'єктивні фактори політичного процесу в умовах політичної модернізації висвітлені у працях Г. Зеленько, І. Кресіною, Л. Нагорною, А. Пахаревим, М. Михальченко, Ф. Рудич та ін.

Демократичне лідеротворення, яке для більшості країн Європи є нормою, в нашій державі лише утверджується та визначає подальшу перспективу організації політичної влади. Система формування політичного лідерства вибирає відповідно типові зразки цивілізаційного досвіду продукування лідерів та еліт й нові українські пріоритети кадрової політики.

Для України оптимальним є багатомірний спосіб формування політичного лідерства, здатний забезпечити: а) зміцнення прошарку офіційних лідерів як невід'ємного інституту громадянського суспільства, б) збільшення їх політичної ваги й вплив на хід реформаційного процесу; таким чином, його впровадження сприятиме демократизації політичної системи в Україні.

Дослідження українських та західних учених, представлені у комплексі, підтвердили лідеротворчу функцію законодавчої гілки влади як укорінення парламенських прерогатив у діяльності держави, зокрема Верховної Ради України, яка за нині діючою Конституцією визнана парламентом; що лідер формується як державний діяч у процесі виконання парламенських функцій, тобто політичної діяльності центру прийняття кадрових рішень та найвищого арбітру у процесах розподілу державних посад.

Отже, шлях лідерів в політику був різним. Так представники номенклатури вже були при владі й їм лише залишалося перейти з кабінету в кабінет (звичайно, кожен "номенклатурний" лідер докладав масу зусиль, розгортав значну громадсько-політичну діяльність, щоб познайомити електорат зі своїми поглядами, концепціями).

Ще одним шляхом формування політичних лідерів в Україні стали люди, які вперше зайнялися політикою, насамперед новообрані депутати Верховної Ради, члени представницьких і виконавчих інститутів різних владних рівнів в Україні.

В останні роки в велику політику поступово почали просочуватися й українські олігархи, "справедливо" вважаючи, що займатися політикою повинен також і той, хто має гроші.

Варто додати, що контроль як політична функція має також лідеротворчий потенціал: він впливає на особистість політика, розвиває здатність до оцінки власних дій та уміння самовизначатися й у такий спосіб формує адекватні прояви лідерської поведінки. За даними соціологічних досліджень пересічні виборці обирають людей, а не ідеї чи програми, внаслідок чого центральною ланкою механізму формування політичного лідерства в Україні постає особистість політичного діяча. Ефективність механізму формування політичного лідерства в Україні значною мірою залежить від контролюючих впливів ЗМІ як вагомого політичного інституту на владу й громадську думку. Формування політичного лідерства забезпечує система ЗМІ як складова сучасної політики, дієвий засіб державної звітності, а не лише реалізації влади.

Ми являємося свідками пошуку нових лідерів. Старі радянські методи управління, коли лідер нагадує начальника вже не спрацьовують. З ростом політичної культури потрібно змінюватись і самим політичним лідерам.

А.К. Скочиков, доц., МосГУ, Москва, Россия
skovikov@yahoo.com

ВЛИЯНИЕ ЛИБЕРАЛИЗМА НА РАСШИРЕНИЕ УЧАСТИЯ ЖЕНЩИН В ПОЛИТИКЕ

Либеральные идеи Дж. Локка и его последователей повлияли на развитие политического процесса в мире. Обратим внимание на тот факт, что известные западные политологи Р. Даль, Г. Сартори, С. Хантингтон в своих научных работах неоднократно подчеркивали, что неотъемлемой чертой демократического устройства общества является стабильное и эффективное демократическое правление, при котором предоставлены равные права

и возможности всем гражданам мира. Вместе с тем, по нашему мнению, необходимость реализации данных прав должна быть предоставлена гражданам на их личное усмотрение.

Установление и развитие современных демократий в различных государствах проходило неравномерно. Демократические тенденции, заложенные западными обществами, распространялись и на другие страны, стремящиеся к установлению новой системы управления государствами, в том числе с помощью парламентаризма. Социальные изменения в области управления способствовали активизации политических амбиций среди всех социальных слоев. Интерес к политической власти был проявлен и женщинами, которые в традиционной культуре усматривали ущемление своих прав. Демократизация общества с распространением либеральной идеологии способствовала активизации борьбы женщин за установление равноправия. Вместе с тем, борьба женщин за расширение своих политических прав, в том числе за равные избирательные права, была длительной сложной и порой драматичной.

Впервые равноправие было установлено в штате Вайоминг (США), затем на острове Мэн (Великобритания). Первой страной, в которой введено всеобщее избирательное право, стала Новая Зеландия (1893 г.). Затем опыт был перенесен и на другие страны. В частности в России равноправие было установлено с приходом к власти большевиков, в США в 1920 г., Швейцарии в 1978 г., в Афганистане в 1979 г. В настоящее время практически во всех странах мира установлено юридическое равноправие. В том числе и благодаря системе квотирования мест в законодательных органах страны по примеру СССР. Однако система квотирования не является, на наш взгляд, зачастую оправданной и подтверждает отсутствие развитого гражданского общества и наличие различных препятствий в самореализации личности.

Анализ социально-политической практики в области реализации женщинами своих политических прав свидетельствует о том, что если в изначально процесс демократизации способствовал расширению участия женщин в области политики, в частности посредством установления равных избирательных прав, то в дальнейшем демократизация способствует активизации работы за установление экономического равноправия. В теоретических исследованиях конца XX века (в частности, проведенных в научных гендерных центрах Москвы и Санкт-Петербурга) определена степень участия российских женщин в политических процессах, а также выявлена мотивация их низкого политического участия. Отмечается, что социальное равенство и равноправие дает женщине основание не копировать мужчину, а самовыражаться в социально-политической действительности в качестве равного, но иного, особого субъекта. Главные политические установки современного феминистского движения – ненасилие и гуманистические ценности, "эгалитаризм" и "партнерство", служащие основой новых отношений между мужчинами и женщинами и исходящие из признания различий и взаимодополняемости при равных социально-политических возможностях.

К великому сожалению, в российском обществе доминирует патриархальная культура, которая не способствует установлению действительно равных отношений между полами. Об этом свидетельствует и проведенное

исследование российских федеральных СМИ начала третьего тысячелетия. На основе контент-анализа можно с уверенностью говорить, что общество солидарно во мнении, что политика – это преимущественно дело мужчин. Подтверждением господства патриархальной культуры в российском обществе является, например, реклама накануне парламентских выборов (2007 г.). Так, в транспорте был размещен плакат, на котором изображены муж, жена и теща. Его суть – муж должен не забыть пригласить на выборы жену и тещу. Этот пример является подтверждением распространения традиционной культуры в современном российском обществе.

Анализ документов и литературы свидетельствует о том, что демократизация общества, связанная с распространением либеральных ценностей, способствовала возможности реализации женщинами своих прав и потенциала во всех областях общественной жизни. Вместе с тем проблема установления фактического равноправия между всеми участниками политического процесса не разрешена, и есть потребность в ее научном осмыслении.

Н.А. Стрижакова, асп., КНУТШ, Київ
mandrivnik2007@ukr.net

ЧИННИКИ ЛОБІЗМУ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ПЕРЕХІДНИХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ

Лобізм як форма виразу групових інтересів у політиці міцно вкоринився у практиці багатьох демократичних країн. Його напрями, засоби, правове регулювання досить ґрунтовно вивчені в науковій літературі. Проте, питання про його роль для функціонування політичної системи залишається одним з найбільш дискусійних в політичній науці

Дослідження лобізму як чинника демократії можна умовно поділити на дві великі групи. Першу складають вчені, серед яких А. Хоміч [*Хоміч А.* Лоббизм в странах АСЕАН // Бизнес и политика. – 1995. – № 9, 10, 12. – С. 44–49.], Р. Кінебас [*Кінебас Р.* Группы интересов в политической жизни США // Бизнес и политика. – 1995. – № 3. – С. 15–21], що стверджують прогресивність лобіювання, його безперечно позитивне значення, яке полягає в артикуляції інтересів громадян, різнобічному погляду на обговорюване політичне рішення. Представники іншої, Ю. Ганжуров, І. Сікора, В. Лепехин, навпаки, зосереджують увагу на згубному впливі лобізму за певних умов, викликаного переключенням реальних фактів та маніпулювання громадською думкою з метою реалізувати вузькогрупові інтереси, представивши їх як загальнонародні.

У розвинutih демократичних країнах Заходу лобізм – це професійна діяльність з розгалуженою системою, що регулюється законом. Її сутність полягає у відстоюванні інтересів приватних компаній у законодавчій сфері. В багатьох країнах під контролем занходяться навіть доходи лобістів. В роботі "Лоббизм в России: этапы большого пути" лобізм розуміється як "система та практика реалізації інтересів різних груп громадян шляхом організованого впливу на законодавчу й адміністративну діяльність державних органів".

Часто лобізм отримує винятково негативне значення – коли асоціюється з поняттям протекціонізму, підкупу державних службовців і депутатів, коли спостерігається "ототожнення механізму лобювання як сукупності силових методів і корупційних дій для досягнення мети" [Лелехин В.А. Лоббизм. – М.: Российский Юридический Издательский дом, 1995]. На жаль, останнє визначення більшою мірою стосується постсоціалістичних суспільств.

На наше переконання, найбільш вагомий вплив на роль лобізму справляють його засоби. Американський вчений Ч. Ендрейн в залежності від використовуваних засобів розрізняє три типи лобізму:

- ✓ прямий лобізм, коли ведеться цілеспрямована робота із представниками інститутів влади зусиллями лобістів-професіоналів, найманих групою;
- ✓ непрямий лобізм, коли організуються різноманітні акції у вигляді широкомасштабних кампаній у ЗМІ, збору підписів, розсилання листів, різних дій у підтримку або проти конкретних рішень, найчастіше безадресних;
- ✓ внутрішній лобізм, коли інтереси в органах влади відстоюють ті, хто працює в них або має до них безпосередній доступ.

Специфіку засобів українських лобі детально досліджує І. Сікора. Автор констатує переважання нелегальних методів впливу на органи влади в Україні та інших пострадянських республіках. Він розрізняє "тіньовий" і демократичний типи лобізму, що є протилежними як за своїм змістом, так і за значенням для розвитку конкурентної, ринкової економіки.

О.М. Супруненко, студ., КНУТШ, Київ
helen.suprunenko@gmail.com

ПОЛІТИЧНА ВІРА ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВ

Політична віра залишається сих пір недостатньо вивченим феноменом, особливо її роль в процесі трансформації, який останнім часом можна спостерігати в Східній Європі та на пострадянському просторі. Розгляд цього питання слід розпочати з визначень понять.

Трансформація політична – це процес змін, що постає як єдність декількох складових: трансформація політичної системи суспільства, трансформація "політичної людини" (особа, еліта, колектив) і особи (ідеї, норми, рівень політичних відносин) [Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемчушенка. – К.: Генеза, 2004. – С. 667].

Політична віра – ставлення до дійсності, продиктоване глибокою прихильністю до політичного ідеалу [Там само. – С. 86].

Політична віра наявна як в демократичному, так і в недемократичному суспільстві. Змінюється лише зміст цієї віри, її джерело, вплив на політичну активність громадян. Якщо за недемократичного режиму джерелом віри є страх, то за демократії-свобода, хоча і відносна. Якщо за демократичного політичного режиму, згідно своїм переконанням, людина може бути і політично активною, і політично пасивною, то в іншому випадку, якщо вона не належить до еліти, то на неї чекає лише квазіучасть в політичному житті. За

відсутності деморкатії пануючою є міфологічна свідомість, культ особистості та маніпулятивний вплив, що визначає сприйняття людиною політичного процесу. Цей режим втілює у життя певну ідеологічну програму та існує заздалегідь її реалізації. Демократії також притаманна певна ідеалістичність, але вона має інший характер. Як ідеал вона зближує людей, наповнює змістом їх зусилля та спонукає до діяльності, а також не стільки фіксує реальний справ речей, скільки спрямовує подальший розвиток суспільних відносин. Ідеалізація є першим кроком на шляху до втілення демократії. Як ідеал демократія вимагає вираження та її практичного здійснення від кожної людини.

Демократичні трансформаційні процеси починаються з віри у відповідні ідеали та у виникненні демократичної віри, яка не дає чітких гарантій утвердження чи розповсюдження демократичного життя. Також вона не дає жодних підстав сподіватись на автоматичну перемогу прогресу та раціональності. Демократична віра – це віра в можливість. Це переконання в тому, що спільна творчість людей, їх розум, воля, в разі їх втілення можуть бути підґрунтям для повноцінного демократичного життя.

Проблематичність трансформації полягає в тому, що недостатньо лише змінити політичну систему суспільства та створити інші структури управління, а необхідно навчити людей користуватися новотвореними політичними інститутами, щоб за новими назвами не ховались старі методи управління. Громадянське суспільство вимагає усвідомленої участі людей у політичному процесі. Демократія також є індивідуальним способом життя кожної людини, вона означає наявність та постійне використання політичних та соціальних установок, які формують характер особистості та визначають її цілі в різних життєвих ситуаціях з яких не можна виключати ситуації прийняття політичних рішень.

В сучасному суспільстві політична влада не може існувати без організаційної та інституціональної основи. Трансформаційні процеси передбачають реорганізацію суспільства. Одним із чинників здійснення реорганізації є політична віра. На ній ґрунтується авторитет владних структур, політичне лідерство, функціонування політичних партій. В залежності від рівня переконаності громадян в доречність та необхідність змін визначається ефективність і динаміка трансформаційних процесів. Тут можна простежити такі залежності: чим сильніша віра в старі ідеї, тим повільніше відбувається перехід до нового режиму і, навпаки, чим сильнішою є віра в нові ідеї, тим швидше протікає цей процес. Трансформація передбачає руйнування старого режиму та утворення нового і ці два процеси мають відбуватись одночасно, бо не може бути вакууму в сфері політики. Також не все суспільство одночасно починає перейматись ідеєю демократії: спочатку в неї починає вірити покоління, яке молодше – ті, кого менше зачіпали старі ідеали та переконання, а вже потім люди більш старшого віку. З іншого боку, люди які по соціальній ієрархії за старого режиму займали більш високі позиції схильні критикувати нові ідеї в той час середні та нижчі страти віритимуть в нові ідеї як засіб поліпшення власного становища і будуть прагнути прискорити трансформаційні процеси в державі.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК

Сьогодні дослідження проблематики представництва жінок в політиці отримали досить широке поширення на Заході. Як правило, загальна література, що стосується жінок і політики, включає три основні кластери змінних до пояснення національних варіацій у рівні представництва жінок в законодавчій владі: політичні, соціально-економічні та культурні (А.С. Александр, Г. Сведлунд, Д. Шміт, А.М. Гоетц, П. Норіс, Р. Інлегарт, Дж. Баллінгтон, Р. Метленд, Дж. Куртін, М.М. Сінгер, С.І. Ліндберг).

Серед ряду соціально-економічних факторів, що впливають на жіноче політичне представництво, науковці виділяють наступні змінні: склад робочої сили, рівень освіти та показники ВВП (Г. Сведлунд, Дж. Вітерна, К.М. Фелон, Дж. Бекфілд, А.С. Александр). Більшість дослідників вбачають позитивну взаємодію між рівнем залучення жінок до робочої сили і рівнем жіночого політичного представництва. Це припущення у своєму дослідженні (на основі аналізу 146 країн світу) ствердили американські дослідники Л. Кентворфі та М. Маламі, зауваживши, що кар'єра не тільки забезпечує економічну життєздатність, але і сприяє збільшенню самовпевненості, незалежності та більшому рівню комунікації [Kenworthy L., Melissa M. Gender Inequality in Political Representation: A worldwide Comparative Analysis. – <http://alfama.sim.ucm.es/revistas/variosProvedores.asp?issn+00377732>]. Інші англійські дослідники Т. Іверсен та А. Розенблюм також знаходять емпіричні докази того, що професійна освіта та управлінські навички перетворюють жінок на вірогідних політичних кандидатів [Iversen T., Rosenblum F. Work and Power: the Connection between female Labor force participation and female political representation // www.yale.edu/leitner/WorkandPower.pdf].

Другою групою змінних як демонструє наукова література, що істотним чинном впливають на політичне представництво жінок є культурні фактори. Серед найбільш впливових культурних змінних, як правило, виділяють "міру (силу) національного егалітарного мислення" та домінуючу національну релігію (Г. Сведлунд, Дж. Вітерна, М. Фелон, Дж. Бекфілд). Подібні аргументи підтверджують і П.Норіс, Р. Інлегарт та К. Волзел. Науковці, стверджують, що природа національних традицій та релігії відіграє важливу роль у рівнях жіночої емансипації. Так, наприклад, як виявили дослідники, протестантська релігійна спадщина зберігає традиції відверто сприятливі демократичним цінностям, як-то повага до індивідуалізму, співробітництва та народного суверенітету. Іслам же, навпаки, витікає зі спадщини авторитарної організації, яка передбачає традицію менш гостинну до демократичних цінностей, а відтак і до жіночого уповноваження. В таких умовах, стверджують П. Норіс, Р. Інлегарт та К. Волзел, характер спадщини країни може зіграти роль негативного модератора позитивних впливів модернізації відносно жіночого політичного представництва [Gender equality and Democracy 2004//www.worldvaluessurvey.org/Upload/5_gendermoc.pdf].

Останньою третьою групою чинників, що відіграють істотну роль в процесі залучення жінок до представницьких органів, виступають політичні чинники. Різноманітні політичні змінні як-то виборча система, партійна композиція парламенту та рік, коли жінки отримали право голосу, позиціонуються як визначальні в плані збільшення кількості жінок в парламенті. З огляду на це, політичні чинники зазвичай розглядаються дослідниками істотнішими навіть за культурні або соціально-економічні фактори (Дж. Баллінгтон, Р.Є. Метленд, К.А. Мантгомері, С.І. Ліндберг, К.В. Дрейк, К. Гелехер, П. Норіс, М.К. Кіттілсон, Дж.А. Кап, С.А. Бандуччі, М.П. Джонс та ін.). Першою, і як демонструється в західній політологічній літературі, найбільш впливовою змінною, є національна виборча система. З високою долею вірогідності встановлено, що в тих країнах, де використовуються системи пропорційного представництва, кількість жінок в законодавчих органах влади, вища ніж в країнах, де використовуються системи простої або абсолютної більшості (Л. Кентворфі, М. Маламі, К.А. Мантгомері, Р.Є. Метленд, С.І. Ліндберг, Дж. Куртін). Роль політичних партій також не обділена увагою у порівняльних дослідженнях. Багато дослідників логічно аргументують, що на жіноче представництво безпосередньо впливає партійна композиція парламенту. Наукова література ілюструє, що ліві партії (соціал-демократичні партії та партії зелених) в більшій мірі тяжіють до егалітарної ідеології, в тому числі і до гендерної рівності.

Таким чином, з вищенаведеного витікає, що дослідження проблеми участі жінок в політиці, отримали досить широке поширення на Заході. Як ми бачимо, порівнянно низький рівень політичної участі жінок дослідники пов'язують як з пануючими культурними нормами, так і з цілим рядом соціально-економічних факторів (включаючи рівень розвитку жіночого руху), та набором політичних чинників. У порівняльних кроснаціональних дослідженнях було виявлено позитивне взаємовідношення на користь більшості змінних зазначених груп чинників.

В.В. Сущенко, студ., ПНУ ім. В.Стефаніка, Івано-Франківськ
Polituk18@mail.ru

СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИБОРЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Політик, який обходить містом з поясненням, що він їм потрібен і тому вони мають вступати до його партії, займається політичним маркетингом. Виступаючи на мітингу і розповідаючи про те, що він досвідчений в політиці, політик займається саморекламою. Якщо він доносить інформацію про те, що саме він – найкращий політик в країні і тому вони мають негайно бігти і голосувати за нього, – він продає себе. Але, якщо він досягнув ситуації, за якої спільники самі стають у чергу для зустрічі із ним і просять дати автограф на партквитку, це вже плоди ефективних виборчих технологій. В Україні використання виборчих технологій перетворює виборчу кампанію на штучну інформаційну війну між учасниками виборчого марафону. Серед основних технологій, що використовуються на виборах в Україні треба виділити базові політико-психологічні передвиборчі і виборчі технології:

1. Технологія ставки на партію чи блок – зміст впливу на електорат ґрунтується на формуванні у нього образу партії як єдиної політичної сили, яка здатна консолідувати суспільство, зробити вагомий внесок у розбудову держави, подолання кризових явищ і створення ефективної економіки або ефективного управління державою.

2. Технологія ставки на лідера партії – в центрі діяльності команди кандидата ставиться особистість лідера, яка має "притягувати" голоси виборців. Для цього організуються й проводяться заходи, які мають за мету ввести окрему особистість – лідера партії чи блоку – у політичний простір, сформувавши у свідомості електорату необхідний його образ. Наймовірніше це має бути образ сильної, вольової, інтелектуально розвиненої людини, висококваліфікованого фахівця.

3. Технологія ставки на лідерів партії – ця технологія мало чим відрізняється від попередньої. Її особливість полягає у тому, що тут "розкручується" низка лідерів, які в цілому мають відобразитись у свідомості електорату як команда однодумців, що здатна реалізувати будь-які задуми.

4. Технологія поєднання ставки на лідерів і партію – ця технологія певним чином об'єднує три попередні технології. У ході її реалізації "розкручуються" і окремі лідери, і партія як активний, організований і підготовлений суб'єкт політичної діяльності, як політична сила, яка здатна взяти на себе відповідальність за майбутнє держави.

5. Технологія провідної ідеї та ідеалу – в центр усієї виборчої кампанії ставиться така ідея, такий ідеал, які здатні, як кажуть, проникнути у серця й душі електорату, запалити маси й повести їх на нові звершення.

6. Технологія міфізації і символу – для досягнення бажаних результатів технологи дуже часто вдаються до створення у свідомості електорату міфів про певного кандидата. Символом може стати будь-яке слово, ім'я, зображення, але лише тоді, якщо вони мають специфічне додаткове значення до свого звичайного змісту. З часом він перестає сприйматися як звичайна людина, але тут головне, щоб кандидат злився із міфом.

7. Технологія ставки на програму партії чи окремого кандидата – в центрі виборчої кампанії є програма партії. Слід зауважити, що в Україні використання цієї технології є досить складним, бо програма ще жодного разу не була головним чинником перемоги на виборах.

8. Технологія використання суперечностей полягає у виборі за основу впливу на електорат саму суперечність, яка має місце у певному регіоні, галузі, місті чи державі. У цьому випадку використовується суперечності між положеннями Конституції і реальним станом їх виконання партіями, лідерами однієї чи різних партій; етнічними спільнотами; різними гілками влади; владними структурами і різними соціальними групами чи іншими суб'єктами соціальної життєдіяльності.

9. Технологія ставки на проблеми передбачає розгортання передвиборчих і виборчих кампаній на основі акцентування уваги на головних проблемах, які перешкоджають руху в майбутнє, гальмують демократичні та економічні процеси, національний чи регіональний розвиток, можуть призвести до втрати незалежності, спричиняють погіршення здоров'я й дієздатності лю-

дей. Такими проблемами можуть бути: екологія, наркоманія, мовне питання, злочинність, безробіття, свавілля чиновників, бідність.

10. Технологія опозиційності – доцільно поєднані підходи, принципи, форми, алгоритми, моделі, методи і способи, об'єднані установками критики існуючої влади, блокування її активних дій, ініціатив, підходів, обвинувачення в неспроможності ефективно управляти суспільством. А також протиставлення їй своїх шляхів і програми дій. А владу завжди є за що критикувати й звинувачувати, особливо в перехідний період.

11. Комбінова технологія – поєднує різні технології та підходи, конфігурація яких змінюється в залежності від особливостей кампанії, а також індивідуальних смаків самого менеджера.

Оволодіння технікою виборчих технологій – це є запорука перемоги на виборах та оптимізація використання ресурсної бази, коли наукові знаряддя дозволяють мінімізувати витрати та забезпечити перемогу в будь-яких складних ситуаціях за рахунок перетворення виборчого процесу на чітко визначену управлінську діяльність. Виборчі технології створюють не тільки умови та гарантії для забезпечення перемоги, але й перетворюють виборчий марфон на керований процес з передбачуваними результатами.

В.В. Теремко, асп., КНУТШ, Київ
v_teremko@ukr.net

СУТНІСТЬ ПРИКЛАДНОГО ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ І СПЕЦИФІКА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ

За минулі півстоліття в управлінні державою постали нові вимоги до керівництва. Техногенний розвиток, стрімке демографічне зростання, збільшення кількості суб'єктів діяльності на міжнародній політичній арені, а також швидка та гнучка зміна економічної ситуації, світового та регіонального ринків потребують і більш швидкої реакції як керівництва держави, так і певних її інститутів. Керівництво державою за обставин, які швидко змінюються, вимагає від політичних акторів роботи в режимі реального часу, що зумовлює необхідність прийняття державних рішень у максимально стислі строки. Процес прийняття рішень нерозривно пов'язаний з політичним аналізом, адже чим ретельнішим буде аналіз, тим ефективнішими можуть бути рішення, що охоплюватимуть увесь спектр ризиків і спиратимуться на дослідження підґрунтя поточної політичної ситуації.

Словосполучення "політичний аналіз" вказує на його належність до політичної науки. Як стверджують дослідники, політичний аналіз ґрунтується на політичній науці і використовує її методологію. Він, з одного боку, узагальнює велику кількість інформації, пов'язаної з економічними, соціальними, психологічними факторами, які утворюють основу певної політичної проблеми, з іншого боку, є одним із чинників, які використовують при побудові прогностичних моделей, складанні певних рекомендацій суб'єктові політичного процесу стосовно його подальших політичних рішень.

Суттєвою особливістю політичного аналізу є те, що він пов'язаний з прикладним аспектом політичної науки. В наукових колах політичний аналіз

вважають особливою прикладною дисципліною зі специфічним предметним полем. Він, на відміну від теорії політики, завданням якої є фундаментальне дослідження політичних явищ, пов'язаний, як стверджує Л. Пал, з "досить прагматичними завданнями – справляти вплив і вносити зміни до сучасної політики". Іншими словами, політичний аналіз покликаний дати аналітичну оцінку конкретній проблемі і запропонувати відповідні рекомендації суб'єкту політичної діяльності для оптимальної реалізації його політичних інтересів.

Загалом, у сучасній політологічній літературі термін "політичний аналіз" прийнято використовувати в двох значеннях: теоретико-фундаментальному та практично-прикладному. З'ясування відмінностей між цими двома аспектами дає змогу визначити сутність та основні ознаки прикладного політичного аналізу. Теоретико-фундаментальний рівень політичного аналізу охоплює базові концептуальні дослідження політичної сфери, її структури і динаміки, тобто він спрямований на пізнання механізмів і закономірностей політичних явищ. Цей рівень політичного аналізу кваліфікують як об'єктивний, оскільки він не втручається в політичний процес, не позиціонується на боці тієї чи іншої політичної сили, він виконує свою особливу функцію: збирає інформацію і вибудовує абстрактно-теоретичні моделі. Політолог-теоретик не обмежений у своїх дослідженнях жорсткими просторово-часовими рамками, тому може порівнювати сучасні йому політичні системи із системами минулого, а також системи, які існують в одному часовому періоді, але в різних географічних точках. З урахуванням цього об'єктом теоретичного політичного аналізу можна вважати сукупність всіх політичних процесів, які відбувалися в минулому і відбуваються зараз, їх учасників, та всіх причин, які обумовлювали ці процеси та їхні результати. Практично-прикладний політичний аналіз, використовуючи досягнення теоретичного, оцінює конкретну політичну проблему і конструює різні моделі її вирішення для конкретного замовника, яким, як правило, є реальний учасник політичного процесу. Саме це і є його основною метою. Але якщо теоретичний аналіз не обмежений в просторі і часі, то практичний політичний аналіз має строго визначені часові та просторові рамки. На цій підставі російський дослідник політичного аналізу К. Сімонов стверджує, що об'єктом прикладного політичного аналізу є проблемні ситуації, які витікають з сьогоденної політичної практики, і вирішення яких повинно бути знайдене в дуже стислі строки.

Ще одним критерієм демаркації прикладного і теоретичного політичного аналізу є його суб'єкт, тобто виконавець. Суб'єктами теоретичних досліджень виступають так звані корпорації політологів-науковців, які представляють великі університети та інститути, суб'єктами прикладного політичного аналізу – аналітичні центри, які можуть функціонувати незалежно або як державні структури.

З'ясувавши відмінності між теоретичним і прикладним рівнями політичного аналізу можна зробити висновок, що прикладний політичний аналіз спрямований на розробку оптимального політичного рішення і надання рекомендацій щодо його втілення. Однак не можливо не погодитися з твердженням, що прийняття компетентних політичних рішень неможливе без двох інших важливих компонентів – аналізу поточної політичної ситуації і створення прогнозів з приводу її розвитку. Таким чином у структуру прикладного політично-

го аналізу входять три основних компоненти: аналіз поточної політичної ситуації, прогноз стосовно її розвитку і прийняття компетентних політичних рішень. Отже прикладний політичний аналіз – це сукупність методологічних підходів, методик дослідження конкретних політичних подій, ситуацій, прогнозування і моделювання їх розвитку, а в результаті вироблення рекомендацій щодо прийняття і реалізації політичних рішень.

О.І. Ткач, д-р політ. наук, КНУТШ, Київ

КАТЕГОРІЯ "Правова держава" у політичній науці

В сучасних умовах зросла увага до дослідження проблем формування та функціонування правової держави. Поняття "правова держава" складається з двох категорій політичної, філософської та юридичної науки: перша – "право" і друга – "держава". У такому діалектичному поєднанні варто зупинитись, насамперед, на першому, на понятті "право", яке є формуючим для даної категорії науки. Існує багато методологічних підходів до цього поняття [Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна. – К., 2000]. При цьому існують радикальні розбіжності між вченими у поглядах на генезу права, його джерела, структуру, функції, взаємозв'язки з державою, суспільством.

За принципом "право як формальна рівність" підставою і критерієм правової рівності людей за концепцією В. Нерсесянца є свобода індивіда у суспільних відносинах, що визнається і утверджується у формі правоздатності та правосуб'єктності. У цьому сутність рівності. Правова рівність у свободі як рівна міра свободи є співвимірністю та еквівалентом у стосунках суб'єктів права. Вільні, незалежні один від одного суб'єкти права формують правову рівність.

Право як форма відносин за принципом рівності не спростовує вихідні відмінності між людьми, воно формалізує та упорядковує їх за єдиною підставою, трансформує та максимально нівелює ці відмінності у формально визначені нерівні права вільних, незалежних одне від одного індивідів. Багатоманітність відмінностей таким чином перетворюється на правовий порядок рівності та нерівності, узгоджених за єдиною підставою і спільною нормою.

Принцип формальної рівності, зафіксований у праві, має універсальний характер для всіх історичних типів і форм права. Він відображає специфіку і прикметну особливість правового способу регулювання суспільних відносин вільних індивідів. Політичні і правові вчення мають свої форми: 1) світогляду; 2) суспільної свідомості; 3) політичної і правової свідомості; 4) пізнавально-ідеологічної культури; 5) політичної та правової культури. Для всіх індивідів, що взаємодіють між собою за посередництва права, воно є всезагальною формою як незалежний від усіх характеристик. Завдяки цій властивості права воно "відмірює" і формує свободу індивідів у взаємовідносинах. Через систему заборон воно забезпечує свободу, легітимізує. Індивідуальна свобода трансформується в індивідуальне свавілля, якщо завдає шкоди. Д.С. Мілль визначав, що індивідуальна свобода, – має бути обмежена таким чином: індивідуум не повинен бути шкідливим для людей, але якщо він утримується від усього, що шкідливо іншим, і діє відповідно до своїх нахилів і

своїх поглядів лише у тих випадках, коли його дії стосуються безпосередньо лише його самого, то за таких умов з тих самих причин, за якими абсолютно необхідна для людей повна свобода поглядів, абсолютно необхідна для них і повна свобода дій, тобто повна свобода здійснювати свої погляди у дійсному житті на свій власний розсуд". Свобода має значення для людського буття, а право є формою її вияву, право набуває статусу універсального регулятора суспільного буття. Тому право як універсальний регулятор політичної сфери суспільства. Через розвиток правових стосунків і закріплення принципів рівності та свободи поступово й невпинно людство набуває статусу асоціації вільних індивідів. Розуміння права як рівності передбачає включення у себе поняття справедливості. Справедливість – одна з найбільш гуманних і прогресивних ідей в історії людства. Ідеали справедливості пов'язані із свободою і рівністю. Оскільки специфіка права у встановленні порядку у суспільних стосунках та закріпити його у нормативному вигляді, то лише ті принципи та ідеї, що набули нормативного закріплення в законі, набувають статусу права, інші залишаються за його межами. Право, таким чином, є нормативно закріпленою справедливістю. Ідеї та принципи справедливості, не закріплені правом, побутують у моралі, релігії. Таким чином, право є формальним закріпленням та вираженням загальноприйнятої, раціоналізованої та легітимізованої справедливості.

Розуміння права використовувалось також з метою виправдання тоталітарних та авторитарних форм правління. Традиційно суттєвою рисою природного права вважається його універсальна нормативність, що має позаособовий характер. Природно-правові норми адресовані всім без винятку правоздатним суб'єктам. Підставою таких вимог вважається те, що ці норми відповідають критеріям вищої і абсолютної справедливості.

Під природним правом слід розуміти сукупність універсальних норм і принципів, які є засадовими для всіх правових систем світової цивілізації, а позитивним правом слід називати ті правові норми, які оформлені як система законодавства і підтримуються авторитетом і силою певної держави у певний історичний і період" (В.А. Бачиніна) [Гаєвський Б. Философия политики. – К.: МАУП, 2001].

Поняття "правова держава" пов'язане з ототожненням права та закону, існують два підходи: юридичний та легістський. Для юридичного праворозуміння право є не просто довільним і суб'єктивним владним велінням. Воно вважається об'єктивним і самостійним, таким, що володіє своєю (незалежною від волі законодавця) власною природою, сутністю і специфікою – своїм принципом. Така концепція праворозуміння отримала назву юридично-лібертатної (або лібертатної). За концепцією, право – це загальна й необхідна форма свободи людей, а свобода (її буття і реалізація) в соціальному житті можлива й дійсна лише як оформлена у вигляді права [Гальчинський В. Суперечності модернізації. – К., 2001].

Правова держава це держава, де панує право, це правова форма організації і діяльності публічно-політичної влади та її відносин з індивідами як суб'єктами права. До характерних ознак правової держави як мінімум належать: верховенство правового закону, реальність прав і свобод індивідів,

організація і функціонування суверенної державної влади на підставі принципу поділу влади. Якщо підійти до цих ознак зі змістовного боку, то цим головним ознакам відповідають три взаємопов'язаних між собою компоненти, які в сукупності виражають сенс і специфіку правової держави. Це, власне правовий (юридично-нормативний), індивідуально-правовий (права і свободи індивідів) та організаційно-правовий (інституційно-правовий) компоненти. Закон – це сукупність офіційно-владних установок, загальнообов'язкові акти і норми, що наділені примусовою (законною) силою. Для правової держави сенс і значення різних варіантів розрізнення права і закону полягає у виявленні об'єктивних умов і підстав, необхідних як для розмежування і протиставлення права та сваволі, так і для того, щоб закон був правовим, для досягнення відповідності вимогам права всіх загальнообов'язкових актів і нормотворчої та іншої діяльності публічної влади. Право можна визначити як всезагальну справедливість, як всезагальну форму свободи у суспільних стосунках людей або як формальну рівність індивідів. Специфіка права як соціального явища полягає в здатності та покликанні впорядковувати громадські відносини. Воно забезпечує нормативний характер, примусово впроваджує нормативні положення у життя. Справедливі філософсько-правові ідеї, що набули нормативного закріплення в законі, набувають статусу права. Отже, право як нормативно закріплена справедливість необхідно відокремлювати від формального закону, який може бути несправедливим. "Право вужче, ніж закон, оскільки не всі закони є справедливими. Водночас право ширше, ніж закон, оскільки воно включає і систему врегульованих законом громадських відносин" [*Голова-тий М. Політична психологія. – К.: МАУП, 2001*].

Політологічний аналіз поняття "права" з точки зору співвідношення влади і права свідчить, що, коли право починає набувати статусу позитивації права, коли знаходить вираження у вигляді закону, тут додається нове його значення владна загальнообов'язковість закону (позитивне право) у певний час і в певному соціальному просторі. Звідси випливає актуальний для політологічної науки висновок, що поруч з державою, громадянським суспільством, партіями та іншими політичними інституціями право постає як значний, самостійний чинник політичних процесів та провідний фактор політичного життя.

О.І. Ткач, д-р політ. наук, А. Миколук, асп., КНУТШ, Київ

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Конституція України Ст. 18. "Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права".

2 липня 1993 року Верховна Рада України схвалила "Основні напрямки зовнішньої політики України". Цей документ визначає базові національні інтереси України і завдання її зовнішньої політики, містить засади, на яких реалізується зовнішньополітична діяльність нашої держави.

Зовнішня політика України спрямовується на виконання таких найголовніших завдань:

- ✓ утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави;
- ✓ забезпечення стабільності міжнародного становища України;
- ✓ збереження територіальної цілісності держави та недоторканості її кордонів;
- ✓ включення національного господарства у світову економічну систему для його повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу;
- ✓ захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів з зарубіжними українцями і віхідцями з України, надання їм допомоги згідно з міжнародним правом;
- ✓ поширення в світі образу України як надійного і передбачуваного партнера.

Засади, на яких наша держава реалізує свою зовнішню політику, базуються на дотриманні загальновоизначених норм і принципів міжнародного права, статуту ООН, Хельсінського Заключного акту, Паризької хартії для нової Європи та інших документів НБСЄ.

Україна здійснює відкриту зовнішню політику і прагне до співробітництва з усіма заінтересованими партнерами, уникаючи залежності від окремих держав чи груп держав.

Україна розбудовує свої двосторонні та багатосторонні відносини з іншими державами та міжнародними організаціями на основі принципів добровільності, взаємоповаги, рівноправності, взаємовигоди, невтручання у внутрішні справи.

Україна не є ворогом жодної держави.

Україна засуджує війну як зняряддя національної політики, додержується принципу незастосування сили та загрози силою і прагне до вирішення будь-яких міжнародних спорів виключно мирними засобами.

Україна не висуває територіальних претензій до сусідніх держав і не визнає жодних територіальних претензій до себе.

Україна неухильно дотримується міжнародних стандартів прав людини, забезпечує права національних меншин, які проживають на її території і вживає належних заходів до збереження національної самобутності зарубіжних українців згідно з нормами міжнародного права.

Україна виходить із того, що в сучасних умовах додержання прав людини не є лише внутрішньою справою окремих держав.

Україна додержується принципу неподільності міжнародного миру і міжнародної безпеки і вважає, що загроза національній безпеці будь-якої держави становить загрозу загальній безпеці і миру у всьому світі. У своїй зовнішній політиці вона обстоює підхід "безпека для себе – через безпеку для всіх".

Україна керується принципом примату права в зовнішній політиці, визнаючи пріоритет загальновоизначених норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права.

Україна беззастережно додержується принципу сумлінного виконання всіх своїх міжнародних зобов'язань і вважає належним чином ратифіковані договори частиною свого внутрішнього права.

Україна в своїй зовнішній політиці спирається на фундаментальні загальнолюдські цінності і засуджує практику подвійних стандартів у міждержавних стосунках.

Україна виступає проти присутності збройних сил інших держав на українській території, а також проти розміщення іноземних військ на територіях інших держав без їх ясно висловленої згоди, крім випадків застосування міжнародних санкцій відповідно до Статуту ООН.

Україна відповідно до міжнародного права здійснює неозброєні примусові санкційні заходи у випадках міжнародних правопорушень, які завдають їй шкоди.

Україна застосовує свої Збройні Сили у випадках актів збройної агресії проти неї та будь-яких інших збройних зазіхань на свою територіальну цілісність та недоторканність державних кордонів або на виконання своїх міжнародних зобов'язань.

Україна вважає себе, нарівні з усіма іншими колишніми радянськими республіками, правонаступницею Союзу РСР і не визнає будь-яких переваг і винятків з цього принципу для жодної з держав- правонаступниць без належним чином оформленої згоди всіх цих держав.

Україна здійснює активну, гнучку і збалансовану зовнішню політику на таких **головних напрямках**:

1. Розвиток двосторонніх міждержавних відносин.
2. Розширення участі в європейському регіональному співробітництві.
3. Співробітництво в рамках Співдружності незалежних держав.
4. Членство в ООН та інших універсальних міжнародних організаціях.

Механізм здійснення зовнішньої політики

Ефективне здійснення зовнішньої політики, говориться в документі, вимагає наявності механізму її правового, фінансового, матеріального та кадрового забезпечення, розгалуженої інфраструктури зарубіжних органів зовнішніх зносин.

Під керівництвом Президента України практична реалізація зовнішньополітичної діяльності забезпечується Кабінетом Міністрів України і здійснюється Міністерством закордонних справ, іншими центральними органами державної виконавчої влади на основі Конституції і законів України.

Верховною Радою України ухвалено відповідну Постанову, яка зобов'язує Кабінет Міністрів, Міністерство закордонних справ, дипломатичні і консульські представництва за кордоном, інші міністерства та відомства, які беруть участь в реалізації зовнішньополітичного курсу, керуватися в роботі "Основні напрямками зовнішньої політики України".

І.М. Толкачов, студ., ДонНУ, Донецьк
tolkachov_i_n@mail.ru

ОСНОВНІ МОДЕЛІ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ

Не виникає сумнівів, що в демократичному суспільстві повинні існувати механізми громадського контролю за діяльністю влади. Ефективність таких

механізмів визначається передусім рівнем відкритості і прозорості цієї влади завдяки інформуванню громадськості про її діяльність. Прозорість влади є однією з основних засад функціонування правової держави, в якій забезпечується участь громадськості у формуванні та здійсненні державної політики, її вплив на всі етапи процесу прийняття державних рішень, а також відкритий доступ до повної об'єктивної й достовірної інформації, якою володіють органи влади (публічної інформації).

Єдина можливість для створення дієвого механізму співпраці влади та громадськості – це налагодження стабільних та ефективних зв'язків з громадськістю. В даному випадку під громадськістю розуміються групи людей всередині організації або поза нею, з якими організація так чи інакше взаємодіє [Джефкінс Ф., Ядин Д. Паблик рилейшнз : Учебное пособие для вузов / Пер. с англ. под редакцией Б.Л. Еремина. – М., 2003. – С. 55]. Незважаючи на складність соціально-класової системи, що обумовлює необхідність творчого підходу до кожної цільової групи, всі вони цілком укладаються в чотири основні моделі зв'язків державної влади з громадськістю, які використовуються в Україні:

1. Маніпуляція, пропаганда, пабліситі. Характерні особливості:

- ✓ для привернення уваги громадськості використовуються всі доступні засоби, в т.ч. і прямий тиск;
- ✓ споживач сприймається як жертва, що не має вибору;
- ✓ правдивість та об'єктивність інформації не обов'язкові умови, іноді ігнорується етичні аспекти;
- ✓ головний провідник – засоби масової інформації, які знаходяться у прямому або опосередкованому підпорядкуванні державі [Королько В.Г. Основы паблик рилейшнз. – М.; К., 2001. – С. 139–140].

2. Інформування громадськості, громадська обізнаність. Ця модель може бути прирівняна до специфічних форм журналістики, основне завдання якої – створення та публікація іміджевих матеріалів. Характерні особливості:

- ✓ регулярна робота із ЗМІ з метою розповсюдження інформації;
- ✓ інформація зазвичай правдива, проте увага громадськості акцентується на позитивній стороні (негативні факти та події замовчується);
- ✓ технологія "journalists-in-residence" (журналіст у фірмі), коли матеріали створює та розміщує спеціальний штатний журналіст компанії [Гочелцов Г.Г. Теория коммуникации. – М.; К., 2001. – С. 39–43].

3. Двостороння асиметрична комунікація. Характерні риси:

- ✓ використання дослідницьких методів для визначення яка інформація викликає позитивну реакцію громадськості, а потім і діалог;
- ✓ результат асиметричний (виграє організація. На це і спрямовуються всі зусилля);
- ✓ зв'язки з громадськістю носять прагматичний характер, органи державної влади переслідують одну мету – отримання вигоди (кредиту довіри, рейтингу підтримки) [Лисовский С.Ф., Евстафьев В.А. Избирательные технологии: история, теория, практика / Визуал. трактовка А. Бильжо : Учебное пособие для кандидатов и избирателей. – М., 2000].

4. Двостороння симетрична комунікація. Характерні риси:

- ✓ повне усвідомлення суб'єктом PR того, що необхідне взаємопорозуміння громадськості та влади, врахування впливів один на одного;
- ✓ PR-діяльність спрямована на досягнення обопільної користі державної влади та громадськості (симетричність);
- ✓ проведення переговорів, укладання договорів, вирішення конфліктів, що призводить до зміни у поглядах, судженнях та поведінці громадськості та органів державної влади, відмова від вирішення конфліктних ситуацій силою або авторитарними засобами;
- ✓ перехід від журналістських функцій PR-спеціалістів від журналістських до дослідницьких та консультативних;
- ✓ ідеологічність (в ідеальному варіанті): а) механізм взаємодії громадськості та органів державної влади – партнерство, б) громадськість – повноправний партнер влади у формуванні та здійсненні політики [Технологии в политике и политическом управлении / В.Н. Амелин, М.Г. Анохин, А.С. Ахременко и др.; Рос. акад. гос. службы при Президенте РФ. – М., 2000].

На сучасному етапі розвитку відносин "державне управління – громадськість" доцільним є поступовий перехід від найбільш розповсюдженої моделі інформування громадськості до двосторонньої симетричної комунікації. Для успішної реалізації цього переходу необхідно: продовжувати розбудову в Україні інститутів громадянського суспільства, в першу чергу неурядових неполітичних громадських об'єднань; провести реформу інформаційної складової державних органів і закріпити за громадськістю статус "споживача інформаційних послуг", а не об'єкта регулювання та управління; більш широко залучати до роботи в прес-службах та підрозділах взаємодії з громадськістю органів державної влади професійних журналістів, а також запровадити практику стажувань державних службовців, які працюють у відповідних підрозділах у ЗМІ та за кордоном. Однак, остаточно і повністю відмовлятися від інших моделей комунікації недоцільно. Комбіноване використання їх сильних сторін дозволить проводити узгоджену інформаційну політику на перехідному етапі. А у подальшому – інструментарій всіх вищезгаданих моделей комунікації може успішно використовуватися під час реалізації окремих спеціальних інформаційних проектів та кампаній.

В.О. Трачук, ст. викл., НУДПСУ, Ірпінь
trachukvo@bigmir.net

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ

Модернізацію в широкому розумінні можна розглядати як соціально-економічно-технологічну революцію, що радикально змінює життя суспільства.

Розпочавшись в епоху Відродження, модернізація поступово зруйнувала традиційні відносини особистої залежності і породила особисто вільного, автономного індивіда з чіткою самосвідомістю та почуттям власної гідності, а також розуміння того, що особиста свобода, рівність всіх перед законом та соціальна справедливість невіддільні одне від одного.

Попри обмеженість і негативні сторони першого та наступних етапів модернізації в Європі сформувалася культура "модерніти" – матеріально-прагматична культура сучасності. Заснована на раціоналізмі та прагматизмі, прагненні до комфорту та благополуччя засобами матеріального виробництва, змін навколишнього середовища шляхом підкорення природи, удосконалення знарядь цього підкорення, завоювання нових просторів та освоєння нових форм людських стосунків, культура "модерніти" сформувала традицію безперервного розвитку, традицію раціоналізму та утвердила особу як основний суб'єкт європейського права [*Ракитянский Н.М.* Модернизация России и политическая элита // *Власть.* – 2002. – № 1. – С. 17–18].

Українська історія рясніє фактами внутрішніх політичних та соціальних конфліктів, що виникали на ґрунті вимушених, навздогінних модернізацій, обумовлених здебільшого зовнішніми, а не внутрішніми чинниками, внаслідок чого зміни у різних сферах суспільного життя не відповідали одне одному [*Красильников В.А.* Модернизация и Россия на пороге XXI века // *Вопросы философии.* – 1997. – № 7. – С. 44]. Зазначені ознаки дають всі підстави типологізувати вітчизняну модернізацію як неорганічну [*Зеленько Г.* "Навздогінна модернізація": досвід Польщі та України. Критика. – К., 2003.].

Сутність розвитку країн з неорганічним типом модернізації полягає у домінуванні зовнішніх чинників та орієнтації на розвинуті країни як бажаний результат модернізаційного процесу. Хід та результати цього процесу значною мірою залежить від того, яку мету ставить перед собою його основна рушійна сила – модернізаторська еліта, а також від рівня економічного та соціо-культурного розвитку суспільства, що модернізується. Це "елітарний авангардизм" органічно поєднаний з прагматизмом та патріотизмом.

Модернізаційний процес неорганічного типу супроводжується перманентними конфліктами та кризами, "провалами модернізації", і не обов'язково призводять до позитивних наслідків. В. Горбатенко визначає такий стан як "кризовий синдром модернізації", котрий є наслідком взаємодії основних криз політичного розвитку – кризи ідентичності, легітимності, участі, проникнення, розподілу [*Горбатенко В.П., Цветков В.В.* Демократія. Управління. Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства : Монографія. – К., 2001. – С. 25–26].

Причини цих криз мають як об'єктивний так і суб'єктивний характер. В Україні потужно діють обидва чинники, однак в останні роки домінуючим стає суб'єктивний, а саме небажання та породжена ним нездатність вітчизняного політикуму стати повноцінним суб'єктом суспільного оновлення.

Його складовими, на наш погляд, є наступне: кланово-олігархічна модель еліти, сформована на принципах "порнократії" (влади безсоромності, академік І. Дзюба), що призводить до тотальної корупції, відсутності діалогу як у владному середовищі, так і в системі "народ – влада", розмивання суспільної моралі, зацикленості виключно на подальшому особистому збагаченні за будь-яку ціну; надмірна фрагментованість політичної еліти, розколотої за найрізноманітнішими ознаками ідеологічного, економічного, регіонального характеру, що провокує постійні деструктивні конфлікти та спричиняє реальну загрозу тотальної не легітимності правлячого режиму; відсутність ідеології

оновлення суспільства та зрозумілої і прийнятної для широких верств суспільства програми реформ, всі спроби розробки якої не вдалися в силу ігнорування елітою факту зростання ролі інтелектуалізації всіх сфер суспільного життя, відсутності справжнього плюралізму та цивілізованої ідеологічної конкуренції а також через недолугі спроби "мавпування" готових зразків західної модернізації, що поступово перетворюють Україну на "колоніальну демократію"; відсутності у всіх без винятку елітарних угруповань фінансових можливостей самотужки реалізувати бодай хоча б один модернізаційний проект загальнонаціонального масштабу та високий ступінь "приватизації" інститутів держави різними кланово-олігархічними структурами, нездатними об'єднатись задля досягнення суспільного прориву до кращого життя; нерозуміння правлячим класом України того, що основою успішної модернізації та суспільного благополуччя є не фінансовий, а людський капітал, здатний продукувати не лише матеріальний продукт, але й інформацію та знання, без яких всі спроби "наздогнати" західний світ є доволі сумнівними. У випадку провалу країна буде неминуче виштовхнута за межі світового політичного, економічного та інформаційного простору і стане зайвим елементом у глобальному масштабі.

Перелік можна було б продовжити, але попри весь свій негатив, вітчизняна політична еліта, в умовах неорганічного типу модернізації та відсутності розвинутого громадянського суспільства, залишається вирішальним суб'єктом модернізації, від якого головним чином будуть залежати її результат та майбутнє України.

Ю.С. Хатьонка, студ., КНУТШ, Київ
hatyonka.yulya@gmail.com

ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАСІБ ПОЛІТИЧНОЇ БОРОТЬБИ

Актуальність проблеми дослідження тероризму як засобу політичної боротьби визначається потребою дати науково зважену оцінку тероризму як соціально-політичному явищу. Аналіз основних проблем тероризму зумовлюється необхідністю формування та реалізації концепції державної безпеки України, а також міжнародно-правової позиції України з питань боротьби з тероризмом на міжнародній арені. Дослідження проблеми тероризму активно ведеться на рівні державних, громадських організацій, наукових інститутів, спеціальних служб, воєнних відомств і органів охорони громадського порядку. Підтвердженням цьому є те, що питання боротьби з тероризмом було винесено на порядок денний саміту ООН, який відбувся 14-17 вересня 2005 р. [Учасники саміту ООН підписали Конвенцію з боротьби з актами ядерного тероризму // Голос України. – 2005. – 16 верес. – № 174(3674). – С. 1].

Тероризм з'являється тоді, коли суспільство переживає глибоку кризу, передусім – кризу ідеології та державно-правової системи. В такому суспільстві виникають різні опозиційні угруповання (політичні, соціальні, націоналістичні та релігійні) для яких стає сумнівною законність існуючої влади. Вбивства, вибухи, захоплення заручників, транспортних засобів і т.п. лише способи досягнення терористами їхніх політичних цілей.

Історично тероризм виник, як спосіб висловлення протесту і намагання покарати найбільш одіозних фігур того чи іншого політичного режиму. Вбивства конкретних державних і політичних діячів звичайно можуть змінити хід історії, але як показав історичний досвід, не спроможно кардинально вирішити існуючі протиріччя і часто приводили до протилежних результатів.

Еволюція та модифікація сучасних проявів тероризму викликала потребу глибокого наукового осмислення цих питань з точки зору особливостей розвитку України. А саме: які фактори та умови вплинули на появу хвилі тероризму 60-90-х років; які соціальні причини, соціальне середовище, психологія і спосіб життя представників сучасного тероризму; яка ідеологія тероризму; якими матеріальними і фінансовими ресурсами володіють терористичні угруповання; фактори, що впливають на існування і розширення тероризму, які перспективи розвитку терористичної діяльності та інші питання.

Нині існує понад 100 визначень поняття "тероризм", однак жодне з них не підтримане міжнародною спільнотою як загально визнане.

Терміни "терор" і "тероризм" історично вживаються в декількох аспектах, що відкриває простір для довільного маніпулювання ними. У Законі України "Про боротьбу з тероризмом" від 20.03.03 р. тероризм трактується як "... суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства із захопленням заручників, підпалами, убивствами, тортурами, залякуваннями населення та органів влади або здійсненням інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрозами виконати дії для досягнення злочинних цілей".

Тероризм, як і будь-яке інше явище, має багато форм, що викликає потребу їх класифікації. Однак аналіз як вітчизняних, так і зарубіжних відповідних джерел свідчить, що на сьогодні загальноприйнятної класифікації не існує.

Як показує аналіз праць, присвячених дослідженню феномена тероризму, доцільно виходити при його визначенні з чотирьох основних характеристик.

По-перше, тероризм – це насильницька основа дій; по-друге, він має політичні цілі та мотивацію; по-третє, тероризм спрямовується проти переважачих за потужністю державних машин; по-четверте, для тероризму характерним є свідоме нехтування долями тисяч людей.

Сучасний тероризм може бути серійним або одноразовим, здійснюється глобально або локально. Він має на меті повалення керівництва в країні чи в регіоні, зміну політичного ладу, порушення територіальної цілісності держав, стабільності суспільства.

Феномен сучасного тероризму полягає в тому, що в умовах сучасної цивілізації слабка сторона має можливість застосовувати насильство проти сильнішої сторони.

Тероризм досліджується як явище соціальне, соціально-психологічне, соціально-правове, як тип політичної поведінки, як різновид злочинної діяльності тощо. Отже, тероризм можна трактувати як політику і практику досягнення політичної мети з допомогою терору.

Центральним елементом тероризму є терористичний акт – дія, що привертає увагу державних органів та громадськості до конкретної політичної проблеми або ситуації. Його безпосереднім завданням є згадане вище за-

хоплення заручників, викрадення політичних діячів або їх убивство, одержання грошей, спеціальних матеріалів, транспортних засобів або зброї, звільнення політичних в'язнів, поширення загального стану терору. Терористичні акти здавна супроводжують розвиток суспільства.

Об'єктом терористичних замахів є, з одного боку, люди як жертви посягань, а, з іншого – правопорядок, що існує у певній країні або у світі, у тому числі порядок управління, територіальна цілісність, політичний устрій. Тероризм походить з комплексу різних явищ, таких як: колоніалізм, расизм, політичне переслідування, порушення прав людини, економічна експлуатація, безробіття, занепад суспільства тощо.

Виявлення причин тероризму є однією з основних проблем при розробці і вдосконаленні правових заходів боротьби з тероризмом. Серед саме політичних причин називаються:

- 1) репресії з боку правлячої еліти щодо опозиційних політичних партій;
- 2) зіткнення політичних інтересів двох держав в якому-небудь регіоні;
- 3) помилки в національній політиці, що допускаються урядом;
- 4) заохочення тероризму на рівні державної політики, як це роблять окремі країни;

5) незадоволеність діяльністю уряду іноземних держав, у зв'язку з чим скоюються терористичні акти проти його представників і установ тощо.

І хоча деякі дослідники стверджують, що боротися із тероризмом неможливо, вказуючи на його, в першу чергу, економічну природу, проте історичний досвід дає нам приклади як успішної боротьби із тероризмом, так і його поступового зникнення, як своєрідної хвороби перехідного періоду. Але одразу ж варто зазначити, що боротьба із тероризмом має йти в двох площинах: засобами антитерористичних підрозділів (це справа професіоналів і тут нічого додати) і політичними засобами.

Як відомо, найбільше світла бояться ті, хто звикли робити свої справи в темряві. Розкриття істинних рушійних сил тероризму, викриття справжніх замовників, а не тільки виконавців терористичних актів, ефективна міжнародна протидія терору можуть створити умови, коли терористи і їх замовники відчують безперспективність подальшого застосовування терору.

Важливим фактором, здатним зняти майже всі основні причини тероризму є якнайшвидше створення умов для легальної і легітимної боротьби за релігійні, етнічні і, навіть, сепаратистські інтереси певних груп населення. Але при цьому слід звернути на те, що розрізнені дії окремих країн недостатні для ефективного протистояння тероризму. Боротьба з тероризмом вимагає участі всіх країн світової спільноти, тим більше в умовах глобалізації світових процесів, і приводить до необхідності розробки комплексних міжнародних підходів і єдиних методик протистояння різним терористичним проявам.

Таким чином, сутність сучасного тероризму можна тлумачити як насильницьку дію, що дає змогу використовувати інформаційні, фінансові та технологічні ресурси, спрямовується на свідоме нехтування людським життям для досягнення основної мети – стати впливовим елементом формування нового світового порядку.

Сучасний тероризм успадкував від історичних попередників усі риси політичного насильства. Він володіє специфічними особливостями і становить новий ступінь розвитку цього явища.

Трактування об'єктивного загальноприйнятого розуміння тероризму потребує врахування складності структури цього феномену, який є єдиним монопольним явищем із чітко визначеними межами і є методом політичної боротьби, що використовується різноманітними політичними силами.

О.Г. Хачатрян, студ., ДонНУ, Донецьк
hachatryan08@rambler.ru

ЖЕСТИ ПОЛІТИКІВ І ПОЛІТИЧНІ ЖЕСТИ

У будь-якому виді спілкування важливу роль відіграє невербальна комунікація. Вона охоплює не тільки несловесні характеристики (наголос, тембр і тон голосу), але й маніпулятивні характеристики рухів і поз тіла (сюди ж відноситься тип зачіски, зовнішній вигляд, гардероб). Це лише небагато з тієї інформації, яку ми отримуємо, в першу чергу, по зоровим каналам. Питання різних аспектів невербальної комунікації досліджені багатьма вченими, такими як А. Піз, Х. Рюкле, Р. Якобсон, М. Люшер, В. Бебік, Г. Почепцов та ін.

Вивчення невербальних аспектів комунікації є питанням делікатним і специфічним, але доволі актуальним. Особливістю тут є необхідність враховувати окрім специфіки політичного поля, в якому розгортається комунікація, та ефективності каналу зв'язку, індивідуальні характеристики сугестора та реципієнта. У зв'язку з цим прийнято розрізняти жести політиків (той суб'єктивний початок, який притаманний кожній людині та виражається як суто індивідуальна характеристика) та політичні жести (певний набір жестів-символів, що властиві й зрозумілі певному політичному полю, у певний час, за певних обставин). Тож дослідження обох категорій допоможе краще розуміти індивідуальні особливості політичних діячів та правдивість їх намірів.

Французький політичний діяч Шарль-Моріс Талейран колись сказав, що мова дана людині, щоб приховувати власні думки. Тому жести, міміка, постова людини виглядають своєрідними детекторами брехні, доповнюючи, підтверджуючи або спростовуючи висловлене. Загально відомо, що невербальною комунікацією управляти майже неможливо, навіть після тривалих тренувань [Бебік В.М. Політологія для політика і громадянина: [Монографія]. – К.: МАУП, 2003.]. Тож коли ми бачимо "нерухомого" політика, який силою волі регулює свої жести, ми підсвідомо відчуватимемо, що цій людині є що від нас приховувати. Навчитися контролювати невербальний потік інформації дуже важко, а від природи цей дар мають одиниці і як було доведено багатьма вченими – переважно жінки. Тож сучасна українська політична еліта стала звертати багато уваги на свій вигляд, і перш за все – на свої жести.

У даній роботі зроблена спроба дослідити специфіку жестів перших осіб країни: Ю.В. Тимошенко і В.А. Ющенко. Під час спостережень було помічено, що Юлія Володимирівна вміє (або свідомо, або завдяки природній харизмі) контролювати свої жести й міміку, вдало використовуючи цю "зброю" на свою користь: її обличчя ніколи не видає зайвої емоції, і лише характерні

рухи пальців часом можуть виказати її, розповісти про неї більше, ніж вона хотіла б. Час від часу руки прем'єр-міністра здіймаються у повітря, доводячи рівень хвилювання і важкість пошуку додаткових аргументів. Іноді посеред розмови вона раптово замовкає і посміхається, здавалося б не зовсім доречно, насправді ж це такий коротенький тайм-аут, за ним, як правило, лунає серйозна аргументована відповідь. Співрозмовники Тимошенко дуже часто плутають переведення нею подиху з визнанням поразки. Вона якоїсь миті замовкає, кокетливо сміється, наче не має, що відповісти, але так вона лише перемикається на інший регістр, і у ньому часто звучить те, що співбесідника приглоумшує. Пані Тимошенко – блискучий полеміст, при цьому на відміну від інших жінок політиків вона не приховує своєї природної жіночості, а навпаки робить свою природну слабкість зброєю в політичній боротьбі.

Що стосується В.А. Ющенко, то його, безумовно готують політтехнологи. Властиві йому певні технологічні прийоми, ймовірніше за все, штучно створені. Наприклад, зразки побудови фраз, постава, міміка, колір одягу та ін. Але притаманні йому жести часто стають у супереч із промовою. Він часто торкається свого обличчя, чола, наче замислюється, при цьому, робить це посеред фрази, через що створюється враження провалу в задумі. Але час-то потім він починає промову з фрази, синтаксично не пов'язаної з попередньою. Коронна звичка Президента – прикладати пальці до вуст – це завжди свідчить про небажання сказати щось зайве. Ющенко, напевно, усвідомлює, що іноді у промовах може сказати щось зайве або некоректне, що зумовлює його прагнення контролювати себе.

Було помічено, що він часто робить характерний згортаючий жест руками, таким чином намагаючись наче втягнути інформацію, акумулювати її, щоб потім видати назовні. Нерідко він "згортає" однією рукою, а видає – двома, таким чином ніби намагається віддати більше, ніж втягнув у себе. Відповідно тексти, якими він супроводжує цей жест, не завжди переконливі.

Динаміка прикладання руки до чола є доволі органічною, а різкі лідерські жести – дещо штучні, заучені. На фото це непомітно, але коли цей рух супроводжує промову, виходить десинхронізація або жестове загинання. Так наприклад, викидання руки назовні – це жест-крапка, він має завершувати спіч, у жодному разі його не можна використовувати серед промови, як це робить В.А. Ющенко. На мою думку, цей жест – одна з найбільш невдалих порад президентських політтехнологів [*Контрторських І. Жести наших вождів // Експрес. – 2005. – Лип.*].

Початок ХХІ ст. в Україні відзначений суттєвими змінами: розвитком вітчизняних політичних технологій, формуванням українського політичного буття як специфічного явища. Зростають професійно і політики, і політтехнологи, тому не дивно, що на підставі жестів деяких політиків формуються політичні жести властиві саме українській політичній дійсності, але визнані й закордоном (так, поєднання фрази "любі друзі" із характерним викиданням руки назовні стало вже символічним, ще більш знаковою стала коса оповита навколо голови). Отже, детальне вивчення закордонного й вітчизняного досвіду допоможе політологам не тільки об'єктивніше розуміти особливості вербальних і невербальних характеристик наших політиків, але й вдосконалювати техніку їх поведінки на публіці.

ІМІДЖЕВІ ВИБОРЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У політичних і журналістських колах часто можна почути, що українцям бракує політичної культури для того, щоб вони змогли сформувати собі чесну і відповідальну владу. Така "пропаганда" призводить до того, що пересічний українець всі свої біди також починає пов'язувати з відсутністю політичної культури у можновладців. Неоднозначно також сприймається термін "виборчі технології". Ще важче провести певну взаємозалежність виборчих технологій з політичною культурою. Однак демократичні вибори (виборчі кампанії) і застосування під час їх проведення виборчих технологій виступають своєрідним каталізатором формування політичної культури.

Не заглиблюючись у підходи визначення політичної культури, відзначимо, що "це сукупність стійких форм політичної свідомості й поведінки, а також характеру і способів функціонування політичних інститутів у межах певної політичної системи". А у свою чергу політична свідомість (як найголовніша компонента політичної культури) визначається як "сукупність знань, ідей, поглядів, орієнтацій та установок індивідів і соціальних спільностей стосовно політичної системи та їхнього місця в ній" [Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки). – К.: Либідь, 2005. – С. 480–481.]

Можна відзначити, що політична культура прагне інтегрувати суспільство, забезпечувати стабільність відносин еліти й електорату (якщо акцентувати на тому аспекті, що демократичні вибори є найвагомішим чинником прояву і формування політичної культури).

Дамо дефініцію виборчим технологіям – це комплекс способів ведення виборчої кампанії для досягнення мети (перемога, участь у виборах), основною ознакою чого є спонукання виборців віддавати свої голоси за відповідного кандидата в ході виборчої кампанії. Відповідно іміджеві виборчі технології – це один із видів виборчих технологій, визначальною рисою яких є формування іміджу кандидата (партії). У свою чергу імідж – це "образ політичного діяча, що створюється цілеспрямовано для забезпечення емоційно-психологічного його впливу на виборців для популяризації даного політика та з метою позиціонування його в електоральному полі" [Сучасний виборчий PR : Навч. посіб. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – С. 223].

Але як відзначає відомий український дослідник Л. Кочубей, іміджеві технології покликані формувати образ політичного лідера. А його імідж має "створюватися на основі запитів і потреб суспільства. Одне із головних завдань при розробці іміджевих технологій у виборчому процесі – відстеження співвідношення іміджевого задуму та іміджевих трансформів, тобто модифікації іміджу у процесі його сприйняття виборцями. Імідж як імітаційний образ не повинен бути функціональною альтернативою політичного діяча" [Кочубей Л.О. Виборчі технології: Політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України). – К.: Юридична думка, 2006. – С. 205].

Формуванню іміджу політичного лідера має передувати вивчення суспільних запитів і потреб суспільства і лише тоді політик в ході виборчої кампа-

нії має вказувати і пропонувати способи їх задоволення. Таким чином імідж політика починає відображати певні цінності і певні установки у виборців, по суті він формує (можливо і нав'язує) певний тип політичної культури. Підтримуючи того чи іншого кандидата, виборець обирає для себе модель бажаного майбутнього і разом з тим приймає ті цінності, на які вказує йому лідер. Таким чином, завдяки іміджевим виборчим технологіям політик стає референтом для виборців у певних сферах громадського життя; і якщо його діяльність оцінюється більшістю позитивно, то і його вплив на формування політичної культури в суспільстві стає значно вагомішим і тривалішим. Звичайно потрібно висловити застереження, що часто завдяки маніпулятивним, "брудним" технологіям здійснюється формування громадської думки під певного "лідера". За таких умов відбуваються інформативні викривлення і описана вище модель навряд чи діє.

М.В. Худолій, студ., КНУТШ, Київ

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ПОЛІТИЧНОЇ РЕКЛАМИ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Політична реклама – це оплачена, неперсоніфікована форма комунікації, яка здійснюється ідентифікованим спонсором і використовує ЗМІ з метою впливу на цільову аудиторію, метою якої є створення популярності окремим політичним лідерам чи партіям.

Початком розвитку рекламного бізнесу в Україні вважають прийняття в 1996 році закону "Про рекламу". А початком політичної реклами час становлення української державності, – початок конкуренції багатьох нових політичних сил за владу.

Група науковців вважає, що політична реклама виникла десь у XIX–XX ст. н.е. і бере свій початок з набутків комерційного рекламування та соціально-психологічних наук.

Проте саме політична реклама, мабуть, була першою поміж інших видів реклами. І навіть походження цього слова пов'язано з державою, владою і політикою.

Рекламна діяльність зародилася ще на світанку цивілізації. Слово "реклама" походить від латинського "reclamare" – викрикувати. Інститут глашатаїв було зафіксовано на державному рівні дуже давно. Посада глашатая згадується ще в XIV ст. до Різдва Христового. Глашатаї використовувалися для повсякденного інформування жителів стародавніх міст. Вони повідомляли населенню найрізноманітнішу інформацію: про вшанування ушавлених полководців, про прибуття в місто чужоземних послів, про чергову роздачу хліба або грандіозну циркову виставу, про виклик громадян у суд, про винесення вироків і виконання страт тощо.

У період античності усна реклама вже відокремилася від загальної інформації. Навіть у ті часи велике значення мали окремі елементи процесу рекламування: смислове навантаження закликів і вигуків, їхнє лексичне значення, інтонування, тембр голосу, мелодика звуку, а також зовнішній вигляд

(одяг, зачіска, міміка, жести, набір предметів, якими користувалися закличальники, намагаючись привернути до себе увагу). Це нагадує результат роботи сучасних іміджмейкерів.

Початки іншого виду реклами – образотворчої – тісно пов'язані з орнаментом, малюнком, скульптурою. В основному зображували лідерів, керівників, видатних осіб того часу.

До протореклами також належать орнаменти ритуальних і статусних татувань; жезли начальників, які символізували владу; знаки права і власності у вигляді клейм; племенні тотеми, де було зображено тварин, що вважалися пращурами племені й утілювали могутність, сміливість, розум, хитрість тощо (порівняйте із сучасною символікою). Воскові маски предків, що їх носили на тріумфальних і релігійних процесіях і які стали неодмінною частиною інтер'єрів вілл римських патриціїв, відображали древність роду, велич його діянь та правонаступність.

Значна кількість рекламних елементів містилася у святкових процесіях: декламація хвалебних віршів, демонстрація здобутих у боях трофеїв, вигуки глашатаїв, які запрошували на видовища, музика, співи, вистави. Особливо важливого значення надавали їм у стародавньому Римі, справедливо вважаючи, що населення в такий спосіб призиваюватиметься до величі імперії. Це були попередники сучасних рекламних кампаній, спрямованих на потенційного споживача, які об'єднують значну кількість знакових засобів, тому мають справляти шоківий вплив на цільову аудиторію. Така реклама сьогодні, як і колись, формує національний менталітет, а також спонукає окрему людину підтримувати ці заходи власними діями.

Із розвитком писемності (68 тисячоліття до н.е.) реклама набуває вигляду писаного тексту, найбільш поширеного спочатку у близькосхідних культурах. Як приклад політичної письмової реклами античності можна назвати хвалебні написи ("каміння, що говорить") на статуях правителів, зроблені з метою пропагування їхніх поглядів і здобутків, написи ("книги пірамід") із давньоєгипетських гробниць, а також написи на так званій Стіні коршунів, де описуються подвиги шумерського правителя XXIV ст. до н.е. Дешевшими й поширенішими були написи, надряпані або намальовані фарбою на стінах. Особливо багато таких написів збереглося в законсервованому вулканічним попелом стародавньому місті Помпеї. Їх налічується понад 1,5 тисячі. Серед них символічні зображення основних споруд зі стрілками, які вказують напрям до них, інформація про видовища, передвборні гасла римських і місцевих політиків і адміністраторів і оголошення щодо заборони реклами в неналежних місцях.

Для впорядкування рекламної стихії стіни громадських будівель було спеціально побілено чи покрито білою фарбою. Вони мали назву "альбум" і призначалися для оперативних повідомлень, оголошень, новин. Спеціально оброблені білі дошки виставляли на площах біля будинку верховного жерця, понтифіка. На них писали для загального відома важливі державні новини, прогноз погоди, урядові розпорядження. Потім ці щити-таблиці ховали в архів. У 59 р. н.е. консул Юлій Цезар наказав оперативно повідомляти на вибраних дошках поточні рішення сенату.

А пізніше, у X–XI ст. зі зростанням кількості населення в середньовічних містах інститут глашатаїв та гінців відродився. У глашатаях мали потребу дувництво, лицарство, бюргерство, купецькі гільдії. Були також королівські й лицарські глашатаї (герольди) і міські глашатаї, які інформували населення про адміністративні розпорядження міської влади. У XI–XII ст. набула великого поширення знакова система у вигляді геральдики. Продуктом цієї системи були лицарські герби, які увінчували портали родових замків, красувалися на щитах, шлемах, ефесах шпаг, полкових прапорах. Діяла також торгова й цехова геральдика, геральдика окремих міст і країн.

О.В. Чепак, студ., КНУТШ, Київ
echepak@rambler.ru

ДИКТАТУРА НАФТОДОЛАРА, АБО КОРЕЛЯЦІЯ ПОНЯТЬ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ ТА ТИПІВ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Політичний режим (*від лат. regimen* – управління) – це система методів і засобів здійснення політичної влади в країні [*Шляхтун П.П.* Конституційне право : Словник термінів. – К.: Либідь, 2005. – С. 364]. Режим виступає виразником безпосередніх інтересів влади. Джордж Оруел у своєму найвидатнішому романі "1984" прописує: "Мета влади – влада" Одним з ключових елементів функціонування політичних режимів є наявність достатньої ресурсної бази, мобілізація якої створює необхідні умови для досягнення поставлених владою цілей. Використання ресурсів дозволяє режиму інтегрувати суспільство перед необхідністю вирішення назрілих завдань [*Цыганков А.П.* Современные политические режимы: структура, типология, динамика. – М., 1995].

Ресурси життєздатності режиму можна класифікувати за різними критеріями. Стефен Андріоль та Джеральд Хоппл поділяють ресурси на національні та міжнародні. [*Andriole S., Hopple M.* Revolution and Political Instability. – London, 1984]. Г.Бінендиж виокремив матеріально-силові та духовно-психологічні. В залежності від цілі, яку переслідує дослідник, обираються пріоритетні ресурси. Проаналізувавши сучасні системи методів здійснення політичної влади, метою даної наукової роботи стала оцінка ступеню залежності таких змінних як наявність енергетичних ресурсів та типу політичного режиму.

До паливно-енергетичних ресурсів належать нафта, нафтопродукти, природний газ, кам'яне вугілля. Для того, щоб звузити область дослідження, зосередимо увагу на нафті, яка є унікальним видом енергетичних ресурсів та замінити яку повністю в найближчій перспективі неможливо. Нафтовидобування промисловість у світовому господарстві розвивається в обмеженій кількості країн, що зумовлюється нерівномірністю розміщення сировинної бази. Розвідані запаси нафти розподіляються наступним чином (%): Саудівська Аравія – 25,4; Ірак – 11, ОАЕ – 9,4; Кувейт – 9,3; Іран – 9,1; Венесуела – 6,8; Росія – 4,8; Китай – 2,4.

Якщо уважно придивитися до цих країн, то можна з впевненістю сказати, що жодній з них не притаманний демократичний політичний режим, не див-

лячись на задекларований на світовій арені статус. Усі вони тягнуть до авторитаризму, або до його пом'якшених варіантів. Авторитаризм характеризується зосередженням державної влади в руках однієї особи чи групи осіб або в одному органі [Шляхтун П.П. Конституційне право : Словник термінів. – С. 11]. Цей режим властивий політичній владі, яка постійно виявляє тенденцію до розширення своїх повноважень і встановлення тотального контролю над суспільством.

Багатство ресурсів заважає інтенсивному пошуку ефективних економічних відносин усередині країни, не сприяє розвитку приватного підприємництва та утворенню середнього класу як основи демократичного суспільства.

Геополітична наявність 90 відсотків енергоресурсів у власності авторитарних режимів означає неефективне використання ресурсів, що створює глобальні дисбаланси, які складно врегулювати мирним шляхом тільки завдяки економічному втручанням. Останні війни були способом вирішення цих проблем.

В сучасному світі наростає геостратегічна нестабільність, в основі якої лежить посилення боротьби за енергоносії.

Однією з причин регіональних та міжнародних конфліктів в майбутньому стане асиметрія між країнами виробниками енергоносіїв та країнами-споживачами. Як стверджує Майкл Клер [Michael Klare. Resource Wars. The New Landscape of Global Conflict. – N. Y., 2002], "конфлікти навколо природних ресурсів, а також сили та багатства, які вони приносять, стали відмінною рисою глобального пейзажу". Уже сьогодні очевидно, що зонами потенційних конфліктів у зв'язку зі зростаючою вичерпаністю запасів органічного палива до 2050–2060 рр. стануть регіони, багаті на енергоносії (Перська затока, басейн Каспійського моря, Південно-Китайське море, Венесуела, Нігерія, Індонезія, Мексика), а також зони транспортування нафти танкерами (протоки) й місця проходження магістральних нафто й газопроводів.

Розуміючи небезпеки потенційних конфліктів, політична верхівка країн енергоносіїв ставить на головну опору авторитарних режимів – армію, поліцію, службу безпеки.

Тобто, можна прослідкувати таку тенденцію: чим багатша нафтою та газом країна, тим авторитарніше режим. Виключень майже немає. Венесуела – нафтодоларовий соціалізм, Росія – суверенний капіталізм. Вірніше, монархічний по суті, інші країни – султанати та іджмахерії.

Д.І. Черетун, студ., КНУТШ, Київ
ernesto.08@mail.ru

МЕХАНІЗМИ УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ У КАДРОВИХ ПАРТІЯХ (НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЇ М. ДЮВЕРЖЕ)

Перш ніж розкрити суть даної проблеми, необхідно дати визначення поняттю "партія". "Партія політична – добровільне об'єднання людей, котрі прагнуть домогтися здійснення ідей, які вони поділяють, задоволення спільних інтересів; організована певним чином частина якоїсь соціальної верстви, класу, покликана висловлювати і захищати інтереси цієї спільноти, домага-

тися їх дотримання і виконання, бути її політичним "голосом", "уособленням" окремих групових інтересів." [Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. Шемшученка, В. Бабкіна, В. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – С. 474]. У 1951 році відомий французький політолог Моріс Дюверже у своїй праці "Політичні партії" виклав суть бінарної класифікації партій, згідно з якою останні поділяються на масові та кадрові. За визначенням дослідника, кадрова партія – "це угруповання нотаблів, їхня мета – підготувати вибори, провести їх і підтримувати контакти з кандидатами" [Дюверже М. Политические партии. – http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Duverg]. Фактично кадрова партія є виразником інтересів вузьких бізнесових кіл або інших груп, об'єднаних на професійній основі, у політиці.

Перед тим, як визначити механізми ухвалення рішень у партіях даного типу, необхідно ознайомитися з їхньою структурною організацією. Основна організаційна одиниця кадрової партії – комітет, або кокус (англ. caucus) – більш або менш вузька група партійних діячів, особливо активна на місцевому рівні. Нотабль (франц. notable) – дійова особа кадрової партії. Під цим поняттям Дюверже розуміє людей, чиє становище в суспільстві забезпечується їхнім авторитетом у політичному житті. Нотаблів умовно можна класифікувати наступним чином: 1) впливові харизматичні особи; 2) експерти-політтехнологи; 3) нотаблі-фінансисти. До кадрової партії навряд чи можна застосувати термін "централізація", адже кожен її повноцінний член являє собою самостійного суб'єкта бізнесових і політичних відносин, який має власні інтереси у певній сфері та бажає їх реалізувати. За характером своєї діяльності партія кадрового типу нагадує акціонерне товариство або ринок торгівлі, де все базується на принципах купівлі-продажу та узгодження інтересів окремих гравців.

Нотаблі-фінансисти справедливо вважаються основою кадрової партії, оскільки виділяють кошти на її функціонування та проведення виборчих кампаній. Тому саме вони власне й подають своєрідні "законопроекти" до комітету партії, де висувають свої вимоги (фактично йде процес лобювання), та в подальшому впливають на хід прийняття рішень. На рівні комітету партійні чиновники обробляють подання та узгоджують спірні питання, які виникають у відносинах між нотаблями. На цьому етапі до роботи можуть підключитися харизматичні особи, здатні впливати на формування громадської думки. Їх ім'я, престиж і зв'язки можуть надати кандидатам від партії підтримку і забезпечити їм голоси, тому комітет також має врахувати інтереси впливових нотаблів, хоча іноді останні можуть задовольнитися звичайною матеріальною винагородою за свої послуги. Деякі корективи у процес ухвалення рішень можуть внести експерти-політтехнологи, які знають, як придати інтересам бізнес-структур привабливого для суспільства вигляду, як спілкуватися з виборцями і як слід організувати кампанію, але кардинально змінити щось вони не в змозі, тому фактично грають роль виконавців і радників. Щодо лідера кадрової партії, то він може або безпосередньо впливати на хід прийняття рішень (якщо інші нотаблі залежні від нього та визнають його значущість), або бути звичайною "емблемою", яка допомагає виборцям ідентифікувати партію у політичному світі.

Основний допоміжний інструмент у процесі ухвалення рішень всередині партії кадрового типу – її горизонтальна структура. "Горизонтальний зв'язок

фактично прослідковується або у прямому контакті між членами базових груп, або між керівниками двох сусідніх місцевих комітетів, федерацій" [Дюверже М. Политические партии]. Загалом, саме завдяки цьому зв'язку нотаблі узгоджують між собою свої інтереси та намагаються забезпечити собі підтримку в інших регіонах. Дуже часто це здійснюється на позапартійному рівні шляхом міжособистісних домовленостей або торгів між бізнес-структурами.

Таким чином, специфіка механізмів ухвалення рішень у кадрових партіях змушує досліджувати принципи їх функціонування не тільки в контексті відносин владних і політичних, а й вузькогрупових бізнесових. Це зобов'язує враховувати всі нюанси даної проблеми та розглядати кадрову партію не просто як політичний інститут, а саме як бізнесову корпорацію.

О.Ю. Шавардова, здобувач, КНУТШ, Київ

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЛІТИЧНІЙ МОВІ

Актуальність даної проблеми полягає у тому, що в багатьох демократичних країнах комунікативні технології є дуже важливим елементом суспільного контролю, а також у тому, що в зв'язку зі змінами, які відбулися в Україні, зокрема у сфері ЗМІ, дуже актуальним стало питання створення комунікативних технологій.

Розглянуто специфіку взаємодії мови та політики і з'ясовано коло основних проблем, які складають теоретико-політологічний та практично-прикладний зміст досліджень політичної мови, визначено суть і основний зміст поняття "політична мова". Розкрито роль і значення поняття як ефективного засобу маніпулятивного впливу. Доведено, що політична мова має значний маніпулятивний потенціал, який найбільш повно реалізується у політичних міфах та стереотипах, у політичній рекламі та пропаганді, у функціонуванні засобів масової інформації та в публічному мовленні політичних діячів. Проаналізовано основні аспекти мовно-маніпулятивної діяльності сучасного політика, обґрунтовано визначальну роль засобів масової інформації у мовному політичному маніпулюванні, визначено заходи, які повинні сприяти його обмеженню використання політичними силами в українському суспільстві.

В політичній діяльності активно застосовуються маніпуляція у формі вербального впливу. Цей вплив може здійснюватись як на свідомому рівні (у вигляді метафор, підміни понять тощо) так і на рівні несвідомого (сублімінальний вплив). Також вербальні впливи застосовують в "Чорному ПіАрі". Використання цих технологій в політичній діяльності свідчить про нерозбірливість у станах, про інтелектуальну перевагу.

Політичні соціально-економічні, культурні, правові аспекти функціонування державної мови при всій специфіці мають бути узгодженими елементами цілісного світогляду, декларованого як курс держави на гармонію і злагоду в суспільстві. Неупередженість, перекоси і самоплив тут приховують загрозу неабияких конфліктів. Поки що спостерігаються час від часу спроби владних структур розробляти проекти, втілення яких не відбувається.

Об'єктом даного дослідження є явище суспільного мовлення, його основні риси, особливості, досвід впровадження у різних країнах. Предметом є процес запровадження комунікативних технологій в політичній мові в Україні. Таким чином, метою даної роботи є показати можливість використання комунікативних технологій у політичній мові в Україні, звернувши увагу на світовий досвід.

У відповідності до поставленої мети даної роботи, можна сформулювати наступні завдання цього дослідження: проаналізувати різні підходи до визначення суті комунікативних технологій; розглянути досвід створення та функціонування комунікативних технологій в різних країнах; проаналізувати ситуацію, яка склалася в Україні у сфері комунікативних технологій; спробувати запропонувати певні поради та прогнози стосовно впровадження комунікативних технологій в Україні.

У відповідності до поставленої мети та завдань дослідження, структура роботи матиме певний вигляд. Для зручності дана робота поділена на три розділи, кожен з яких, в свою чергу, поділений на підпункти. При написанні роботи використані описовий, історичний та порівняльний методи. Підсумком даної роботи має стати прогнозування майбутніх перспектив використання та створення комунікативних технологій в політичній мові в Україні.

Ю.А. Шайхалієва, студ., КНУТШ, Київ
Yuno4ka@ukr.net

ПОЛІТИЧНИЙ СУБ'ЄКТ СУЧАСНОСТІ: ГОЛОВНІ СКЛАДОВІ ІДЕАЛЬНОГО ІМІДЖУ?

Враховуючи кризовий стан сучасних соціально-політичних відносин, народження нової політичної еліти є неминучим. Політична влада суб'єкта "де-юре" має стати владою "де-факто". Суб'єкт в політиці є джерелом цілеспрямованої політичної діяльності на об'єкт. Ними можуть виступати як окремі особистості, так і соціальні пласти, політичні інститути і т.п., що можуть реалізувати таким чином свій соціально-політичний інтерес. Я вирішила розглянути дану проблему на прикладі політичного суб'єкта-особистості. Іноді політологи називають цього суб'єкта "актором", маючи на увазі особливого роду гравця в азартній грі, що зветься політикою. Така ідея інтерпретації політичних відносин крізь призму емпірично споглядаємої поведінки окремих індивідів як основних суб'єктів політики першопочатково розроблялася у рамках класичного біхевіоралізму і, у свій час Г. Лассуелом.

Увійти в історію, стати героями критичних політичних періодів можуть лише ті політики, що наділені харизмою. За Вебером, "харизмою варто називати якість особистості, завдяки якій вона оцінюється, як наділена особливими специфічними здібностями, що не є доступними іншим людям" [Вебер М. Избр. произведения : Пер. с нем. / Сост., общ. ред. и послесл. Ю. Давыдова; предисл. П. Гайдено; коммент. А. Филиппова. – М.: Прогресс, 1990. – С. 139]. Якщо ж політичний діяч не має власної харизми, він має створити собі новий імідж, ідеальний для нього. Уебстер визначає імідж як "образ

особистості, продукта, соціального інституту, котрий поділяє широка спільнота і, який часто формується навмисно" [Webster's New World Dictionary. – N. Y., 1994. – P. 712]. Політичний імідж, у свою чергу, покликаний справити емоційно-психологічний вплив на певних осіб з метою популяризації. Населення формує своє уявлення про політика не на підставі безпосередніх контактів, як при звичайному знайомстві, а на основі його символічних уявлень в межах суспільних комунікацій [Басовская Е.Н. Творцы черно-белой реальности // Критика и семиотика. – 2004. – № 7. – С. 257–263].

Усе, що нас оточує у сфері політики – все це символи, міфи, ікони масової політичної культури. За гарний імідж в політиці платять як за реальну річ. Першу скрипку у його створенні грають іміджмейкер та політ-технолог. Від їхніх професійних знань, умінь і навичок залежить дуже багато. Це рідкісні люди, і працювати з політичними лідерами їм дуже важко, тому що у політиків найчастіше розвинута "Я-концепція". Сучасна політологічна наука виділяє три основні способи, які можна використати для формування іміджу: 1. Декларація причетності; 2. Створення міжособистісного та ідеологічного контрасту; 3. Ставка на базову проблему. Тобто, зазвичай канонічне зображення з'являється таким чином: спершу людина починає асоціюватися в масовій свідомості з якоюсь своєю основною рисою; далі ця якість отримує як обрuntuвання легенду, котра, як правило, містить мало спільного з біографією персонажа, проте відповідає певним кліше (наприклад галерея образів політиків, за Р. Шварценбергом, повторює набір класичних театральних амплуа: "Рятівник Батьківщини"; "Батько нації"; "Свійський мужик"; "Чарівний лідер", – політ-технолог про Дж. Кеннеді: "Якщо ваш кандидат гарний чоловік, то всі жінки повалять голосувати за нього, тягнучи за собою чоловіків").

Як бачимо, ідеальний імідж політичного суб'єкта має бути наскрізно просягнутий ідеєю переходу за межі буденного, має являти собою щось неординарне. Він повинен вміти жартувати, імпровізувати, бути чарівним і мати навіть маленькі слабкості, що роблять його близьким і зрозумілим мільйонам співгромадян. Білл Клінтон, наприклад, увійшов у свою переможну виборчу кампанію із саксофоном у руках. Виходить, що недооцінка значущості іміджу – очевидний недорахунок у сфері публічної політики і, на жаль, він притаманний більшій кількості суб'єктів політичної еліти [Сосланд А. Харизма современных политика и как ее создавать. – К.: Логос, 1999. – Вып. 9. – С. 87–95].

Не можна забувати і про політичну рекламу, що є концентрованим комунікативним вираженням політичної платформи певних політичних сил, яке сприяє впровадженню у масову свідомість чіткого уявлення стосовно політичного вибору [Шпортко О. Особливості політичної реклами як елемента комунікативного процесу // Політичний менеджмент. – 2007. – № 6 (27). – С. 24–26]. Глядач має почути політика не в словах, а в паузах, в музиці пластичних рухів.

Головне – швидко не згаснути. Політичний суб'єкт має будувати кар'єру не на полемічній риторичі, а на реальних відповідях на питання, що на часі. Політик, як той Воїн Світла має "пам'ятати слова Ісуса: Та буде слово ваше "так" – "так", "ні – ні". Коли воїн бере на себе відповідальність, він дотримується слова" [Коельо Пауло. Книга воїна світла : Пер. з порт. – К.: Софія, 2004. – С. 121].

"ВИКРАДЕННЯ ЄВРОПИ": ЧИ МОЖЛИВЕ НОВЕ ЖИТТЯ ОДНІЄЇ ГЕОСТРАТЕГІЇ ?

Терміном "викрадення Європи" прийнято позначати російську геостратегію, що детермінована генетичною біполярністю континентальної Європи, витоки якої сягають відокремлення та конкуренції двох великих провінцій Франкського королівства, а саме: Нейстрії та Австразії [Цимбурський В.Л. "Європа-Росія": третя осень системи цивілізацій // Поліс. – 1997. – № 2. – С. 56–76]. Посилаючись на "концептуальні карти Європи" С. Рокана, В. Цимбурський зазначає, що лінією розмежування цих провінцій був так званий "пояс міст", який за часів Римської імперії фактично виконував роль її лімесу, простягаючись торговими шляхами та воєнними поселеннями від "нижніх земель" імперії через прирейнські області та Лотарингію до Альп.

З часом на основі розмежованих Нейстрії та Австразії виникають дві великі західно-християнські держави – королівство Франція та Священна Римська імперія германської нації. Відповідно маємо західний (Франція) та східний (германські землі) центри романо-германської цивілізації. Силу, що прилягає до Атлантики, й силу, що опирається на внутрішнє континентальне ядро Європи. Головна тенденція, що була пов'язана з геополітичною структурою цієї цивілізації, полягала у можливості реорганізації та зміщення східного центру Європи шляхом періодичного втягування в його потенціал резервів Росії. Для Росії таке періодичне втягування обертається специфічною геостратегією "викрадення Європи", яка існує в російській історії у вигляді повторюваних подієвих циклів, чотири фази кожного з яких безпосередньо мають сюжет "викрадення", а п'ята фаза – існує у вигляді "євразійської інтермедії", що розігрується на просторі від Каспію до Тихого океану. Геополітична біполярність Європи та затребувана нею російська геостратегія "викрадення Європи" дозволяють В. Цимбурському зробити висновок, що Європа та Росія утворюють (а, точніше, утворювали) бінарну систему цивілізацій, де один елемент системи відіграє роль "цивілізації-господаря", а другий – "цивілізації-супутника".

Спробуємо проаналізувати геостратегію "викрадення Європи" з огляду на констатацію багатьма сучасними вченими так званої "трансатлантичної проблеми", зміст якої, за словами Р. Кейгана, полягає в усвідомленні того, що єдиної західної ідентичності не існує, натомість фактом є існування її різновидів – американського і європейського. Цей факт, за визнанням В. Максименка, є вагомими структуроутворюючим елементом геополітичного порядку XXI століття. В той же час, у міркуваннях дослідників про зміст "трансатлантичної проблеми" присутнє розуміння того, що протиріччя у межах трансатлантичної спільноти не є принциповими, тобто такими, що можуть набути вигляду прямого силового протистояння. Так, Р. Кейган зауважує, що саме американська сила сьогодні є гарантом безпеки усього ліберально-демократичного світу, запорукою того, що неліберальні і недемократичні

країни не обіграють Європу у глобальному суперництві. В. Максименко визнає, що суперечності, які розділяють береги Євро-Атлантики, не мають абсолютного характеру. Український вчений В. Манжоло, констатує ерозію фундаменту трансатлантичних зв'язків, робить висновок, що мова тут не йде про "атлантичне розлучення", оскільки "євроатлантизм" має серйозне економічне, стратегічне й інституційне забезпечення. На думку ж американського дослідника Страуса, фактом сьогодні є існування уніполю, що утворюється основними (для глобальної системи рівноваги) демократіями. Уніполь існує у вигляді системи внутрішнього балансу між цими демократіями, тобто балансу, який забезпечується в межах певних організаційних структур за рахунок спільних впливів, що їх основні демократії чинять одна на одну через і завдяки цим структурам. Сьогодні, пише Страус, має місце ситуація деякої внутрішньої багатополарності в межах всезагальної уніполарності, оскільки свій вплив одна на одну основні демократії чинять без жодної думки про війну між собою чи хоча би про загрозу – й без будь-якого страху перед загрозою – використання зброї. Більш категорично з приводу майбутньої долі трансатлантичного співробітництва висловлюється З. Бжезінський, підкреслюючи, що Європа, незважаючи на свою економічну потужність, високий ступінь економічної і фінансової інтеграції і міцність трансатлантичної дружби – де-факто є військовим протекторатом США. А тому драматичні попередження про "розлучення" є контрпродуктивними, адже подвійне розширення ЄС і НАТО знімає небезпеку можливої конфронтації між концепціями "європеїзма" і "атлантизма".

Зважаючи на зазначене, співробітництво у форматі Росія-ЄС, мабуть, не варто прямо підводити під семантику геостратегії "викрадення Європи". Така геостратегія мала місце в умовах біполярної структури Західної Європи, на якій і базувалася свого часу система "Росія-Європа" як геополітичне утворення. Ця структура трансформувалася з часом у структуру "уніполярний Захід + зовнішній ворог". Західний центр змістився за океан і став фактично єдиним центром західної спільноти. (Америка, наголошує З. Бжезінський, залишається лідером трансатлантичної спільноти). Східний центр перетворився на зовнішню ворожу силу, що протистоїть консолідованому за допомогою наддержавних інституцій уніполярному Заходу і підлягає нейтралізації, а не реорганізації чи нарощуванню. (Вже в умовах ялтинського порядку СРСР протистоїть потенціалу західних, а не західноєвропейських лише країн.) Не випадково "ядром уніполю" Страус називає не якісь конкретні держави, а організації та інституції, що мають територіальну прив'язку до Євро-Атлантики. Оскільки саме через них основні демократії чинять тиск одна на одну, вони не потребують залучення Росії до своїх ігор за гегемонію і баланс.

Далі, геостратегія "викрадення Європи" за своїм задумом означала, що Росія за формами свого залучення у західноєвропейські справи поводить себе подібно до держав-островів, які не ризикують втратити на континенті "нічого" і "ніколи", але в той же час зацікавлені в його розбудові (подібно до Англії, коли вона перебувала на сторожі європейського балансу). Інакше

кажучи, геостратегія "вкрадення Європи" у своєму первісному вигляді намагалася закріпити європейську роль за країною із незахідним історичним досвідом і не ставила під сумнів виправданість цього досвіду. Геополітичним же оформленням останнього і був російський континенталізм, уособлений образом "Росія-Євразія". Закріплення за Росією постійного місця у європейській політиці не могло не відбуватися через прийняття нею іпостасі "Росія-Євразія", яка передбачала отримання безпосереднього доступу до регіонів, на які були націлені інтереси провідних європейських держав. Таким чином, "вкрадення Європи" оберталася засвоєнням російською державою континентальної ідентичності і панконтинентальних стратегій, які прийнято вважати суттєвою ознакою російських геополітичних побудов.

Натомість залучення сучасної Росії до співпраці з трансатлантичною спільнотою, передбачає її відмову від власного геополітичного проекту. Росія, пише Страус, має бути введена до уніполю з тим, щоб вона перестала вважати себе самодостатнім світом. Причому таке введення розглядається Страусом як умова отримання уніполем необхідної бази для збереження ним позиції глобального лідерства, а не як умова посилення тієї чи іншої його складової. З. Бжезінський, наприклад, наголошує, що ефективно залучення Росії до дедалі тісніших зв'язків із Заходом передбачає фундаментальний перегляд нею своєї ролі у Європі і згоду із можливістю перетворення НАТО на центральний елемент системи трансконтинентальної безпеки.

Крім цього, геостратегія "вкрадення Європи" передбачала залучення Росії до справ європейських країн у ролі своєрідного балансиру. А. Тойнбі з цього приводу підмічав, що росіяни завжди приходили на західні землі як союзники однієї із західних країн у їх нескінченних сварках. В. Цимбурський визнає, що для Росії "бути Європою" завжди прагматично означало бути силою у Європі, "бути силою" легко переосмислювалося в "бути насильно". "Вкрадення Європи" означало тому пряме залучення Росії до силового європейського балансу, а геополітична біполярність Європи ставала підґрунтям для воєнно-стратегічної спайки двох світів. Показовими у цьому плані є міркування англійського історика-міжнародника П. Кальвокорессі про те, що багатьма європейцями Росія сприймалася як держава, що зіграла важливу роль у європейських справах з того часу, коли Катерина Велика та Фрідріх, король Пруссії, поділили Польщу, а Олександр I розгромив Наполеона і увійшов до Парижу.

Фактично геостратегія "вкрадення Європи" сьогодні трансформувалася у геостратегію "партнерства із Заходом", яка підпорядковується не ролі балансиру, а завданням модернізації російської економіки. І тому розглядається як складова стратегії геополітичного балансування, націленої на створення міжнародних передумов для відродження національної могутності, проведення економічної модернізації і, в перспективі, на створення власного геополітичного полюсу. Більш детальний аналіз сучасних метаморфоз геостратегії "вкрадення Європи" потребує розгляду динаміки відносин Росія – ЄС–США і має здійснюватися з огляду на таку динаміку.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЭЛЕКТОРАЛЬНОГО ЦИКЛА 2007-2008 В РОССИИ НА ПРИМЕРЕ ЧУВАШСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Последние изменения избирательного законодательства (отмена в избирательных бюллетенях графы против всех, отмена выборов глав регионов, введение пропорциональной системы голосования, повышение порога для прохождения партий на выборах в законодательные собрания с 5 % до 7 %, отмена порога явки избирателей на выборах) в России явно носит тенденции сокращения демократических принципов. В виду того, что в современной России происходит жесткое выстраивание вертикали власти, это оказывает влияние на процессы демократизации российского общества. Определенная часть граждан демократической России лишена возможности адекватно себя выразить во время избирательных кампаний. Так, например, с повышением порога для прохождения партий по результатам избирательной кампании 2006 г. около 15 % активного электората и около 60 % пассивного электората не имеют своих представителей в законодательном собрании. С учетом того что в выборах участвовало только около 40 % избирателей видно, что значительная часть населения не будет иметь диалога с властью, и как результат произойдет накапливаемая неудовлетворенность населения. Можно предположить, что в современных политических условиях определенным политическим силам выгоден абсентеизм, проявляемый российским электоратом. Точно также выгодна и управляемая явка на выборы. Так как когда на избирательные участки приходят только "свои" можно с уверенностью спрогнозировать исход выборов.

Следует обратить внимание на проблему абсентеизма в России. Она является своеобразным выражением протеста против институтов власти, и, как правило, связана с политическими и экономическими обстоятельствами. Особо следует акцентировать внимание на повышение политической культуры среди российского электората, в т.ч. электората Чувашии, в частности политическим институтам власти, общественным, образовательным организациям, а, возможно, и религиозным организациям. Отметим, что в мировом политическом процессе имеет место и не всегда использование демократических механизмов в решении вопроса абсентеизма. В разные времена и в разных странах, например, в Греции, Аргентине за неявку на избирательный участок решением суда гражданин страны могут лишиться свободы на определенный срок или обязать оплатить штраф. При этом могут лишиться возможности в течение определенного времени занимать государственные должности и баллотироваться в представительные органы власти. Хотелось бы выразить уверенность, что в Российской Федерации вопрос участия электората в политической жизни российского общества будет решен через повышение политической культуры и стабилизации экономического развития страны.

Таким образом, основными элементами влияющими на региональный политический процесс стали: введение обязанности избрания не менее половины депутатов региональных законодательных собраний по пропорциональной избирательной системе; запрет на существование региональных политических партий и на образование предвыборных блоков; повышение заградительного барьера для партийных списков и др. изменения. Данные меры значительно изменили региональные политические и партийные системы.

Следует отметить, что к циклу выборов 2007-2008 гг. регионы России имеют возможности минимального влияния на федеральный центр за все 20 лет реформирования. В частности население регионов России лишлось возможности формировать и влиять на Совет Федерации. В этой связи актуален вопрос о переходе к выборам верхней палаты Государственной Думы России.

Хотелось бы, чтобы развитие гражданского общества в Российской Федерации способствовало формированию политической культуры среди электората. Граждане России не уклонялись в свою очередь от участия в формировании представительных органов власти и делали, не смотря на проблемы в избирательном законодательстве как федерального, так и регионального уровне правильный и рациональный выбор.

В.В. Якименко, студ. КНУТШ, Київ
valya_yakimenko@ukr.net

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЗМІ (ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ)

Сучасна політична реальність орієнтує індивіда на розуміння себе як невід'ємної складової одиниці політичного процесу. Політична діяльність здійснюється індивідами і спрямована на інших індивідів. Суб'єктивність такої діяльності впливає на характер прийняття політичних рішень та формування пануючих орієнтацій. В цьому процесі підтримка інших індивідів означає силу того чи іншого учасника політичного процесу. Засоби масової інформації (ЗМІ) є своєрідним механізмом взаємодії між політичними акторами та суспільством. На рівні взаємодії власне і відбувається формування громадської думки та контроль суспільства за діяльністю органів державної влади. Процеси глобалізації, тобто стирання кордонів між державами у всіх сферах суспільного життя, адекватно відобразилися на формування аналогічного характеру ЗМІ, які в нових умовах розширюють спектр свого впливу.

Глобалізація ЗМІ – це процес, коли діяльність засобів масової інформації стає всесвітньою за своїми наслідками. Причому ці наслідки стосуються без винятку всіх сфер суспільного життя, особливо політичної. Глобалізовані ЗМІ – це такі засоби масової інформації, які своєю діяльністю та завдяки наявності тісних контактів між собою охоплюють весь світовий інфо-

рмацийний простір. На практиці цей процес проявляється у розвитку супутникового телебачення, наявності у багатьох телеканалів великого трансляційного поля, тісному зв'язку між усіма видами друкованої преси та необмежений доступ до них, розвитку всесвітньої мережі Інтернет тощо. Внаслідок цього все більша кількість людей стають учасниками глобального інформаційного поля. У свою чергу бізнес, пов'язаний з діяльністю ЗМІ, стає залежним від рейтингів, тобто він зацікавлений у більшій кількості глядачів-читачів-слухачів-користувачів. З цією метою фактично проводиться боротьба за увагу між різними ЗМІ.

Багато дослідників відзначають, що внаслідок подібної ситуації, людина стає менш захищеною перед інформаційним потоком, спрямованим на неї. Адже якщо, з одного боку, теоретично ЗМІ повинні бути прозорим відображувачем подій, суспільних настроїв та відношень, то з іншого через засоби масової інформації можна проводити маніпулювання людською свідомістю за допомогою певного набору "чистих" та "брудних" технологій.

"Чисті" технології не несуть серйозної загрози для людства, так як вони лише намагаються надати людині більше інформації для формування її власної позиції. Наприклад, ведення дискусій і дебатів перед виборами при якісному їх проведенні дає змогу скласти більш повну картину про учасників політичної боротьби. Відмінністю "чистих" технологій від "брудних" є те, що їхнє застосування є відкритим і прозорим.

"Брудні" технології мають прихований характер і зорієнтовані на виконання певного замовлення з боку зацікавлених у результаті осіб. Такі технології спрямовані на викривлення реальних фактів та формування у людей необхідної точки зору. Застосування таких технологій нерідко пов'язане з веденням передвиборчих перегонів, з необхідністю прикрити незаконну діяльність органів політичної влади, з прагненням держави сформулювати таку громадську думку, яка б відповідала офіційному курсу з метою усунути резонансність та соціальну напруженість щодо своїх дій.

Правильне втручання в регулювання інформаційного потоку, вплив на процес її обробки і управління призводить до реального впливу на ті чи інші події та процеси. "Внаслідок глобалізованого характеру ЗМІ та розвитком нових комунікативних технологій значно збільшились можливості впливу на великі групи людей" – констатує наявну ситуацію В.Ф. Прокофьев [Прокофьев В.Ф. Тайное оружие информационной войны: атака на подсознание. – М., 2003. – С. 15]. Тотальна інформатизація суспільства привела до того, що при агресивному, цілеспрямованому впливі на сферу інформації можна не лише вплинути на погляди та поведінку індивіда, а й призвести до підризу безпеки країни в цілому. Таким чином сфера контролю за недопущенням використання різноманітних шкідливих технологій в ЗМІ має численні "тонкі місця", що робить власне сам контроль досить трудомістким та обережним процесом не лише на рівні законодавства, впровадження та виконання приписів та установок держави, а й на рівні власне свідомості кожної людини, яка повинна турбуватися за власне право на прозору інформацію та на захист від шкідливого впливу на себе через ЗМІ.

Питання глобалізованих ЗМІ поряд із негативними рисами містить позитивні, які полягають у доступі до різноманітних за своїм характером джерел інформації, можливості на основі цього сформуванню своєю власною точку зору про політичні та інші події в країні, у здатності керуватися не лише виданнями власної країни, а й використовувати при цьому альтернативні (в даному розумінні іноземні) джерела інформації. "Що більші можливості існують для висловлення, організації та представництва політичних уподобань, то більшими будуть кількість і різноманітність уподобань та інтересів" [Роберт А. Даль. Поліархія: участь у політичному житті та опозиція. – Харків, 2002. – С. 23].

Можемо сподіватися, що відносини між ЗМІ та політичними колами у нових умовах будуватимуться на взаємоповазі та дотриманні невід'ємних прав людини і громадянина. ЗМІ покликані бути носієм незалежної, незаангажованої точки зору, на основі якої кожна людина визначить свою власну політичну позицію.

О.В. Яковлев, асп., КНУТШ, Київ
alexnapalm@ukr.net

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ: МАНІПУЛЯТИВНИЙ АСПЕКТ

Невід'ємною складовою політичної комунікації сучасної України є її маніпулятивна складова. Її місце в системі політичних комунікацій визначається особливостями останньої, які, в свою чергу, перебувають в тісному взаємозв'язку з особливостями політичної системи загалом. Слід зазначити, що в межах процесів сучасної української політичної комунікації "ми можемо спостерігати процеси близькі до авторитарного типу" [Федорів Т.В. Телевізійні новини в політичній комунікації України: жанрова типологія, технологія виробництва, взаємодія з аудиторією. – К., 2004. – С. 58]. Проявом цього є її розвиток, за якого "головним завданням засобів масової комунікації стає політичне маніпулювання" [Там само. – С. 59].

Така ситуація обумовлена загальнополітичною ситуацією в державі з одного боку, та можливостями маніпулювання як засобу політичного впливу з іншого. Вільна конкуренція без будь-якого втручання з боку держави призводить до концентрації, бюрократизації та монополізації засобів масової комунікації. Ця тенденція, зокрема, проявляється в утворенні потужних українських та транснаціональних корпорацій, які контролюють широкі інформаційні потоки, а також в значній залежності дрібних медіа від інформаційних гігантів.

Метою діяльності об'єднаного медіа-політико-економічного істеблішменту є, в першу чергу, забезпечення власних економічних інтересів. За умов сучасної демократії воно вимагає, зокрема, відповідної електоральної підтримки політичної складової цього істеблішменту. Це, в свою чергу, спонукає медіа-складову до тотального застосування маніпулятивних технологій.

Дана обставина призводить до того, що в рамках української політичної системи комунікація між різними її елементами, а також між "крупними" суб'єктами політики та суспільством загалом зазвичай зводиться до "до-сить обмеженої низки функцій: обміну політичними "попередженнями" між фінансово-політико-медіа групами через підконтрольні їм засоби масової комунікації; "розвідувальних операцій" щодо реакції конкурентів; політичного рекламування "своїх" гравців; компрометування політичних конкурентів; створення відповідного медіа-клімату" [Підлуська І. Політичні комунікації: український досвід // Аналітика. – 2002. – № 5. – С. 5]. Останні три функції є, водночас, і трьома головними сферами маніпулювання в межах української політичної комунікації загалом. Є підстави стверджувати, що в сучасних українських умовах обсяг поняття "політична комунікація" практично повністю збігається зі значенням терміна "маніпулювання" "у розумінні українських політичних та бізнес-еліт, хоча, втім, ці поняття аж ніяк не є тотожними" [Там само. – С. 2].

Наслідком та, водночас, умовою маніпулювання суспільною свідомістю, важливою ознакою та, при цьому, чи не найбільшим недоліком системи політичної комунікації сучасної України є те, що з неї фактично "випадає" функція зворотного зв'язку між її "крупними" та "дрібними" учасниками. За цих умов втрачається основний сенс політичної комунікації – створення можливостей для творення публічної політики та становлення публічної влади.

Така оцінка означає наступне. По-перше: об'єкт маніпулятивного впливу (громадяни) в цілому є пасивним учасником маніпулятивних політичних комунікацій. Основною їх реакцією на здійснення маніпулятивного впливу є їх електоральна діяльність, що є прийнятною для суб'єктів такого впливу. По-друге: маніпулятивні політичні комунікації є загалом достатньо ефективними, адже, оскільки не існує помітного зворотного впливу на суб'єкт маніпулятивного впливу, то або впливи суб'єкта маніпулятивного впливу не досягають об'єкта, чого, вочевидь немає, або вони, залишаючись непомітними, не призводять до впливу на суб'єкт, не змінюють їх на деякий час місцями, запобігають появі потреби у такого суб'єкта вносити суттєві корективи в свою діяльність.

Важливою умовою що забезпечує таку невтішну для більшості громадян ситуацію є практично повна відсутність громадських організацій, які б займались створенням альтернативних комунікаційних систем на локальному рівні, а також слабкість міжособистісних та міжгрупових зв'язків в межах процесів горизонтальної політичної комунікації. Обмеження маніпулятивної складової сучасної української політичної комунікації безпосередньо пов'язано з подоланням цієї ситуації. З трьох основних каналів політичної комунікації – через ЗМК, через неформальні контакти, та через суспільні інституції за згаданих вище загальносуспільних умов забезпечити таке обмеження можуть лише останні два.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ

У сучасному суспільстві передається велика кількість переконуючих повідомлень, які прагнуть впливати не за допомогою логічних аргументів, а через маніпуляцію символами та людськими емоціями. Це лише один з виявів пропаганди, що найбільш активно використовується в політичній сфері. Хоча інтенсивність застосування цієї комунікативної технології може змінюватися, в залежності від історичної ситуації, політичного режиму або фаз протікання певного процесу. Успішна пропаганда має реальні наслідки, оскільки намагається досягти заздалегідь визначених завдань. Тому проблема ефективності є однією з центральних. Під ефективністю пропаганди варто розуміти міру або ступінь досягнення мети, на основі використання різних засобів та ресурсів.

Для політичної пропаганди, яку здійснюють офіційні інститути влади, важливо охоплювати усе населення держави, оскільки воно є цільовою аудиторією. Відповідно, однією з умов, яка забезпечує ефективність, є послідовне здійснення пропаганди одним джерелом. Необхідно враховувати, коли починати і коли закінчувати кампанію, щоб надати бажані інтерпретації, а небажані – проігнорувати. При цьому політична пропаганда спрямована на виключення всіх аргументів, що суперечать її завданням. Вона не допускає можливості альтернативи і прагне до правдоподібності, адже вигадані "факти" можуть тільки нашкодити досягненню її цілей. Найбільш ефективною пропагандою є демонстрація сили та успіху.

Існує точка зору, що ефективність пропаганди обумовлена дією багатьох чинників, тому варто застосовувати комплексний підхід до її організації. Елементами такого підходу є сукупність чітко сформульованих цілей впливу, засобів досягнення цих цілей та реакцій аудиторії на повідомлення. Стиль надання інформації повинен відповідати особливостям цільової аудиторії. Відповідно, мають враховуватися настрої суспільства, це значно полегшить досягнення поставленої мети, оскільки у процесі політичного переконання не потрібно буде змінювати установки громадян та вже існуючі стереотипи. Вплив пропагандиста буде потужнішим, якщо він максимально наблизиться до позицій реципієнтів.

Однією з головних умов досягнення цілей політичної пропаганди є акцентування уваги, яке допомагає змінити громадську думку. Необхідні також звертання до легітимності, довіри, авторитету, престижу певних індивідів, груп, організацій або інших символів ідентичності, до того ж засоби передачі повідомлення повинні бути досяжними для громадян, а саме повідомлення викликати інтерес свідомий або несвідомий, прямий або опосередкований, мова має бути близькою до мови цільової аудиторії. Переконуюча сила повідомлення посилюється в контексті певної політичної ситуації, у якій воно отримано громадянами. Взагалі, пропаганда продовжує вдосконалювати власні витончені методи дій.

Для політичної пропаганди важливо визначити поняття "ефект" та "ефективність": перше є конкретним результатом діяльності, а друге поняття – оціночне, яке розкриває міру наближення до цілей. Проблема ефективності охоплює два взаємозв'язаних аспекти: відслідковування ефектів, які стосуються вияву та опису політичної пропаганди і способи оцінки результатів діяльності.

Оцінюючи ефективність, необхідно звертати увагу на те, які повідомлення сприймаються реципієнтами одразу, які мають здатність легко запам'ятовуватися, які часто повторюються. Усе це дозволяє виявити результати комунікації на основі соціальних реакцій та зміни поведінки у вигляді конкретних дій.

Власне, можна виокремити багато критеріїв оцінки ефективності політичної пропаганди, серед них: зміни суспільної свідомості, переконання людей, знання теорії, системність світобачення, проінформованість суспільства, спрямованість громадської думки, політична активність, політична поведінка певних груп. Але зосередження на одному певному критерії знижує можливість оцінки ефективності, оскільки жоден з них не має вичерпного значення. Під час розвитку політичного процесу на перший план може виходити один чи інший критерій. Єдиним узагальнюючим критерієм оцінки ефективності пропаганди може бути досягнення бажаних цілей та завдань.

Цілі такої інформаційної діяльності як політична пропаганда важко ідентифікувати, оскільки вони є різноманітні та всепроникаючі і можуть змінюватися з розвитком політичного процесу. Як правило, пропаганда має забезпечити одночасне виконання багатьох цілей, але стратегічною ціллю завжди є зміна соціальної дійсності у бажаному напрямі або підтримка та укріплення існуючого порядку. Метою сучасної політичної пропаганди найчастіше є не інформування або просвітництво, а налаштування мас на бажану позицію чи точку зору.

Секрет пропагандистського управління полягає в професійному вмінні використовувати весь спектр слабкостей, схильностей людини, у майстерному застосуванні методів стимуляції численних ілюзій, що ґрунтуються на діяльності людини. Отже, пропаганда є ефективною тоді, коли її дії здійснюються на основі централізації, спеціалізації, взаємодії та координації.

О.С. Яценко, студ., КНУТШ, Київ

КОНФЛІКТ ЯК ФОРМА ВИЯВУ НЕПОРОЗУМІННЯ

На сучасному етапі суспільного розвитку проблема міжнародного конфлікту набуває важливого значення як на регіональному, так і на глобальному рівнях. Зі зміною характеру міжнародних відносин у процесі демократизації, глобалізації, розвитком інформаційного суспільства спостерігається еволюція поглядів щодо конфлікту та його трактування.

Припинення "холодної війни" викликало блокове протистояння між світовими лідерами. На перший погляд зменшується загроза виникнення глоба-

льного конфлікту як такого. Однак продовжують існувати суперечності між суб'єктами міжнародних відносин на регіональному рівні, нового розвитку набувають конфлікти з глибоким історичним минулим, активізуються нові джерела потенційних загроз. Досягнення своєї найвищої стадії розвитку міжнародного конфлікту з використанням зброї масового знищення, міжнародні конфлікти можуть привести до загибелі мільйонів людей.

Розглядаючи конфлікт як поняття, можна стверджувати про зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів та позицій суб'єктів взаємодій. В основі конфлікту лежить конфліктна ситуація, яка при наявності інциденту може розвиватися на користь тієї чи іншої сторони, перетворюючи конфлікт з потенційного в актуальний.

Таке трактування конфлікту у міжнародних відносинах передбачає протистояння між державами та їх союзами, націями, що борються за незалежність, етнічними групами тощо у різних сферах міжнародного життя з метою досягнення поставлених стратегічних цілей та завдань.

Конфлікт слід розглядати у двох аспектах: внутрішньому – як боротьбу за власні інтереси між представниками різних соціальних груп всередині країни та зовнішньому – соціальні протиріччя між представниками суспільних груп різних країн.

Міждержавний конфлікт як форма прояву міжнародного протистояння являє собою боротьбу між державами та їх коаліціями за власні інтереси або отримання сфер впливу на якомога більшій території. Якщо актор міжнародних відносин вступає у внутрішній конфлікт певної держави, підтримуючи одну зі сторін протистояння, він автоматично стає учасником так званого внутрішнього інтернаціоналізованого конфлікту. Наслідки таких дій не завжди сприятливі для усіх учасників протистояння.

Міжнародні конфлікти ґрунтуються на зіткненні національно-державних інтересів учасників взаємодій. Такі протистояння одночасно впливають на міжнародні відносини на локальному та на глобальному рівнях, несуть загрозу масової загибелі людей в державах-учасницях конфлікту та в усьому світі.

Не завжди формою прояву конфлікту є війна чи інше збройне протистояння. Поряд з конкретними причинами та передумовами виникнення конфліктів виділяють зовнішній та внутрішній аспект їх прояву. Зовнішніми є ті загрози, які виникають внаслідок неспівпадіння інтересів акторів на міжнародній арені. Внутрішні конфлікти не можна вважати простішими, розглядаючи обставини їх ескалації чи передумови подолання. Подекуди ситуація складається більш трагічно, аніж у випадку міждержавних протистоянь.

Для успішного вирішення проблеми існування конфліктів необхідно з'ясувати причини їх виникнення з урахуванням характеристик суб'єктів та особливостей об'єкта конфліктних взаємодій.

Враховуючи теоретичні здобутки, можна виявити безпосередні причини появи внутрішніх та міжнародних протистоянь. Передусім варто розглянути історичний аспект виникнення конфлікту. Такі протистояння довготривалі у часовому відношенні і часто не припиняються з еволюцією міжнародної сис-

теми. Причини такого типу конфлікту закладені у невирішених питаннях, що мали місце на попередніх етапах існування конкретної держави.

Етнічний фактор є потужною мобілізаційною силою, чинником ідентифікації людей. Основним прагненням націй та етносів є визнання права на самостійне існування. Реалізація такого завдання можлива шляхом створення власної держави або через входження до складу інших державних утворень на правах автономії.

Формою прояву міжнародного конфлікту є національно-визвольна війна. Тут зовсім інші суб'єкти – соціальні та етнічні групи, нації, що борються за незалежність тощо – та відмінний предмет протистояння. До останнього відносять антиколоніальну боротьбу, боротьба проти расизму, проти урядів, що не дотримуються принципів демократії тощо.

Зазвичай конфлікти між представниками різних етносів виникають у процесі переходу суспільства до демократичного ладу. За таких обставин держава є слабкою при вирішенні суперечностей між соціальними групами, що прагнуть зруйнувати мир. А саме це є необхідною умовою виникнення етнічного протистояння.

Конфлікти виникають також внаслідок приналежності народів до різних конфесій. Так звані релігійні конфлікти. Така ситуація характеризується неможливістю співіснування представників різних релігій на певній території. Зазвичай такі конфлікти носять локальний характер. Ідентичність певної соціальної групи передбачає дотримання давніх традицій та є важливою якістю для ефективного створення майбутнього.

Поряд з територіальними суперечками, протистояннями на етнічній та релігійній основі існують економічні причини виникнення конфлікту. Неоднакові економічні можливості держав, наявність якісно різних умов здійснення економічної діяльності, різні шляхи економічного розвитку країн спричиняють тертя між державами. Найбільша небезпека такого протистояння – втрата можливості нормального існування держави внаслідок застосування міжнародним співтовариством економічних санкцій.

За сучасних умов неможна відкидати інформацію як фактор виникнення конфліктів. Роль інформації у міжнародних відносинах сьогодні набуває неабиякого значення. Поява нових можливостей збереження, розповсюдження та зберігання інформації сприяє не лише успішному обміну досягненнями між державами, але й спричиняє ряд суперечностей за умов неадекватного використання даних.

Широкий спектр об'єктивних та суб'єктивних причин ескалації конфлікту в ході аналізу міжнародної ситуації часто не дозволяє віднести певне протистояння до конкретного типу. В цьому виявляється взаємозв'язок різних форм прояву конфліктів між суб'єктами. Часто внутрішньополітичний конфлікт переходить у міждержавний. Причиною такого розвитку подій є втручання третіх сторін у перебіг протистояння між учасниками протистояння.

Політичні терпимість держав дозволяє запобігти конфліктам. Прикладом дотримання такої позиції на міжнародній арені є Канада. При цьому не варто відкидати високу майстерність її дипломатів, які при вирішенні міжнародних

суперечностей демонструють виключне вміння вирішувати конфлікти, враховуючи побажання усіх його учасників.

Важливу роль відіграє так звана культура конфліктної поведінки. Передбачається намагання акторів не здійснювати агресії для забезпечення власних інтересів. Балансування та зрівноважування різних інтересів повинні неодмінно приводити до компромісів. Останні в свою чергу розглядаються як певна самопожертва з боку всіх учасників, але без переможців і переможених.

Отже, конфлікти – неминучі, оскільки ґрунтуються на неспівпадінні інтересів людських спільнот, етнічних груп, суб'єктів федерацій, держав чи їх союзів. Очевидним є той факт, що створити ідеальне безконфліктне середовище неможливо. На сьогодні у світі спостерігається близько 30 діючих конфліктів з притаманними їм характерними особливостями. Перебуваючи на різних фазах свого розвитку, протистояння відповідно врегульовуються неоднаковими методами.

Конфлікт не є універсальним явищем. Під впливом суб'єктивних чинників, властивих певній державі, культурі, етносу тощо, конфлікт може набувати абсолютно різних форм прояву у різних країнах. Тому не слід узагальнювати характеристики конфлікту, прив'язуючи їх до конкретного протистояння між певними учасниками міжнародних відносин.

ЗМІСТ

Секція "ПРАКТИЧНА ПОЛІТОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ"

Антонова О.В. Мінімальна симптоматія загроз демократії	3
Белявцева Д.В. Региональные политические исследования как субдисциплина политической науки	4
Бондар А.Г. Функціонування політичної корпорації за сучасних українських умов: теорія та практика	6
Бычков Д.В. Институты политической социализации российской молодежи	8
Варфоломеев М.А. Некоторые аспекты национальной безопасности Российской Федерации	10
Вінцукевич К.В. Механізм соціального замовлення в діяльності громадських організацій	11
Галаган Л.М. Поділ влади в теорії та практиці сучасного українського державотворення	13
Галанець О.В. "Скляна стеля"	15
Гевелєв О.Ю. Політика – акваріум	17

Горбачев А.А.

Политико-правовая необразованность электората
как фактор манипулирования политическим сознанием 19

Горицька Г.В.

До питання генези ісламських політичних організацій
в сучасній Україні 20

Гусар А.І.

Масова свідомість українського суспільства:
особливості політичної участі..... 22

Домбровський О.В.

Борьба с терроризмом как важнейшая задача
обеспечения безопасности страны..... 23

Дякиева Б.

Новые медиа в политике как средство участия и рекрутирования 25

Заболотня Г.О.

Корекція рольових моделей жінок в Україні
та їх використання в сучасному політичному дискурсі 26

Зарицька І.В.

"Опозиційний уряд" як інструмент парламентського контролю 28

Заславська О.О.

Політична комунікація в Україні: проблеми прямого
та зворотного зв'язку..... 30

Ілляшов С.І.

Невербальні складові політичної комунікації 32

Карбовський О.К.

Детермінанти політичної стабільності:
класифікація рівнів функціонування 33

Качмарський Є.І.

Пошук ефективної моделі місцевого самоврядування для України:
теорія і практика 35

Клюжев О.В.

Домінування політичних партій
в українському електоральному процесі:
зверхність процедурних аспектів та необхідність соціального виміру 37

Криворучко О.В.

Ефективність політичної влади в системі управління
суспільними відносинами 38

Круподер О.Л.

Український етнічний лобізм у США:
минуле, сучасність, перспективи 40

Лебедева Л.С.

Права беженців: нормативно-правовий аспект 42

Лікарчук Н.В.

Рівні інформаційно-комунікативних процесів 43

Макарова М.Б.

Політичний менеджмент: особливості управління
політичними організаціями 44

Матвійчук А.В.

Деякі тенденції розвитку громадських організацій
в сучасній Україні 46

Медвідь Я.Ф.

Правова культура податківця: політико-правові засади 47

Миклащук І.М.

Становлення української національної ідентичності:
аналіз ролі держави за період 2007 року 49

Мокан В.І. Взаємозв'язок політичного маркетингу та виборчих технологій	50
Мостіпан О.М. Особливості функціонування пропорційної виборчої системи	52
Мудрик Ю.С. Політичний імідж. Український вимір та особливості формування іміджу політика	54
Нагорняк Т.Л. Чи можливий п'ятимірний бренд на політичному ринку?	56
Назаровська І.Г. Превентивна дипломатія як спосіб врегулювання політичних конфліктів	58
Наталіна Н.О. Конвертаційні стратегії акторів у стабільних та трансформаційних соціумах	59
Негуляєва Г.О. Основні моделі парламентської опозиції	61
Неліпа Д.В. Принцип більшості у прямій демократії	63
Панасюк Л.В. Мовне середовище міст України: історико-політологічний аспект.....	65
Панухник Р.Г. Метод сценаріїв у процесі прийняття політичних рішень.....	67
Петренко В.В. Політична мова: проблеми трактування.....	69

Пікалова О.В. Історичний аспект розвитку недержавних громадських організацій.....	70
Погребенник О.І. Організаційна структура українських політичних партій періоду їх виникнення	72
Постригань Г.Ф. Політичний аналіз як наука та мистецтво	73
Свентицька О.В. Актуальні проблеми політики: тероризм та стратегії боротьби з ним.....	75
Семенова Н.О. Політичне лобювання в умовах глобалізації в світі	77
Сербіна Ю.В. Електоральний процес як індикатор конфліктності політичних еліт.....	78
Середа Є.С. Кіно і політика	80
Сікач Я.В. Визначення поняття корпоративної культури у сучасній політичній науці	82
Симоненко О.В. Шляхи формування політичних лідерів України в умовах незалежності	83
Сковиков А.К. Влияние либерализма на расширение участия женщин в политике	84
Стрижакова Н.А. Чинники лобізму у західноєвропейських та перехідних політичних системах	86

Супруненко О.М.

Політична віра як чинник демократичної трансформації сучасних суспільств..... 87

Сурніна-Далекорей О.А.

Методологічні підходи до аналізу проблематики політичного представництва жінок..... 89

Сущенко В.В.

Специфіка та особливості виборчих технологій в Україні..... 90

Теремко В.В.

Сутність прикладного політичного аналізу і специфіка його застосування для дослідження політики..... 92

Ткач О.І.

Категорія "правова держава" у політичній науці..... 94

Ткач О.І.

Конституційні засади зовнішньої політики України..... 96

Толкачов І.М.

Основні моделі зв'язків з громадськістю в системі державної влади України..... 98

Трачук В.О.

Політична еліта та модернізація України..... 100

Хатьонка Ю.С.

Тероризм як засіб політичної боротьби..... 102

Хачатрян О.Г.

Жести політиків і політичні жести..... 105

Хромець О.Л.

Іміджеві виборчі технології як чинник політичної культури..... 107

Худолій М.В.

Історичний аспект політичної реклами Стародавнього світу та Середньовіччя 108

Чепак О.В.

Диктатура нафтодолара, або кореляція понять енергоресурсів та типів політичних режимів 110

Черетун Д.І.

Механізми ухвалення рішень у кадрових партіях (на основі концепції М. Дюверже) 111

Шавардова О.Ю.

Особливості сучасних комунікативних технологій в політичній мові..... 113

Шайхалієва Ю.А.

Політичний суб'єкт сучасності: головні складові ідеального іміджу?..... 114

Шульга М.А.

"Викрадення Європи": чи можливе нове життя однієї геостратегії? 116

Шумилов А.В.

Региональные особенности электорального цикла 2007-2008 в России на примере Чувашской республики 119

Якименко В.В.

Позитивні та негативні наслідки глобалізації ЗМІ (політологічний аспект) .. 120

Яковлев О.В.

Сучасна українська політична комунікація: маніпулятивний аспект 122

Яковлева Н.І.

Ефективність політичної пропаганди..... 124

Яценко О.С.

Конфлікт як форма вияву непорозуміння 125